

T.C
BAHÇE EĞİTİM VE ARAŞTIRMA BAKANLIĞI

ABD’NİN 2000’L YILLARDA İRAK POLİTİKASI

Yüksek Lisans Tezi

GAFUR GAFUROĞULLARI

STANBUL,2016

**T.C.
BAHÇE EĞİTİM ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ KÜRESEL SİYASET VE
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ**

ABD'İN 2000'Lİ YILLARDA İRAK POLİTİKASI

Yüksek Lisans Tezi

GAFUR GAFUROĞULLARI

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ferhat PERİNÇ

STANBUL, 2016

T.C.
BAHÇE EK R ÜN VERS TES
SOSYAL B L MLER ENST TÜSÜ
KÜRESEL S YASET VE ULUSLARARASI L K LER

Tezin Adı: ABD'nin 2000'li Yıllarda Irak Politikası

Adı Soyadı: Gafur GAFURO ULLARI

Tez Savunma Tarihi: 13.01.2017

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli artları yerine getirmi oldu u Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından onaylanmı tır.

Yrd.Doç.Dr. Burak Küntay

Enstitü Müdürü

mza

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli artları yerine getirmi oldu unu onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Burak Küntay

Program Koordinatörü

mza

Bu tez tarafımızca okunmu , nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmü ve kabul edilmi tir.

Jüri Üyeleri

mzalar

Tez Danı manı

Doç. Dr. Ferhat P R NÇÇ

Üye

Prof. Dr. Tayyar ARI

Üye

Prof. Dr. smail TATLIO LU

ÖZET

ABD'İN 2000'Lİ YILLARDA İRAK POLİTİKASI

Gafur Gafurovulları

Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ferhat Pirinççi

Aralık 2016, 137 Sayfa

Bu çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak politikasını, 2000'li yıllarda ABD'nin bölgede aktif rol almasını ve Irak devletinin bu politikalar ile dönüşümü neoklasik realizm çerçevesinde incelenmiştir.

Sovyet savaşının bitmesiyle oluşan çift kutuplu uluslararası sistem düzeni değişimi olarak ABD'nin 2000'li yıllarda süper güç olarak bölgedeki değişiminde başlangıcı olmuştur. ABD Başkanlık seçimleriyle birlikte yeni Başkan George W. Bush'un seçilmesi dış politikadaki değişimde kaynağı olmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin güvenlik anlayışı değişimi olarak, saldırıların El-Kaide tarafından yapıldığını öne sürerek terörün Ortadoğu'dan kaynaklı ülkeler tarafından desteklendiği belirlenmiştir. Başkan Bush yönetimi bu doğrultuda 17 Eylül 2002 tarihinde ABD'nin yeni "Ulusal Güvenlik Stratejisini" açıklayarak uygulamaya koymuş, Eski başkanlar George Herbert Walker Bush ve Bill Clinton döneminde başlayan Irak'a müdahale ve yaptırımlar Başkan Bush döneminde 2003 yılında Irak'ın işgaliyle sonuçlanan boyuta ulaşmıştır. 2003 Irak'ın işgali ile başlayan süreçte Irak devletinin idari yapısında yeni yapılandırma çalışması yapılmış ve ülke "federal cumhuriyet" yönetimi şeklinde dönüşürmüştür. Ancak Başkan Bush'un görev süresinin bitimiyle beraber 2008 yılında yapılan ABD seçimlerinde demokratların adayı Barack Obama başkan olarak seçilmiştir.

Obama'nın göreve gelmesiyle birlikte, seçim kampanyalarındaki vaatleri içerisinde de yer alan ABD askerini Irak'tan çekme stratejisini ve Irak'ı Iraklılara bırakma politikasını uygulamaya almıştır. Amerikan askerinin çekilmesiyle başlayan süreçte, Irak'ta henüz tam olarak toplumsal birliğin sağlanamamasından dolayı etnik ve mezhepsel kutuplaşmalar ardından ise çatışmalar yaşanmıştır. Nuri el-Maliki'nin iki dönem başkanlık yaptığı süreçte kutuplaşma ve çatışmalar artarak sürmüştür. Nuri el-Maliki döneminde Irak ile olan yakınlaşması bölgenin daha çok Irak'a güdümlü dış politika izlemesine neden olmuştur.

Mevcut Irak Başkanı Haydar el-Abadi göreve gelmesiyle zirve noktaya ulaşmış olan çatışmalar, I D'in kontrolüne geçirdiği birçok bölgeyi geri almak için ülke içi dinamiklerle ve ABD önderliğindeki uluslararası güçlerle uzlaşarak örgütün ele geçirdiği bölgelerden çıkarılarak kontrolün tekrar sağlanması yönünde politikalar uygulanmıştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde, ABD'nin 2000'li yıllarda Başkan Bush ve Başkan Obama'nın Irak'ta izlediği dış politikaları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: ABD, Irak, 11 Eylül, ABD Dış Politikası, Irak, I D, Etnik ve Mezhepsel Çatışmalar.

ABSTRACT

IRAQ POLICY OF THE US IN 2000s

Gafur Gafuro ulları

Global Politics And International Relations

Thesis Supervisor: Doç. Dr. Ferhat Pirinççi

December 2016, 137 Pages

This study examines Iraq policy of the United States of America, the US's active role in the region in 2000s and the transformation of the Iraqi government with these policies in the framework of neoclassical realism.

The bipolar international system chancing with the end of the cold war has inaugurated the changing of the US as a super power in the region in 2000s. Along with the presidential election of US, the newly elected President George W. Bush is a resource of change in foreign policy. After the September 11 attacks, the US's security understanding has undergone change and the US, arguing that the attacks were carried out by al-Qaeda, has specified terrorism supported by the countries originating from the Middle East. In this direction, the president Bush administration has put into practice explaining "National Security Strategy" on 17 September 2002, interventions and sanctions against Iraq beginning in the period of former presidents George Herbert Walker, Bush and Bill Clinton reached the stage in 2003 which the invasion of Iraq arrived in the conclusion. In 2003, in the process started with the invasion of Iraq, the administrative structure of the Iraqi state was also undergoing a new restructuring and the country was transformed into a federal republic. However, with the end of President Bush's period of office, the democrats' candidate Barack Obama was elected as a president in the 2008 US elections.

Along with Obama's taking office, he put into practice the strategy of withdrawing US troops from Iraq, which was included in the promises of the election campaigns, and the

policy of leaving Iraq to Iraqis. In the process starting with the withdrawal of American troops, because of the lack of full social unity in Iraq, ethnic and denominational polarizations followed by conflicts. In the process of Nuri al-Maliki's two terms as a prime minister, the polarization and conflicts continued to increase. In the term of Nuri al-Maliki, the rapprochement with Iran caused to pursuing a more Iranian coordinated foreign policy.

The current Iraqi Prime Minister Haydar al-Abadi has implemented many policies to take the control again in the region, where terrorists seized power, by coming to an agreement with international forces under the leadership of US and domestic dynamics because of taking back many of the districts that ISIS controls.

In the conclusion of the study, the US foreign policy of President Bush and President Obama in Iraq in the 2000s has been analyzed comparatively.

Key Words: USA, Iraq, the September 11, Foreign Policy of the USA, Occupation, ISIS, Ethnical and Sectarian Conflict

Ç NDEK LER

EK LLER.....	x
TABLolar.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
1.G R	2
2. KURAMSAL ÇERÇEVE (NEOKLAS K REAL ZM)	6
3. VER VE YÖNTEM	13
4. ABD'N N ORTADO U POL T KASINDA IRAK	15
4.1 BA DAT PAKTI'NIN KURULMASI.....	20
4.2 1958 DARBES : MONAR 'DEN CUMHUR YETE.....	23
4.3 RAN'I IRAK LE DENGELEME VE RAN-IRAK SAVA I	24
5. ABD'N N DOLAYLI REJ M DE KL POL T KASI	27
5.1 DOLAYLI REJ M DE KL NE NEDEN OLAN FAKTÖRLER.....	30
5.1.1 Irak'ın Kuveyt'i gali ve De i en Dengeler	30
5.1.2 srail'in Güvenli i.....	34
5.1.3 Enerji Güvenli i.....	36
5.2 IRAK MUHALEFET N N KULLANILMASI	38
5.2.1 Irak Kürtlerinin Rejime Kar ı syanı.....	40
5.2.2 Irak iilerinin Rejime Kar ı syanı.....	43
5.2.3 Irak Ulusal Kongresi	45
5.3 ULUSLARARASI ÖRGÜTLER TARAFINDAN YAPTIRIMLAR	46
6. ABD'N N DO RUDAN MÜDAHALE YOLUYLA REJ M DE KL POL T KASI	49
6.1 11 EYLÜL SALDIRILARI ve BUSH DOKTR N	51
6.2 ABD'N N GAL Ç N AÇIKLADI I GEREKÇELER	54

6.2.1 Irak'ta Kitle mha Silahları Bulundu u Varsayımı	54
6.2.2 Saddam Yönetiminin Uluslararası Terörizme Destek Verdi i ddiası.....	55
6.2.3 Irak'ı Demokratikle tirmek ve Halka Özgürlük Getirmek ddiası.....	59
6.3 GAL N ARKA PLANINDAK GEREKÇELER	61
6.3.1 Enerji Güvenli i Açısından De erlendirilmesi	61
6.3.2 Petrol Kartellerinin ve Silah Sanayisinin Çıkarları	66
6.3.3 Bölgede Askeri ve stihbarat Üsleri'nin Yer Alması	67
6.3.4 Yahudi Lobisi'nin Baskısı ve srail'in Çıkarları	68
6.3.5 Saddam'm Euroya Geçi i: Petro-Dolar Hegemonyasını Yıkmayı Amaçlaması.....	71
7. ABD'N N GAL SONRASI DÜZEN OLU TURMA ARAYI LARI	74
7.1 ABD'N N IRAK DEVLET N N YEN DEN YAPILANMASINDA STRATEJ K UYGULAMALARI	75
7.1.1 Geçici Yönetim Konseyi le Temsil Yetkisi	75
7.1.2 Yönetimin Iraklılara Bırakılması: 15 Kasım Antla ması	77
7.1.3 Sıkıntılı Siyasal Süreç: Geçici Anayasa	78
7.1.4 gal Altında 30 Ocak 2005 Seçimleri	82
7.1.5 Geçici Hükümet'in Kurulması ve ABD Güdümünde Anayasa Çalı maları.....	84
7.2 ABD'N N IRAK DEVLET N N YEN DEN YAPILANDIRMASINDA VEKALET N DEVR : SEÇ MLER DÖNEM	88
7.2.1 Anayasa Referandumu	88
7.2.2 ABD Beklentilerinin Kar ılanmadı ı 15 Aralık 2005 Genel Seçimleri ve Koalisyon Hükümeti Kurulması.....	91

7.3 SÜNNİ ARAP DİNİ : ABD'NİN DİNİ BASTIRMA PLANI	96
8. ABD'NİN “DÜZENLÜ TURMA” ÇABASINDAN “İRAK'IN DA İLMAMASI” POLİTİKASINA	99
8.1 ABD'NİN İRAK'DE POLİTİKASINDA DEĞİŞİM: SERTLEK VE DİPLOMASİ DENGESİ	100
8.1.1 Obama'nın 2010 Yılı Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Uygulamaları	101
8.1.2 SOFA Anlaşması: ABD'nin Irak'tan Askeri Varlığını Çekme Süreci	102
8.2 İRAK'TA SİYASİ STABİLİTE KRARSIZLIK: KUTUPLANMANIN TIRMANI İ	106
8.2.1 2010 Genel Seçimleriyle Oluşan Hükümet ve Parlamento ile Kutuplanma	107
8.2.2 İran-İrak Yakınlığı: Irak'ta kutuplanma	109
8.2.3 İKBY'le Merkezi Hükümet Kutuplanması	112
8.3 ABD'NİN İRAK'TA İÇİŞİ POLİTİKASI VE MÜDAHALE	115
9. SONUÇ	122

EK LLER

ekil 3.1: Neoklasik realizm	8
ekil 6.2: Dünya petrol rezervleri 2009	63
ekil 7.3: Irak'ta meydana gelen terör saldırıları 2003-2007	97
ekil 8.4: Irak Merkezi hükümeti ile IKBY arasındaki itilafli bölgeler	114

TABLÖLAR

Tablo3.1: Dünya çapında kanıtlanmış petrol rezervleri.....	62
Tablo7.2: 30 Ocak 2005 Irak Genel Seçimleri.....	83
Tablo 7.3: 15 Ekim 2005 Irak Anayasa Referandum Seçim Sonuçları	88
Tablo7.4: 15 Aralık Irak Genel Seçim Sonuçları.....	94
Tablo8.5: 7 Mart 2010 Irak Genel Seçim Sonuçları	108

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birli i
ABD	: Amerika Birle ik Devletleri
BAC	: Birle ik Arap Cumhuriyeti
BAC	: Birle ik Arap Cumhuriyeti
BM	: Birle mi Milletler
BMGK	: Birle mi Milletler Güvenlik Konseyi
BOP	: Büyük Ortado u Projesi
CENTO	: Merkezi Antla ma Te kilatı
FKÖ	: Filistin Kurtulu Örgütü
IAEA	: Uluslararası Atom Enerji Ajansı
IKBY	: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi
IKDP	: ran Kürdistan Demokrat Partisi
I D	:Irak am slam Devleti
K S	: Kitle mha Silahları
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birli i
NATO	: Kuzey Atlantik Antla ması Örgütü
OPEC	: Petrol hraç Eden Ülkeler Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birli i
UIK	: Irak Ulusal Kongresi
UNMOVIC	: Birle mi Milletler Gözlem, Do rulama ve Tefti Komisyonu
UNSCOM	: Birle mi Milletler Irk Ayrımcılı ı Komitesi
SOFA	: Status of Forces Agreement

1. G R

Çalı ma, Amerika Birle ik Devletleri'nin 2000'li yıllarda Irak ile olan dı politikası neoklasik realizm çerçevesinde incelenmi , tarihi süreçten itibaren uluslararası dı politika yapıcılarında bölgedeki etkileri ve ya anan geli melerin analizi yapılmı tır. Çalı ma ile Irak ve bölgesinde dı politikadaki geli melerin nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmu , temel dayanak noktaları da incelenerek gelecekte bölge ile ilgili ya anabilecek geli meler öncesinde ileriye dönük politikalar olu turulabilmesine yardımcı olmaya çalı ılmı tır.

Birinci Dünya Sava ı ile bölgenin hakimi olan Osmanlı mparatorlu u da ıtılmı , kurtulu mücadelesi ile imparatorlu un devamı olan Türkiye Cumhuriyeti Anadolu ve Rumeli'nin bir kısmında sınırları belirlenmi tarihi zengin, ülkesi fakir bir mirasın küllerinden do maya çalı an ulus devlet in ası gerçeikle tirmi tır. Sava ile kaybedilen topraklar batıda Balkanlar, do uda Ortado u'nun önemli bir kısmıdır. Sava ın ana galip ülkesi olan ngiltere özellikle Ortado u'ya özel bir önem vererek sava ba lamadan planlarını yapıp ayrılık hareketlerini körüklemi tır. Oysa Ortado u hesapların yapıldı ı dönemde halkın gelir düzeyi dü ük, harcama kapasitesi kısıtlıydı. A ıret sistemiyle ya anılan bölgede a alık ve a ıretler ön plandaydı. Bu noktada, sanayi devrimiyle ekonomik anlamda güçlenen batı, bu bölgeyle olan ticaretinde ihracattan çok sanayinin devamı için esas temel te kil eden yer altı kaynakları ve Ortado u'nun zengin petrol kaynakları için stratejik hesaplarını yapmı tır. Osmanlı da bu dönemde hesaplarını bu yönde yapmı , sondajlar ve sonucunda petrol rezerv haritaları olu turmu tur. Fakat sava ın galibi ngiltere ve müttefikleri oldu undan dolayı, Ortado u'daki Arap kökenli devletlerde de ulus olabilme altyapısı mevcut olmadı ından, kolayca sömürge düzenine geçi yapmı lardır.

Bugünkü adıyla Irak'tan, 1918 yılında Osmanlı'nın çekilmesiyle ba layan süreçte am'da sürgünde olan Emir Faysal, 1921 yılında ngiltere'nin himayesinde olan Irak Krallı ı görevine getirilmi ve 1922'de 20 yıllık bir manda yönetimini öngören anla mayı imzalamı tır. 1958 yılında kanlı bir devrim ile Faysal'ın yerine geçen o lu 2.Faysal öldürülmü ve monar i son bulmu tur. Bu dönemden sonra Irak tarihinde

sürekli arz eden bir durum olan askeri darbeler dönemi devam etmi , ta ki Baas'çı Saddam iktidarı ele geçirene kadar iki kutuplu dünya düzeninin gerçe i olan askeri darbeler kar ılıklı güç mücadelesinin sonucunda ya anmı tır.

İkinci dünya sava ı, dünyanın siyasi kaderiyle oynayan önemli bir dönüm noktası olmu tur. Sava ın ardından çift kutuplu dünya düzeni olu maya ba lamı tır. İngiltere bu tarihlerde Ortado u'daki nüfuzunu geri çekmi tir. ABD ile SSCB arasında, Ortado u'daki güç mücadelesi de böylelikle ba lamı oluyordu. Çift kutuplu dünya düzeninde çatı maların yerini gerilimler almı tır. Bu düzen bir nevi “balance of power” görevi üslenerek ülkelerin nükleer güce sahip olmasından kaynaklı sava a girmelerini zorla tırmı tı. İngilizlerin çekildi i Ortado u, SSCB ile ABD arasında nüfuz alanı olarak 1990'ların sonuna kadar bir güç mücadelesi bölgesi alanı haline gelmi tir. Küçük ve orta büyüklükteki devletler tehdidin nereden ve nasıl geldi ine göre veya ABD ile Rusya'nın devletin içindeki yapılanmalarıyla dönemsel olarak iki devlet arasındaki siyasetlerini belirlemi lerdir. Örnek verilecek olursa, 1979 devrimine kadar İran ve neredeyse tarihi boyunca hatta milliyetçi politik temelli Saddam bile bu çift taraflı dünya düzeninde konjonktüre göre tarafını çe itli zamanlarda de i tirmesini iyi bilmi tir. Ancak, Saddam Kuveyt'in i gali noktasında konjonktürün uygun olmadı ının farkına varamamı tır. 1990 yılında ba lattı ı Kuveyt Operasyonu So uk Sava ın biti dönemine rastlamı tır. ABD, Saddam Kuveyt'e i gal niyetini belli etti inde sessiz kalmı fakat i galden sonra bunun me ru olmadı ını dile getirmi tir ve akabinde Birinci Körfez harbi ile Irak'a ilk müdahale yapılmı tır. Saddam'ın stratejisinde ABD'nin kar ı çıkması durumunda Rusya'nın mani olaca ı fikri önemli derecede mevcuttu. Ancak Saddam bu çift kutuplu düzenin büyük kazancı olan güçler dengesinin “balance of power” kullanma alı kanlı ı dü ünncesinin derinliklerinden kurtulamamı olmalı ki, dönemin sona erdi ini ve Rusya'nın yardımına ko amayaca ını öngöremedi. Hatta Rusya, BMGK'deki Irak'a müdahale ile ilgili tüm önergelere destek ve onay vermi tir.

ABD, 2000'li yılların ba ıyla Ba kanlık seçimlerini Bush'un kazanmasının akabinde ya anan 11 Eylül saldırıları sonucunda, Bush Doktrini olarak anılan Ulusal Güvenlik Stratejisinin temelini olu turan doktrine göre “önleyici müdahale”, “önceden vuru ” ve “haçlı mücadelesi” gibi kavramlar kullanarak, bir yandan uluslararası karar verici unsurları göz ardı ederek tehdit olarak algıladı ı herhangi bir bölgeyi i gal edebilece i

ucu açık bir ifade uluslararası terim yaratılmı , di er taraftan ise “haçlı mücadelesi” kavramıyla tüm Müslümanları içine alan yine sınırları belli olmayan bir güvenlik konsepti yaratmı tır.

Bu ba lamda süreç Afganistan’la ba layıp Irak’ın 2003 yılında i galiyle devam etmi tir. gal ile ba layan Irak dönemi, bölgede etnik ve mezhepsel kutuplaşmaları da beraberinde getirmi tir. Yaklaşık 24 yıl ülkeyi güvenlik tedbirlerini en üst düzeyde tutarak ve ayrılıkçı gruplara karşı baskı uygulayarak Sünni bir azınlı ı temsil etmesine rağmen ülkeyi bir arada tutabilmi tir. Saddam sonrası dönemde, Bush’un Irak’ın i gali nedenleri arasında önemli derecede olan “demokrasi getirme” söylemi bir nevi bugün ki ya anan kutuplaşma ve çatışmaların önünü açmı tır. 2003 sonrası yapılan anayasa ve yeni gev ek federatif devlet yapısının bugünlere kadar siyasal sorunların ve çatışmaların son bulmadı ı bir miras olarak kaldı ı gözlemlenmi tir. Uluslararası sistem içerisinde ise tek taraflı ve insanlık suçu boyutuna dönüşen, yapt ı müdahalelerden dolayı Anti-Amerikanizmin tırmanmasına, ülkesi içinde ise ekonominin kötüye gidi iyle kendi halkı tarafından da Irak ve Afganistan’da aldı ı kararların yanlış oldu u gerekçeleriyle imaj kaybına uğramı tır.

2009 Yılında yapılan başkanlık seçimleri ile yenilikçi söylemleri ile Barack Obama başkanlık makamını kazanmı tır. Seçim kampanyası süresince dış politikayla ilgili konularının neredeyse tamamında Irak’tan ABD askerlerini çekeceğini, Irak Savaşı’nın yanlış bir politika olduğunu ve ülke ekonomisine çok büyük bütçelere mal olduğunu dile getirmi tir. Göreve geldikten sonra, daha önce Bush’un son döneminde imzalanan SOFA Anlaşması gereğince ülkedeki askerlerini geri çekmi tir. ABD askerlerinin çekilmesi sonrasında mezhepsel ve etnik kutuplaşma artarak çatışma boyutuna dönüşmü tür. Siyasal istikrarsızlıkların getirdi i yönetim boşluğu ve mezhepsel ayrımcılı ın sonucunda, Suriye’de etkinlik kazandı ı D, kolayca Irak’ın bu durumundan yararlanarak bölgenin üçte birinde kısa zamanda hakimiyet sağlamı tır. Obama’nın son dönemlerinde kamuoyunun, Irak yönetiminin ve İKBY’nin baskısıyla hava destekli operasyonları uygulama kararı almı tır. Ancak, ABD’nin bu tarafsız kalma döneminden istifade eden İran, Irak yönetiminde, bürokrasisinde ve halk nezdinde nüfuz alanını geli tirerek bölgede Irak’a hamilik görevini üstlenmi tir.

Giri bölümünün ardından çalı mada, teorik çerçeve hakkında açıklamalarda bulunulmu tur. Üçüncü bölümde kullandı ımız veri ve yöntem hakkında bilgilendirme yapılmı tur.

Çalı manın dördüncü bölümünde, ABD'nin Ortado u politikasındaki Irak'ın yerini ve önemini tarihsel arka plan çerçevesinde üç alt ba lık ekinde incelenmi tir. Be inci bölümde ise, ABD'nin uyguladı ı dolaylı rejim de i ikli i politikası üç bölüm halinde incelenmi , rejim de i ikli ine neden olan faktörler irdelenmi , dolaylı rejim de i ikli inde hangi unsurlarla i birli i yapıldı ı ve uluslararası örgütlerin nasıl bu yönde kararlar aldı ı açıklanmaya çalı ılmı tur. Çalı manın altıncı bölümünde, ABD'nin do rudan müdahale yoluyla rejim de i ikli i politikası üç bölümde ele alınmı , politikaya neden olan faktör olan 11 Eylül saldırıları ve Bush doktrini de erlendirilmi , politika de i ikli ine gidilmesindeki açıklanan nedenler ele alınmı ve son ba lıkta açıklanmayan nedenlerin ara tırılması yapılarak ortaya konulmaya çalı ılmı tur.

Çalı manın yedinci bölümünde, ABD'nin gal sonrası Irak'ın yeniden yapılandırılmasındaki uygulamaları ele alınmı , ABD'nin Irak'ın devlet yapılanmasındaki stratejik olu umlarını ve geçici kurumlar ile geçici seçimler incelenmi , ABD tarafından temsilin Irak halkına bırakılmasından sonraki süreçte ya anan siyasal süreç ve ABD'nin Sünni Arap direni ini engelleme planı incelenmi tir. Çalı manın sekizinci bölümünde ise, Obama'nın ba kan olu u ile ABD'nin Irak'taki düzeni da ıtmama politikası ele alınmı , ilk ba lıkta ABD'nin yeni Irak dı politikası ve uygulamaları incelenmi ve Irak'taki siyasi kutupla manın ve çatı manın nedenleri ile I D terör örgütü politikası açıklanmaya çalı ılmı tur. Çalı manın dokuzuncu sonuç bölümünde, ABD'nin 2000'li yıllarda Ba kan Bush ve Ba kan Obama'nın Irak için izledikleri dı politikaları kar ıla tırmalı olarak analiz edilmi tir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE (NEOKLASİK REALİZM)

Realist teori kendi içerisinde farklı yaklaşımları, paradigmaları bulundurmaktadır. Süreç içerisinde klasik realizm, neorealizm ve neoklasik realizm temel olmak üzere teori üç evreli bir ilerleme kaydetmiştir. İlk evrede teorinin temel önermeleri ortaya konmuş ve teorinin çerçevesi çizilmiştir. İkinci evrede ise uluslararası ilişkilerde yapısal değişimlerin etkisi ve teoriye bilimsel bir çerçeve kazandırılmak istenmesiyle neorealizm olarak bilinen yapısal realizm oluşturulmuştur. Üçüncü evrede ise klasik realizmin birim düzeyinde devlete verdiği önem ile neorealizmin uluslararası sistem düzeyinde yapıya verdiği önem ile iki teori arasındaki ilişki kurulmaya çalışılmış bu yöntem ile de teorinin daha açıklanabilir olmasını sağlayabilmek amacıyla neoklasik realist yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (A. Demir, 2014: s. 6).

SSCB'nin dağılmasının ardından tek kutuplu dünya düzeniyle başlayan süreçte, uluslararası ilişkilerde teori alanında başlayan tartışmalar neorealizmin yeni duruma karşı yetersiz kaldığı iddia edilmiştir. Kabiliyetlerin dağılımı gibi yapısal özelliklerini inceleyerek sonuç savın ne sürede biteceğini öngörülemediğini, bu sebeple neorealizmin güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuşlardır (Tutan, 2014: s. 127). Bu dönemsel ilerlemeyle, neorealizmin ağırlı indirgemeci tavrına tepki olarak, neoklasik realistler içsel tercihler dışı politikaları belirleme noktasında daha etkili olduğunu öne sürmüşlerdir. Neoklasik realistler, daha fazla insan odaklı üzerinden yola çıkan klasik realistlerden farklı olarak geniş ölçüde revizyonist motivasyonlar üzerinde durmuşlardır (Arı, 2013: ss: 173-174).

Neoklasik realizm, uluslararası ilişkileri belirleyen en önemli faktörü, devlet yapısı olarak görür ve bu doğrultuda devletlerin dış politikasını ve devletlerinin birbiriyle olan ilişkilerini inceler. Neoklasik realizm kavramı ilk olarak Golden Rose tarafından teori dünyasında 1998'de gündeme getirilmiştir. Rose'un söylemine göre neoklasik realizmin bir tarafı realisttir. Çünkü bir devletin dış politika yapma kabiliyeti ve amacı, onun uluslararası sistemdeki konumu ve özellikle sahip olduğu göreceli maddi güç kabiliyetleri ile idare edildiğini iddia etmiştir. Realist olmasının yanında bir taraftan da

neoklasik oldu unu iddia etmi tir. Göreceli güç kabiliyetlerinin dı politikayı etkilemesinin dolaylı ve karma ık oldu unu çünkü sistemli olan baskıların birim seviyesindeki ara de i kenler tarafından aktarılması gerekti ini savunmu tur. Rose bu de erlendirmesiyle neoklasik realizmin, devletin yapısını; uluslararası sistemin etkileri ile devletin dı politikası arasındaki bir dönü üm mekanizması olarak de erlendirmi tir (Ersoy, 2015: ss: 178-179).

Neoklasik realizm, yapısalcı neorealizme kar ı alternatif olarak geli tirilmesi sa lanmı ve daha açıklayıcı olması istenmi bir teori olarak ortaya koyulmu tur. Neoklasik realizmde karar verme süreciyle ilgili olan etkenler, uluslararası sistem ile dı politika etkenleri olarak ortaya konmaktadır (Arı, 2013: s. 174).

Devletlerin dı politikasını belirlemede yapısal faktörler kadar, devletlerin sahip oldukları iç faktörlerde belirleyicilikte önemli rol oynamaktadır. Yapısal unsurlar devlet seviyesindeki aracı unsurlar tarafından denetlenerek ve süzgeçten geçirilerek devletlerin dı politikasını olu turmasını belirlemektedir. Neoklasik realist teori, devletlerin dı politikasının incelenmesinde sadece sistem düzeyinde incelemenin yetersiz olaca ını, uluslararası sistemin devletler üzerinde etkin olaca ını kabul etmekle beraber analiz düzeyinde devletin iç yapısından kaynaklanan özelliklerin ve devletin iç yapısında barınan farklı çıkar ve temsil gruplarının devletlerin dı politika olu turmasındaki müdahalelerinin de politika yapımında etkili oldu unu varsaymı tır. Dı politikanın incelenmesinde, yapısal faktörlerin birim seviyesindeki iç de i kenlerin kontrolünden geçirilerek de erlendirmede bulunulmakta, bu sayede daha açık ve analiz edilebilir bir dı politika ortaya çıkmaktadır. Neoklasik realist teori dı politikayı birim ve sistem düzeyinde ele alarak her iki düzeyi de kullanan bir açıklamadır (A demir, 2014: s: 26-27). Neoklasik realistler, devletin yapısının ve siyaseti belirleyen liderin gücünün dı politikayı belirlemede etkili oldu unu varsaymı lardır. Dı politikanın içsel olu umlardan ayrı ele alınamayaca ını ve devletlerin iç yapısal farklılıklarının benzer ko ullarda dı politika olu turulmasında farklı politikalara neden oldu u belirtilmi tir. Devleti yöneten hükümetin ve devleti olu turan bürokratik yapının, dı politikanın olu turulmasında önemli bir faktörü oldu u varsayılmaktadır. Örne in, ABD'deki Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti'nin arasındaki farklılıkları ve Kongre'nin etkisini ele almadan do ru bir analiz yapılamayaca ını varsaymı lardır (Arı, 2013: s. 175).

Neoklasik realist teoride çalı malarda bulunmu Stephen M. Walt, ulusal siyaseti güç da ılımı ile dı politika davranı ları arasında belirleyici bir ara de i ken olarak belirtmi tir. Teoride analiz seviyesi olarak ele alınan devlet ba lıca güç unsurları veya ara de i kenler arasında devlet ile millet arasındaki etkile imin dinamikleri, sivil toplum gruplarının ve menfaat gruplarının dı politika üzerindeki etkisi, devletin askeri ve bürokratik yapılarının kurumsal kapasiteleri, devletin elitlerinin arasındaki uyum ve ülkeyi yöneten devlet adamlarının tehdit ve fırsatlar kar ısında yapabildikleri de erlendirmeleri belirtmi tir (Ersoy, 2015: s. 179).

Neoklasik realizm, yapısal etkenlerin ekil-1'deki gibi devlet seviyesindeki de i kenleri, ba ka bir de i le aracı de i kenleri birlikte kullanarak teorinin analiz seviyesinde daha açıklanabilir olmasını sa lamı tir. Uluslararası ortamın anar ik yapısından kaynaklan faktörler, devletin tutumu ele alındı ında önem arz etmektedir. Bu tesirler aracı de i kenlerin kontrolünden geçirilerek dı politikanın analizinin yapılması bu ekilde gerçekleştirilmektedir. Neoklasik realist teoride uluslararası sistemin anar ik yapısından do an faktörler yapısal, devletin iç sisteminden kaynaklanan etkiler birim seviyesinde de erlendirilmekte ve her iki seviyedeki etkenler de i ken olarak ele alınmaktadır. Neoklasik teorinin açıklamaya çalı tı ı devletlerin dı politika davranı larını içeren askeri doktrinler, ittifak olu umları ve dı ekonomi politikaları olarak ele alınmaktadır (A demir, 2014: s. 27).

ekil 3.1: Neoklasik realizm

Kaynak: (A demir, 2014)

Schweller ve Priess 1997, u dü ünüceyi ortaya koymu lardır. Yapısal realizmin anar i ve kabiliyetlerin da ılımına dayalı yapısal analizi, klasik realizmin devlet seviyesindeki de i kenleri benimsemesini kabul etmemi tir. Fakat her iki teorinin de analiz düzeyi olarak ele aldı ı devlet seviyesindeki de i kenlere bakı ı ve uluslararası sistem seviyesindeki de i kenleri öne çıkarmasının aslında gerekli olmadı ını varsaymı lardır. Bu iki teorinin yakla ımları birleştirilerek, hem ünite seviyesinde devletlerin tek ba larına olu turdukları planlarına ve niyetlerine hem de sistem seviyesinde

olu turdukları kabiliyet da ılımına birle im sa lanarak daha bütüncül bir teori olu turmanın mümkün oldu unu dile getirmi lerdir. Uluslararası kurumların ortaya çıkı ı ve etki kapasiteleri hakkında çıkan tartışmaya katkı olarak öne sürülen dü ünçe, neoklasik realizminde temelini olu turmu tur (Tu tan, 2014: s: 127-128).

Neoklasik realizmin önemli savunucuları arasında yer alan Randall Schweller'ın "çıkarlar dengesi" teorisi devletlere yön veren hırs ve çıkarlar gibi olgularının oldu unu varsaymaktadır. Bu nedenle devletlerin rasyonel aktörler olarak güç ve çıkar kombinasyonu ile yönlendirildi ini ileri sürmektedir (Arı, 2013: s. 174). Schweller, güç dengesinin beklenenin aksine devletlerin olası tehditler kar ında, dahili dengeleme ve harici dengeleme olarak, neden dengelemeyi yeterli seviyede olu turmadı ını incelemi tir. Schweller'ın söylemine göre, neorealizmin önemli varsayımlarından biri olan devletlerin üniter ve içsel olarak tutarlı birer aktör olu ları, gerçekçi bir varsayım de ildir. Bu gerçekçi olarak görmedi i varsayımla, tehditler kar ısında devletlerin yetersiz dengeleme yapmasını, devlet seviyesindeki dört etken ile izah etmi tir. Birinci etken olarak, devletin kar ı kar ıya oldu u tehdidin tabiatı ve boyutu, siyasi açıdan maliyeti ve riskleri bu durum ile ba a çıkmanın en akıllıca metodunun elit mutabakatı oldu unu ifade etmi tir. kinci etken ise, merkezi bir hükümetin siyasi liderli inin süreç ile bölünmelere neden olabilece ini bunun da, elit uyumu ile a ılabilece ini dile getirmi tir. Üçüncü etken ise siyasi ve sosyal bütünle menin sa lanmasıyla olu acak olan sosyal uyumun gerçekleşmesi dir. Son etken ise, iktidarda bulunan merkezi hükümetin zafiyet içerisinde bulunma durumudur. Bu dört etken birle imi ile kısaca, bir devletteki elit mutabakatının, elit uyumunun ve sosyal uyumun az, iktidar zafiyetinin görece fazla oldu u olaylarda, bir devletin tehditler ile kar ı kar ıya kaldı ında yeterli seviyede dengeleme yapabilmesinin mümkün olmadı ını, yetersiz dengelemenin olu aca ını iddia etmi tir (Ersoy, 2015: s: 182-183).

Yapısal realizmin güç dengesi temelinde açıklamaya çalı tı ı ittifakların ortaya çıkı ını, Walt ortaya koydu u tehdit dengesi kavramı ile açıkladı tır. ittifakların belirlenmesinde devlet adamlarının tercihlerini yaparken güçten ziyade, tehdidin belirleyici oldu unu ve ittifakın iki türünden birini ya dengelemeyi ya da pe e takılmayı bunun neticesinde olaca ını varsaydı tır. Walt'a göre devletler en büyük tehdidi olu turan yabancı devlet gücüne kar ıdır veya o devletle ittifak yapma e ilimindedirler. Devletlerinin

olu turdu u tehdit seviyelerini belirleyen faktörleri ise, co rafi yakınlık, toplam güç, saldırmacı güç ve saldırgan niyetler olarak sıralamı tır. ttifak olu umunda niyet algılamaları belirleyici faktör oldu undan en önemli belirleyici etken saldırgan niyetlerdir (Ersoy, 2015: s. 180) .

Fareed Zakaria ise, devletlerin uluslararası sistem içerisinde neden yayılmacı siyaset izledi ini incelemi tir. Zakaria'nın 'devlet merkezli realizm' kavramı ile ifade etti i yakla ım temel birkaç kabulle çerçevenmi tir. Birinci olarak, merkezi hükümet ile millet arasında herhangi bir ayırım bulunmamaktadır. kinci olarak, milli güç ile devlet gücü arasında bir farklılık olmamaktadır. Milli güç ile devlet gücü birle ti inde devlet kuvvetinin bir birle imidir. Devlet kuvveti ise, devletin bilhassa kendi faydası ve çıkarları için milli gücü kullanabilme becerisidir. Üçüncü olarak, uluslararası sistemi içerisinde yön verme kabiliyeti olan aktörlerin devletlerin de il, devletlerin liderlerinin olmasıdır. Uluslararası sistem içerisinde politikaya yön veren nesnel güç ölçümleri de il devleti temsil eden liderlerin güç algılamalarındaki karar vericilik ve tercih edicilik belirleyicidir. Son olarak, devlet adamları milletin gücünün devlete aktarılmasıyla, iç yapının kullanılması ekliyle harekete geçirebilmektedirler. Zakaria bu dört temel ifade ile, devletlerin neden yayılmacı politika izledi i ile ilgili olarak merkezi karar alıcıların devlet gücünde göreceli bir artı oldu unu gözlemledi i zaman milletlerinin milli menfaatlerini uluslararası sistemin içerisinde yaymaya çalı tıklarını açıklamı tır (Ersoy, 2015: s. 181).

Zakaria'ya göre, devlet adamlarının göreceli güç da ılımında algıladıkları de i imler, devlet için bir tehdit algısı olu turabilir ve her iki tarafta bu olu an tehdidi yok etmek için politikalar olu turabilir. Devlet adamlarının güç da ılımındaki bu de i ime etki eden temel iki unsur oldu unu varsaymı tır. Devlet adamları güç da ılımı hesaplamalarını yaparken materyal güç hesaplamaları yaparlar. Devlet adamı kendi devletinin ve kar ı devletin göreceli gücünü hesaplayarak tehdit unsurunun ne denli önemli olup olmadı ına karar verebilir. Bu kararı verirken hata yaparak statükoda kendi devletlerine avantaj sa layabilecek ini öngörebilirler. Bu güç hesaplamasını ele alırken politikaya yön veren elitler, gücü tek boyutlu olarak ele alarak, gücün hesaplanmayan ve sayılmayan boyutlarını kendi inisiyatifleriyle göz ardı edebilirler. Örne in, politika olu turucu elitler kar ı devletin deniz gücünde olu an bir güç artı ını önemseyerek,

gücün bu olu an somut unsura istinaden güç da ılımında de i im ya andı ına karar verebilirler. Friedberg'e göre, devlet adamları güç hesaplamaları yapılırken çok taraflı analiz hesaplamaları gerektirirken güç hesaplamalarında gücün sadece bir unsuruna ekonomik, askeri ve mali gibi odaklanarak gerçekte çok taraflı analiz edilmesi gereken güç da ılımını tek bir açıdan analiz ederek farklı anlayabilmektedirler. Neoklasik realistler güç da ılımında mevcut durumdan farklı bir de i im algıladıklarında farklı politikaları kendi inisiyatifleri için kullanabileceklerini belirtmişlerdir (Açıkme e, 2011: s: 55-56).

Zakaria'nın yukarıda anlatımında bulundu u gibi, devlet adamları güç artırımında bulunan bir devletin varlı ını dikkate alma durumlarında, güç artırımında bulunan devletin veya kendi devletlerinin görelî gücünü do ru ya da yanlı hesaplama yaparak tehdidin olu tu una karar verebilirler. Kunz'un tespitine göre, Irak, ABD'deki elit politika olu turucular tarafından nükleer gücün Irak tarafından kendi emelleri çerçevesinde gücü arttıran bir devlet olarak algılanmı , bunun sonucunda ABD Saddam rejiminin uluslararası sistemdeki güç da ılımını ABD'nin aleyhine de i tirebilece ini varsayarak Irak'a 2003 yılında askeri müdahalede bulunmu tur (Açıkme e, 2011: s: 55-56).

Neoklasik realizmde teorinin açıklayıcılık gücünü yüksek tutmak için farklı seviyelerde birden fazla de i kene yer verilmi ve kullanılmı tır. Yapısal faktörlerin devletler üzerinde politika yapımındaki etkileri de i kenlerin uygulanmasıyla kontrolden geçirilmekte ve dı politika yapıcı devlet adamlarının ve kurumların tüm de i kenleri göz önünde bulundurmaları sa lanmaktadır. Bu çerçevede, hem yapısal hem de birim düzeyindeki aracı de i kenlerin çe itlilikle kullanılması dı politika analizinin daha açık yapılabilme gücünü arttırmaktadır. Teori açıklayıcıyı yönünü güçlü tutarak, alternatif durumlarda gerçekçi sonuçlar vermesini sa lamı tır. Neoklasik realizmin amprik olay analizlerinde yer verdi i farklı de i kenlerin de katkısıyla neorealizme oranla daha güçlü bir analiz etme ve açıklayıcılı a sahip olmu tur. Neorealizmin analiz düzeyinde ve birim düzeyinde aracı de i kenleri ele almaması, sadece yapısal faktörlerin kullanıldı ı analizlere göre daha do ru ve açık sonuçlar vermektedir (Ripsman, Lobell and Taliaferro, 2009: s. 292).

Realizmin dı politika teorisi ve neorealizmin birim düzeyinde devlet davranı larını açıklamada kar ıla tı ı sorunlar bulunmaktadır. Bütün bu teorik eksiklikler neoklasik realizmin önemli bir avantajını öne çıkarmaktadır. Neoklasik realizm, uluslararası sisteme önem veren yapısal teoriler ile yalnızca iç politikayı irdeleyen innenpolitik teoriler arasında ve iç politika ile uluslararası sistem içerisinde yer alan politika arasında bir köprü görevi görmektedir. Böyle bir yakla ım uluslararası ilikiler disiplinindeki analiz düzeyi problemine de katkı sa lamaktadır (A demir, 2014: s: 48-49).

3. VER VE YÖNTEM

Ara tırma modelimizin temelini olu turan ABD'nin 2000'li yıllarda Irak politikasının ele alındı ı çalı mamızda, ABD'nin Irak ba lamında gerçekte tirdi i dı politikası ve Irak içerisindeki etkileri ile ilgili literatür taraması yapılmı , yerli ve yabancı medyada çıkan haberler incelenmi tir. Elde etti imiz veriler do rultusunda, ABD-Irak arasında ya anan Bush ve Obama dönemlerindeki sürecin boyutlarının seyri ve Irak'a olan etkileri analiz edilmi tir.

ABD'nin Irak dı politikasına yönelik, So uk Sava ve sonrasına ait yayınlanmı yerli ve yabancı kitaplar ile makaleler incelenmi tir. Bush sonrası döneme ait yeterince yayınlanmı kitap ile makale bulunmu tur. Obama dönemi ABD'nin Irak dı politikasıyla ilgili sürecin güncel bir konu olması ve bu konuda henüz yazılmı yeterli kaynak bulunmaması nedeniyle a ırlıklı olarak ara tırma kurulu larının yaptı ı analizlerden, bu konuda yazılmı akademik makalelerin ve kitapların yanında yerli ve yabancı medyada çıkan haberlerden de yararlanılmı tır.

Dolayısıyla, yazılmı kitaplar, dergiler, makaleler, ara tırma kurulu larının raporları, Irak ve ABD hükümetleri tarafından yayınlanan resmi duyurular ile yazılı ve görsel medyada çıkan haberler incelenmi , ayrıca web ortamındaki taramalar yapılmı tır.

Ara tırma, dar bir çerçevede yapılmamı ve ABD'nin Irak politikasındaki yerinin önemi incelenmi ve temel sebepleri ortaya koyan tarihsel geri plan incelenmi tir. Bölgedeki ülkelerin tarihsel geri planda ve ABD'nin politika yapımındaki önemi dikkate alınarak olaylar bütünsellik çerçevesinde incelenmi tir. Devamında Bush öncesi dolaylı yaptırımlar ve Bush dönemi Irak'ı etkileyen geli meler ile do rudan yaptırımlar ele alınmı tır. Sonrasında, Obama dönemi incelenmi ve Irak'a etkisi üzerinde ara tırmalar yapılmı tır.

Analiz, yazılı belgelerin incelenmesi ve incelemeden çıkan sonuçlara dayandı ı için yazılı kaynakların, geçerlili i ve güvenilirli i, ara tırmacının anlama sebep sonuç ili kisi kurma ve analiz yapma yetene i ile ili kilidir.

Tez çalı masında Harvard Referans Tekni i kullanılmı tır. Bu tekni e göre metin içi referanslar ve kaynakça düzenlemesi yapılmı ; metin içi referansta, soyadı ve yıl ile varsa sayfa numaraları belirtilmi tir.

Literatür çalı masında elde etti imiz bilgilerin ve yorumların neoklasik realizm kuramı çerçevesinde analizi yapılarak, ara tırma konumuza ili kin saptamaların do ru olup olmadı ı, ya anan geli meler istikametinde incelenmi tir.

4. ABD'İN ORTADO U POLİTİKASINDA İRAK

ABD Soğuk Savaş öncesinde ve sonrasında Ortadoğu'da iki temel denge arasında siyasi ve diplomatik denge kurmaya çalışmıştır. Birincisi Ortadoğu'nun küresel jeopolitik ve ekonomi politik dengeler içerisindeki yeri, ikincisi ise bölge içi güç yapılanmasıdır. Bu nedenle, Soğuk Savaş döneminde küresel güç olan SSCB'ye karşı bölgede üstünlük sağlamak için bir taraftan da bölge içi dengeleri gözetilen bir strateji uygulamaya çalışmıştır. Uyguladığı bu politika ile Ortadoğu stratejik yaklaşımının temelini oluştururken, ittifaklar kurarak ve sürekli olarak güç dengeleri bakımından dengeyi sağlayan bir Ortadoğu diplomasisi doğmasına sebebiyet vermiş, Ortadoğu'nun güçler dengesine yatkın yapısı ABD politikalarına uygulanmasına kolaylık sağlamıştır (Davutoğlu, 2014: s. 342).

Arap milliyetçiliği ve sosyalizmi sentezleyen Nasır'cı ve Baas'çı ekollerin yayılması, SSCB'nin bölgedeki etkisi anlamında ve İsrail'in güvenliğini tehdit edebilmesi anlamında ABD tarafından karşı denge politikası üretilmesine neden olmuştur. Bu anlamda ABD'nin Süveyş ve Suriye bunalımlarına karşı politikası ve Türkiye, Pakistan ve İran'dan oluşan güneydeki CENTO yapılanması ile kuzeydeki Nasır merkezli yapılanmaya karşı direnç stratejisini uygulamıştır. Seksenli yıllarda ABD'nin bölge politikalarının da dengeyi sağlamasına neden olacak iki önemli gelişme yaşanmıştır. Birincisi, İran devrimi sonrasında ABD'den uzaklaşan devrim sonrası hükümet SSCB ile yakınlaşmıştır. Bu yakınlaşmanın sonrasında gerçekleşen İran-İrak Savaşı ile İran bir nevi bloke edilmiş gözlemlenmiştir. İkinci önemli gelişme ise Camp David antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile İsrail ile Mısır masaya oturması sonrasında ABD'nin bölgedeki güç dengelerinin dengeyi sağlamıştır. Camp David sonrasında oluşan Red Cephesi ABD'nin bölge politikalarını kısıtlarken, Mısır-İrak eksenli gelişen Arap Bloku ABD'nin müttefiki olan Arap Devletlerine devrimin sıçramasının önünde engel olmuştur. İran-İrak Savaşı ile İran'ın önü kesilirken, Lübnan İç Savaşı ile de FKÖ'nün

hem Lübnan'dan, hem de İsrail'in güvenliğini tehdit etme potansiyeli yok edilerek merkezi Arap ekseninden çikartılmı tır (Davuto lu, 2014: ss. 342-343).

ABD'nin bölge politikalarını şekillendiren en önemli faktörlerden biride SSCB'nin yayılmacı politikalarının tehdidi olmuştur. Soğuk savaş devam ederken ABD hükümeti Sovyetler birliğine çevreleme politikası uygulamak istemiştir. Fakat çevreleme politikası ABD açısından iki büyük çelişki barındırmaktaydı. Bunlardan biri amaçlarla ilgiliydi: SSCB mi çevrelenecekti yoksa komünizm mi? Diğeri ise araçlarla alakalıydı: Kaynaklar sadece Sovyet gücünün önünü kesmek için mi kullanılacaktı yoksa güç dengesi önemli görülen bazı kritik bölgelerde mi (Nye and Welch, 2013)?

SSCB 1979 Aralık ayında Afganistan'ı 85000 kişilik bir askeri kuvvetle, sonrasında 150000 askere kadar ulaştıran ordu ile işgal ettiğinde, nedeni olarak 1979 yılında imzalanan anlaşmaya göre önce Afganistan hükümetine destekte bulduklarını açıklamı ve Birleşmiş Milletler sözleşmelerine aykırı bir tutum olmadığını iddia etmişlerdir. Kabil'deki hükümetin tamamen SSCB yönetimine girmesiyle Afgan milliyetçi halkı hem SSCB'ye karşı hem de Merkezi Hükümete karşı mücadeleye girmişlerdir (Salihy, 2014: s.40).

Afganistan işgali sonrasında Sovyetler, stratejik açıdan ABD'ye üstünlük sağlarken bir yandan da ekonomik, stratejik ve siyasal anlamda ABD'nin bölgesel hedeflerini zora sokmuştur. Bölge ülkelerinin bu gelişme sonrasında siyasal rejimleri tehlike altına girmiş ve ABD'nin bölge üzerinde petrol güvenliğini sağlaması, ekonomik çıkarlarını koruyabilmesi için önlemler alması zaruri hale gelmiştir (Arı, 2007: s:255-256). Bu bağlamda ABD, Suudi Arabistan ve Pakistan başlı çekerek bölge devletleri de Sovyetlere karşı ekonomik, eğitim, lojistik ve Müslüman savaşçı desteği vermişlerdir (Salihy, 2014: s.46).

22 Ocak 1988 Cenevre'de SSCB ve ABD heyetleri arasında yapılan görüşmeler 14 Nisan 1988 günü sonuçlanarak anlaşmaya imzalar atılmıştır. İmzalanan anlaşma ile her iki devlette birbirlerinin nüfuz bölgelerine müdahale etmemeyi ve Afganistan ile Pakistan'ın içişlerine karışmayacaklarına dair taahhütler vermişlerdir. Fakat Sovyetlerin askeri güçlerini Afganistan'dan nasıl çekeceği konusunda açık bir plan ortaya konulmamıştır. Sonrasında ABD ile SSCB gizli bir ek protokol ile Sovyetler'in

120000 kişilik askeri gücünü 15 Mayıs 1989 tarihine kadar Afganistan sınırları dışına çıkarmı, böylece 10 yıllık SSCB için yeni son bulmuştu (Salihy, 2014: ss: 48-49).

Bölgede yaşanan Devrimin akabinde, Afganistan'ın için yeni stratejiler ortaya koyma gereksinimini doğurmuştu. Nixon'un SSCB politikalarını yumuşak olarak ABD Başkanı Jimmy Carter, 23 Ocak 1980'de Kongrede yaptığı bir bilgilendirmede ABD'nin bölgeye üzerinde uygulayacağı yeni politikasını detaylarıyla anlatmıştı. Konu hakkında Basra Körfezi'nde herhangi bir yabancı güç tarafından nüfus kazanmak veya denetim sağlamak için yapılacak her türlü girişim ve müdahaleyi ABD'nin stratejik ve jeopolitik çıkarlarına bir tehdit unsuru olarak algılanacak ve böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde ve böyle bir tehdit oluşumu veya saldırıya askeri güç kullanımının da dahil olmak üzere her türlü tedbir alınarak, her türlü araçla karşı konulacağını deklare etmişti (Usta, 2009: s.45).

Yukarıda da anlatıldığı gibi Carter Doktrininin icrası için Basra körfezi müttefik ülkeleri savunmaya dayalı politikaları gerektiren ABD'nin savunma bütçelerinde artışa gidilmesine karar verilmişti. ABD bu bölgeyi Batı Avrupa ve Doğu Asya'dan az önemsemediği gibi herhangi bir devletin bölgeyi kontrol edebilir duruma veya kapasiteye gelmesini istemiyordu. Stratejik çıkarları olan ülkelerin bölgede, SSCB, İran veya Irak gibi bölgesel devletlerin güç hegemonyalarına karşı yeni doktrinin icrası için her türlü önlemi almayı planlamıştı (Arı, 2007: s.257).

Bölgede yaşanan hızlı gelişmelerle; İran'da şah'ın devrilmesi ve Afganistan'ın Rusya tarafından için Nixon Doktrin'inin sona geldiğini gösterirken, bölgedeki müdahaleleri nedeniyle tıracaktı Carter Doktrini ve bu gereksinimle oluşturulacak Çekiş Kuvveti yeni ABD Ortadoğu politikasında belirleyici rol oynamıştı (Arı, 2007: s.251).

Mezopotamya bulunduğu coğrafya gereği tarih boyunca Ortadoğu'yu doyuran önemli tahıl üretim merkezlerinden biri olmuştu. Avrupa'nın dikkatini, tekstil sanayisinin ham madde kaynağı olan pamuk elverişli topraklarıyla fazlasıyla çekmişti. 19. Yüzyılın son çeyreğinde insanlık tarihinin ve dış politikaların belirleyici unsuru olacak olan petrol keşfedilmişti. Bulduğu dönemde Osmanlı topraklarında olan Musul Vilayeti petrolün bulunduğu ilk yerlerden biridir. Emperyalist devletlerin Musul ve

Mezopotamya'ya olan ilgisi arttı ve bu bölgede daha fazla imtiyaz kapma ve petrol arama yarışına girmelerine neden oldu (Kayar, 2003: 43).

Dönemin Osmanlı Padişahı 2. Abdülhamid'in politik stratejileri doğrultusunda demiryolları hatlarının yapımı önem teşkil etmiştir. Askeri ve lojistik açıdan yapımını sağlayan Selanik – İstanbul ve Manastır – Selanik demiryolları hatları 1897 Osmanlı - Yunan harbinde sağladığı askeri üstünlüklerden dolayı doğru yönünde de demiryolu yapımına hız vermesine neden olmuştur. Bu bağlamda stratejik açıdan Almanlar ile antlaşmaya varan 2. Abdülhamid, Basra Körfezi'nin Berlin'e bağlanması noktasında önemli bir stratejik adım atarak İngilizlere karşı denge politikası uygulamıştır. Bu politikası, gerek kuzeyde Rusları, gerekse Hindistan'daki İngiliz varlığını rahatsız etmiştir (GÜLSOY, 1994: s: 40).

Amerikalıların Musul bölgesi ve Anadolu içinden geçecek demiryolu projesi ve etrafındaki 40 kilometrelik alanı kapsayan, mevcut bulunan ve bulunacak madenlerin işletim hakkını talep eden Chester Projesi, ABD'nin bölgeye göstermiş olduğu ilginin başlangıçlarıdır. Chester Projesini 1909 yılında başlatarak 1. Dünya Savaşı döneminde ve Kurtuluş Savaşı döneminde devam ettirerek Lozan Barış Görüşmelerine kadar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Chester Grubu ile imtiyaz anlaşması imzalanmasına karşın sonraki yıllarda TBMM'de Chester Projesi antlaşması ABD hükümetinin finansal desteği olmadığından ve şirketin taahhütlerini yerine getiremediğinden dolayı feshedilmiştir (Yavuz, 1999-2003: ss: 527-561).

Osmanlı İmparatorluğu'nun bugünkü adıyla Irak bölgesinden 1918 Ekiminde çekilmesiyle başlayan süreçte Musul, Basra ve Bağdat'ı işgal edilerek San Remo kararları çerçevesinde manda yönetimi himayesine alınmıştır. Hamidî ailesine mensup Emir Faysal, Fransızlar tarafından İstanbul'dan sürgün edildikten sonra 11 Temmuz 1921'de İngiltere'nin desteğiyle Irak Kralı olmuştur. Akabinde 10 Ekim 1922'de 20 yıllık yapılan antlaşmanın çerçeveleri Irak Devletini sıkı denetlenebilir, siyasi bir bağımlılık içeren yarı otonom bir devlet haline getirmiştir. Kral Faysal'ın ölümüyle başlayan oğlu Gazi ve sonrasındaki siyasetçiler bölgeyi dolduramamaları, dönemsel ayaklanmalar bastırılması ve İngiliz himayesinden çıkamamalarıdır. 1958'de Kral 2. Faysal, Prenses Abdullah ve Nuri Said'in General Kasım tarafından öldürülmesiyle sonuçlanan kanlı devrim ile monarşi son bulmuş, Nasır ve Baas'ın politik etkilerinin

artmasıyla devlet yönünün daha çok Do u Blo una do ru kayması söz konusu olmu tur. Sovyetler ve Do u Blo u eksenli olan Kasım'ın Komünist Partisi aracılı ıyla imzaladı ı askeri ve ekonomik anla mayla yardımlar alması, ABD'nin ku atmacı politikasından dolayı Mısır ve Suriye'de de etkinlik gösterememesi kaygılarını arttırmı tur. 1968'den itibaren Baas rejimi iktidarda olmasına ra men ABD ve SSCB ile denge politikaları kurgulamı ve izlemeye çalı mı tur. SSCB ile yaptı ı antla malara ra men 1970'lerin son yıllarına do ru so umu ve 1978'den itibaren Batılı ülkelerle özellikle Fransa ve ABD ile ili kilerini olumlu yönde geli tirmeye ba lamı fakat Kuveyt'in i gali ile ya anan süreçte bu ili kiler tekrar zarar görmü tür (Arı, 2007: ss. 385-396).

ABD bu politikaları ba lamında, ılımlı Körfez ülkelerinin güvenli i ve bu ülkelerle ili kilerin geli tirilmesine büyük önem vermi tir. Bunun önemli örneklerinden biri Ba kan Roosevelt'in 1943'te Suudi Arabistan'ın güvenli inin hayati önem ta ıması öngörüsü nedeniyle "Ödünç Verme ve Kiralama Yasası" kapsamına alarak ABD yardımlarının önünü açmı tur. Devam eden süreçte 1960'lı yıllarda Baas radikalizmi, ran Devriminin ii etkisi, ran-Irak Sava ı ve Irak'ın Kuveyt'i i gali gibi olaylar bölgedeki geleneksel rejimlere sahip devlerin güvenli ini ve devamlılı nı tehdit eden önemli olaylar olmu lardır. Bölge 1980'den sonra ABD yönetimi tarafından de i imler neticesinde askeri önlemlerle korunabilecek bir hal almı tur. Bu do rultuda Ba kan Bush 1991 yılında yaptı ı konu mada Suudi Arabistan'ın ran olmasına izin vermeyeceklerini açıklayarak bölgedeki devletlerin siyasal istikrarlarıyla yakından ilgilendiklerini ortaya koymu tur (Arı, 2007: s. 218).

25 Aralık1991'de SSCB'nin Ba kanı Gorbaçov'un istifasıyla ile 1922 yılında kurulan birlik da ılıcı tur. Bu geli meyle birlikte ba layan süreçte So uk Sava ile girilen mücadelenin sonuna gelinmi oluyordu. Bu dönemden sonra ABD'nin Ortado u'da siyasi çıkarlarını, petrolü ve güvenli ini sa lama stratejilerinin önünde engelleyici bir güç kalmamı tur. Sovyetlerin da ılması ile birlikte ABD açısından da bölgeye yönelik politikaları bakımından yeni bir sürecin ba langıcı olmu tur (Kepsutlu, 2016: s. 144). Aslında SSCB tehdidi, ABD'nin bölgedeki askeri ve ekonomik varlı nı me rula tırması adına önemli bir fırsat olarak da de erlendirilebilir (Arı, 2007: s. 220).

4.1 BA DAT PAKTI'NIN KURULMASI

ABD'nin bölgeye yönelik politikaları 1920'li yıllarda başlamıştır. Bu ilgi petrolün bölgede varlığının önlenmesi ile ABD'li petrol şirketlerinin bölgedeki petrolden imtiyazlar kazanmaya çabalarına girilmesiyle başlamıştır. İkinci dünya savaşının bitip Soğuk Savaş'lı yılların başlamasıyla birlikte ABD bölge üzerinde etkili olabilecek SSCB ve diğer ülkelerin etkilerini kırma adına politikalar ve akabinde stratejiler uygulamıştır. Bölgedeki petrolün fiyatının düşük ve Batıya güvenli sevki ABD'nin bölge politikalarına yön vermiştir (Arı, 2007: s.203).

Başkan Eisenhower döneminin başlamasıyla, ABD'nin bölgede etkin olarak yer aldığı yılların başlangıcı olmuştur. Bu döneme kadar Amerikan dış politikasının belirsizlik üzerine kurulmuş strateji yerine bölgede etkin olma stratejisi öne çıkmıştır. İngiltere'nin bölgede giderek hakimiyetini kaybetmesi, bölgede çıkan Batı-Doğu çatışması, Arap milliyetçiliğinin giderek artması ABD'nin bölgeye angaje olması gerekliliğini doğurmuştur. Daha öncesinde, Truman döneminde Amerikalı ve İngiliz uzmanlar Ortadoğu Savunma Örgütü kurulması noktasında fikir birliğine varmışlardır. Mısır'ı da kapsayan bu örgüt Arapların tepkisini almasından dolayı kurulamamıştır (Arı, 2007: s. 242).

Bölge ülkelerinin bu oluşuma sıcak bakmamasına rağmen ABD ve İngiltere'nin desteğini alan Türkiye ve Irak 24 Şubat 1955'de Türkiye –Irak Karılıklı Birliği Antlaşmasını imzalamış, daha sonradan diğer ülkelerin katılımı ile antlaşma "Bağdat Paketi" adını almıştır. Sekiz maddeden oluşan paktın iki temel amacı olmuştur. Birincisi, Ortadoğu'ya dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı bölgeyi korumak. İkincisi ise, ekonomik yönüyle üye ülkelerin işbirliğini arttırmak ve ekonomik gelişmelerini sağlayabilmektir. Pakta 5 Nisan'da İngiltere, 23 Eylül'de Pakistan ve 23 Ekim'de İran katılmıştır. Pakta İngiltere'nin katılımıyla Arap devletleri oluşumuna karşı mesafeli durmuşlardır. Bazı Arap devletleri paktın asıl amacının Batılı devletlerin Ortadoğu'da çıkarlarını korumayı amaçladığını belirtmişlerdir (Yeşilbursa, 2011: s. 5). SSCB'nin yayılmacı politikalarına karşı ittifak ülkelerini yaratan ABD, Ortadoğu'da Batılı bir güç olarak İngiltere'nin yerini almıştır. Pakta üye ülkeler ekonomik manada yardımlardan hoşnut olsalar da, ABD'nin iç siyasal düzene karışması ve askeri üslerin varlığından doğan rahatsızlıklardan hoşnut olmamışlardır. ABD, Ortadoğu'da sadece bir Batılı güç

olarak İngiltere'nin yerini almaması, aynı zamanda Arap milliyetçilerinin de antipatisini kazanmıştır (Cleveland, 2004: s. 308).

Paktın genişletilmesi noktasında Türkiye, Irak dışında başka Arap devletlerle de iletişime geçmiştir fakat başarılı olamamıştır. Irak ile yakın ilişkilerinden dolayı pakta en kolay katılım sağlanabileceği düşünülen Ürdün ile temasa geçilmiştir fakat başarılı olamamıştır. Pakta Irak dışında diğer Arap devletlerinin katılmamasında Nasır'ın etkisi, İngiltere'nin Ortadoğu'da çıkarlarını savunmasını amaçladığı, Arap-İsrail Savaşı'nda barış unsuru olarak kullanılabilecek olarak görülmesi ve ABD'nin paktın içinde yer almaması önemli nedenler arasında olmuştur. ABD ve İngiltere siyasi ve askeri stratejilerinin bölgede oluşturulması planlanan kuzey kuşağının yeni katılımlarla etkili olacağını varsayımlardır. Askeri ve ekonomik yardımların Irak örneğinde olduğu gibi diğer Arap ülkelerini de pakta üye olma noktasında etkili olacağını varsayımlardır. Fakat bu durum Arap ülkeleri tarafından kabul görmemiştir, Ortadoğu'da yaşanan sorunlara ve gerilimlere neden olan faktörlerden biri olmasına rağmen, Ortadoğu'da giderek artan Batı karşıtlığının temel hedefi haline gelmiştir. Mısır ve Suudi Arabistan açısından Ba'dat Paktı kendilerinin itibarlarına ve çıkarlarına yönelik bir tehdit unsur oluşturmaktaydı. Özellikle Nasır, Arap dünyasındaki liderliğine ve Arap birliğini oluşturma çabalarına bir karşı hamle olarak algılamış, batı sömürge sisteminin bölgedeki yeni bir oluşumu olarak nitelendirmiştir. Bu doğrultuda Irak'ın etki alanını sınırlama ve Ba'dat Paktı'nın genişlemesini önlemek adına Mısır, Suudi Arabistan ve Suriye'nin oluşturacağı bir Arap devletleri grubuna katılmaya çalışmıştır (Yeşilbursa, 2011: ss: 5-6).

ABD Ba'dat Paktını desteklediğini ilan etmesine ve üye ülkelere gerek askeri gerekse ekonomik anlamda dolaylı yardımları sağlamasına rağmen pakta direkt üye olmaması nedeniyle üye ülkeler üzerinde güven kaybına ve başarılı olma olasılığının düşmesine neden olmuştur. ABD pakta direkt olarak üye olmamasının nedenleri ise, Ortadoğu'da diğer bölge ülkeleri ile olan çıkarlarına zarar vereceğinden dolayı, Mısır ve Suudi Arabistan ile oluşturduğu ilişkilerin zarar görmesini istememiştir. SSCB'nin de direkt olarak tepkisini bu dönemde çekmek istememiştir. Fakat Ba'dat Paktı üye ülkelere de hiçbir zaman destekten kaçınmamıştır (Kayar, 2003: s. 124).

Bölgede yaşanan tüm olayların ve gelişmelerin yanı sıra Süvey Krizi'nin ardından bölgede artan Sovyet etkisini engelleyebilmek için politikalarının devamı niteliğinde olan kendi adını taşıyan Eisenhower Doktrini, 5 Ocak 1957'de Amerikan Kongre'sine gönderildi ve bu konularda kendisine yetki verilmesini talep etmiştir. Birincisi, Ortadoğu ülkelerinin egemenliklerini koruyabilmeleri için ekonomik yardım yapılabilmesi. İkincisi, bölge ülkelerinden talep gelmesi halinde askeri yardım yapılabilmesi. Üçüncüsü ise, uluslararası komünizmin kontrolü altında bulunan herhangi bir ülkeden gelecek askeri saldırı halinde, bölge ülkelerinin talebiyle ABD silahlı kuvvetlerinin destek vermesidir. Bu talepleri yerine getirebilmek için Başkan Eisenhower Kongre'den üç yıl boyunca her yıl kullanılmak üzere 200 milyon dolar harcama bütçesi talep etmiştir. Kongre Başkan'ın talebini oylamayla kabul ederek 09 Mart 1957'de yürürlüğe koymuştur. Bu doktrin sadece İngiltere'nin bölgede bıraktığı boşluğu doldurması anlamına gelmemekte, oluşabilecek bir Sovyet tehdidine karşı ABD'nin Ortadoğu'yu savunacağını belirtmiştir (Arı, 2007: s. 245).

Bağdat Paktına üye olan tüm ülkelerin beklentileri farklılık göstermiştir. Irak'ın savunma paktına imza atmasındaki asıl neden Sovyet tehdidi olsa da, pakta üye olmasında bazı faktörlerde etkili olmuştur. Birincisi, 1930 İngiltere-İrak Antlaşmasının halk nezdinde tepki uyandırması sonucu halk nezdinde daha yumuşatılmı haliyle yenilenmesi beklentisi. İkincisi, Irak-Suriye Birliği'nin hayata geçirilebilmesi beklentisidir. Üçüncüsü, daha fazla askeri ve ekonomik Amerikan yardımı alabilme çabasıdır. Dördüncüsü, Irak'ın Arap devletleri arasında prestijini artırma çabasıdır. Bu nedenle Irak açısından Bağdat Paktı, Sovyetler tehdidinden korunmayı örgütleyen bölgesel bir pakt olmaktan çok, İngiltere ile yapılan ikili bir antlaşmanın gizleyicisi olmuştur. İngiltere açısından ise Sovyet tehdidine karşı koymak için "Kuzey Seddi" konsepti dahilinde Ortadoğu'yu savunması gerektiğinde üslere ulaşma hakkını elde tutulması için uygun bir araç olmuştur. Ayrıca bölgedeki nüfus alanını, ekonomik çıkarlarını, petrolün güvenliğini ve Basra Körfezi'ne olan hakimiyetini sağlamayı yine pakt vasıtasıyla amaçlamıştır (Yeşilbursa, 2011: s: 8-9).

Bağdat Paktı üç yıl gibi kısa bir süre sonunda, Irak'ta 14 Temmuz 1958 yılında General Kasım'ın yönetimi ele geçirmesiyle monarkiye son vererek, artık Irak'ın bağımsızlık politikasını uygulayacağını açıklamıştır. Bağdat Paktı Irak'ın 1959 yılında resmen

ayrıldı nı açıklamasıyla paktın di er üyeleri 1979 ran Devrimine kadar sürecek olan merkezi Ankara olan CENTO'yu kurmu lardır (Arı, 2007: s. 247).

4.2 1958 DARBES : MONAR 'DEN CUMHUR YETE

Irak'ta darbeler birçok Ortado u ülkesinde oldu u gibi ülkeyi yöneten bir takım siyasi, iktisadi ve askeri grupların ülke yönetimini ele geçirmesiyle gerçekleşti. 1950'li yıllara kadar olan süreçte Irak'ta iç siyaset Almanya destekçileriyle, İngiliz destekçilerinin mücadelesi arasında geçmiştir. 1950'li yıllara gelindi inde So uk Sava ın ba lamasıyla bu mücadele yerini, mirası devralan ABD ile Sovyetler arasındaki güç mücadelesine dönü mü tür. Bu darbe ile İngiliz mirası tamamen ortadan kaldırılmak istenirken cumhuriyet rejimi getirilmiştir (Bozkurt, 2016: s. 40) .

BAC'ın destek verdiği rejim kar ıtı olu umların arttı ı 1958 yılı Temmuz ayında, Ürdün Kral Hüseyin'e kar ı yapılmak istenen darbeye kar ı Arap Birli i'nin de üyesi olan Irak, Ürdün Kralı Hüseyin'i korumak amacıyla ba ında Tu general Abdülkerim Kasım'ın bulundu u birli i Ürdün'e destek vermek için göndermeye karar vermiştir. Abdülkerim Kasım komutasındaki birlik, Ürdün'e ula mayarak hedefini Ba dat'a çevirerek 14 Temmuz 1958 yılında bir grup subayla darbeyi gerçekleştirerek yönetimi devralmıştır. Devrimin gerçekleştirilmesiyle Osmanlı'dan sonra İngiliz deste iyle kurulan ve So uk Sava lı yıllar boyunca Batı Blo unun bölgedeki en büyük destekçisi konumunda bulunan monar i ile yönetilen Irak'ın yönetim ekli son bulmu tur (Pirinççi, 2010: s. 206).

1958 Darbesiyle Irak'ın 38 yıllık İngiltere ba ı kopmu , bu tarihten sonra Irak'ında Mısır ve Suriye gibi ba lantısızlık politikasına yöneldi i görülmü tür. Fakat 1959 yılında Ba dat Paktı'nda da ayrıldı ı açıklarak ülke her geçen gün Sovyet yönetimine yakla tı ı gözlemlenmiştir. Sovyetlerle imzalanan askeri ve ekonomik antlaşmalar ABD'yi ve müttefiklerini tedirgin ederken, ABD'nin ku atma politikasında Mısır ve Suriye'den sonra üçüncü bir kayıp verilmiştir bu da Sovyetlerin Ortado u hakimiyetini artırması anlamına gelmiştir. General Kasım Irak'ın rejiminin cumhuriyet oldu unu açıkladıysa da hiçbir zaman demokratik bir seçim yapılmamıştır. Kasım iç siyasette denge politikası uygulayarak BAC yanlılarına kar ı komünistleri denge unsuru olarak kullanarak akabinde onların güçlenmesiyle ki isel bir diktatörlük kurmaya çalı mıştır.

Her ne kadar SSCB ile askeri ve ekonomik antlaşmalar imzalayıp yardımlar alsada Kasım bağımsız bir dış politika oluşturmak istemiştir (Arı, 2007: ss: 391-392).

Cumhuriyetin kurulmasından sonra milliyetçi bir yönetim anlayışıyla siyasi bir çizgi izlemeye çalıştı. Albay Abdüsselam Arif'i görevden alarak Sovyetlerin desteğini sağlamaya çalıştı. Ayrıca Kürtlere önemli taahhütlerde bulunarak Sovyetlerde sürgünde olan Kürt hareketi liderlerinden Molla Mustafa Barzani'nin Irak'a dönmesini sağladı. Kürt halklarına verdiği taahhütleri yerine getirmeyince, 1961'de Barzani liderliğinde Kürtler ayaklandı ve Kuzey Irak'ta hakimiyet sağladılar. 1963 yılında CIA destekli Baasçılar Abdüsselam liderliğinde karlı darbe gerçekleştirilerek Kasım'ı devirerek asılmasını sağladılar. Darbenin ardından ülkede komünist avı başladı. Memurlar, doktorlar, avukatlar, öğrenciler gibi birçok meslek grubundan insan öldürüldü (Bozkurt, 2016: s. 41).

Irak'ta takip eden süreçte birçok bağırsız ve bağırsız darbe girişimine sahne oldu. 1963'te ülkenin başına geçen Abdüsselam Arif 1966'da açıklanamayan bir uçak kazasıyla hayatını kaybetmiş. Yerine geçen kardeşi Abdurrahman Arif ise 1968 yılında yine orduda darbe yapan Baasçı bir grup tarafından yönetimden uzaklaştırıldı. 1968 yılından sonra devlet başkanı seçilen Hasan El Bekr ve yardımcısı Saddam Hüseyin diğeri iktidarlara nispeten ülkede istikrarı sağladı. Devlet başkanı olan Saddam Hüseyin'e devredene kadar olan süreçte darbe girişimleri yapıldı, fakat bu darbe girişimlerini başıyla savuşturdu. Yine de 1979 yılında görevi devretmesinin ardından sürgünden kurtulamamıştır. 1979 yılında devletin başına geçen Saddam ülke tarihinde rakipsiz otorite olarak siyasi istikrarı sağladı, ABD'nin Irak'ı işgal edeceği zamana kadar ülke yönetiminde tek lider olmayı başardı (Bozkurt, 2016: s. 41).

4.3 İRAN'I İRAK İLE DENGELEME VE İRAN-İRAK SAVAŞI

1970'li yılların gelmesiyle bölgeden çekilen İngilizlerin boşluğu ABD doldurmaya başladı. Bölgede, Amerika'nın askeri varlığını arttırmasıyla etkinliğini coğrafya üzerinde hissettirmeye başladı. Bölgeden ayrılan İngiltere'nin yerine pozisyon alan ABD, Vietnam'da sorunlar yaşamasından dolayı gerçekleştirdiği iki ayaklı politikada, Suudi Arabistan ve İran ile doğrudan askeri anlaşmalara girmese de bölge ülkelerine ekonomik ve askeri desteğini artırarak bölgede boşluğu doldurma yoluna gitmiştir.

Fakat de i en konjonktürle Afganistan'ın i gali ve ran devrimi dolayısıyla bu politikası çökmü tür (Arı, 2007: ss203-204).

1979 yılına kadar ABD, ah yönetimiyle yakın ili kiler içerisinde bulunmu iki devlet arasında ili kileri geli tirici askeri, ekonomik ve teknolojik anlamda antla malar yapılmı tür. ran'ın petrollerinin millile tirilmesi için çaba sarf eden Mussadık'ın ABD deste iyle devrilmesiyle ba layan süreçte halkın millile me e ilimine girdi i gözlemlenirken, ABD'nin ise ran petrollerinde söz sahibi olma kararlılı nı politikalarıyla kendini göstermi tir (Arı, 2007: s.204).

ran, ABD ile 1960'lı yıllar ile 1970'li yıllar arasında çok iyi ili kiler kurmaya çalı tı ı gözlemlenmektedir. Artı gösteren petrol gelirlerinin büyük ço unlu u ABD'den askeri silah sistemleri alınmasında kullanılmı tür. Gerek ABD men eli yüksek tutarda silah alımları gerekse sayıları 40000'leri bulan Amerikalı askeri uzmanların bulunması, ran'ın ABD'ye ba ımlı nın sa lam temelini olu turmu tur. Bunun yanında Amerikan sermaye yatırımı ise di er ülkeler arasında en üst sıralarda yer almı tür (Aliyev, 2007: s.71).

Nixon Doktrini ile iki ayaklı sütün politikası ortaya koyularak ran ve Suudi Arabistan'a destek verilmesiyle uygulamaya koyulmu tur. ABD, Nixon Doktrini ile müttefik ve dost ülkelere askeri ve ekonomik yardımlarda bulunarak, bölgesel çatı maların içerisinde do rudan yer almayacak ekilde bölgesel güvenli i sa lama ve bölgesel üstünlük kurma stratejisini uygulamaya koymu tur (Arı, 2007: s.206).

Bu ba lamda, ran 1970'li yıllarda ABD'nin Ortado u dı politikasında çok önemli yer tutmu tur. Co rafi konumunun verdi i özellik bunun yanında SSCB ile kom u olmasından kaynaklanan konumu neticesinde CIA ve Pentagon'a Sovyetlere kar ı yapılacak operasyonlar için uygunluk sa lamaktayken, Basra körfezine olan çıkı ından dolayı ABD'nin bölgeyi denetleme kabiliyetini yükseltti i gözlemlenmi tir. ran'ın do al kaynakları ile demografik yapısını birle tirildi inde di er Körfez Ülkeleri arasında öne çıkın bir potansiyele sahip oldu u öngörölmü tür. Do al kaynaklar açısında zengin ülkeler arasında kalabalık nüfusa sahip olması ahlık döneminde ABD açısından önem arz eden bir potansiyel olarak görölmü tür (Aliyev, 2007: s.72).

1979 Ocak dönemine gelindi in de, dönemimin ran lideri ah Ba bakanlık görevine ahpur Bahtiyar'ı atayarak ran'ı terk etmeye karar vermesiyle devrimin sonunu getiren hamleyi yapmı tır. Ulusal Cephe üyesi olan Bahtiyar'ın görevi kabul etmesi partisinden çıkarılmasına neden olmu tur. 1 ubat'ta sürgünde bulundu u Fransa'dan gelerek yerine geçici hükümetin Ba kanlı ina Mehdi Bazargan atamı ve geriye dönü ü olmayan bir dönem ba lamı tır. De i imlerin akabinde ran'da bulunan 400 ABD'li danı manı çekilerek sadece 6 danı man görevlerine devam etmi , ABD'ye sipari edilen silah sipari leri iptal edilmı ve altı farklı lokaysondaki istihbarat üsleri kapatılmı tır. ABD'nin iki ayaklı olarak uyguladı ı politika 12 yılın sonunda ran'ın etki ve yönetim alanından çıkmasıyla son bulurken çevrede bulunan ABD dost devletlerin politikaya güvenleri ve güvenlikleri risk altına girmi tir (Arı, 2007: ss: 251-253).

ahın devrilmesi süreciyle birlikte, bölgede ba layan de i imin yansımaları hemen akabinde oldu u gözlemlenmektedir. Yıllardan beri Irak ile ran arasındaki süre gelen Kürt sorunu ve su yolunun denetimi sorunu, 1975 Cezayir Antla masıyla iki devleti bu konuda mutabık bırakmı tır. Fakat be yılda de i ime u rayan konjonktür ahın dü mesi, Mısır'ın Arap ülkeleri üzerindeki etkilerini kaybetmesi, Saddam'ın ba a gelmesi 1970'li yılların sonlarında iki devleti güç sava ı ile ba layıp direk ordular arası sava ın içene sokan dönü ümlere gebe bırakmı tır. 1979'da ah'ın devrilmesiyle yerini devralan Humeyni'nin ii ideolojisine dayanan devrimci rejimi Baas ideolojisinin alternatifini olu turmakta, hem içeride hem de bölge ülkeleri üzerinde Saddam'ın arzuladı ı güç dengesine tehdit olu turmaktaydı. Irak'taki iilerin bulundu u bölgelerde; Necf, Kerbela ve Ba dat'ın bazı bölgelerinde olaylar çıkmasına neden olmu tur (Arı, 2007: ss: 397-401).

Irak'ın 22 Eylül 1980 tarihinde ani bir müdahale vuru uyla ba lattı ı, 700 km hatta ba layan sava a ran hazırlıksız yakalanmı , sava ın ba ladı ı ilk günlerde önemli cepheleeri kaybetmi akabinde toparlanarak kaybetti i cepheleeri de alarak e it duruma hatta sava ın ilerleyen yıllarında Basra'ya ilerleme ba lamı tır. Sava ın çok uzun sürmesi iki ülkenin de ekonomilerine a ır darbeler vurmı tur. 20 Temmuz 1987 tarihine gelindi inde, BM Güvenlik Konseyi toplanarak oybirli iyle 598 sayılı ate kes kararını almı tır, fakat alınana kararı Irak tanırken di er tarafta ran ise uygulamaya koymayı ret etmi tir. 1988 yılının ortalarına do ru ran'ın askeri anlamda güç yitirmesi,

Irak'ın ise ABD ve Körfez ülkelerinin desteklerini arttırmalarıyla İran 18 Temmuz 1988 tarihinde BM'nin 598 sayılı ate kes kararını kabul etmek durumunda kalmı böylelikle sekiz yıl süren sava son bulmu tur (Arı, 2007: ss: 406-409).

Sekiz yıl süren sava ın gidi atını Irak ve İran devletlerinin salt askeri ve ekonomik güçleri belirtilememi tir. Bölge ülkeleri olan Suudi Arabistan ve Ürdün ile ABD'nin örtülü deste iyle İran'ın devrimden sonraki gücünden korkarak İran'a karşı Irak'a ekonomik ve askeri destek sa lamı tır. Pek çok yönüyle İran devletine benzeyen radikal ve laik bir rejime sahip olan Suriye devleti ise SSCB'nin örtülü deste iyle, güç dengeleri ve co rafi yakınlık açısından kendine daha fazla tehdit unsuru olarak gördü ü Irak'a karşı İran'a destek vermi tir. ABD, İran Devlet'inin daha fazla güçlenmesini istemedi inden sava boyunca Irak'a örtülü deste ini sunmu tur. İsrail ise denge politikası uygulayarak İran'ın açık tehditlerine ra men ABD silahlarını İran'a gizli bir ekinde gönderdi i gözlemlenmi tir. İsrail'in, İran'a gizli destek politikalarının altında yatan nedenlerin ba ında co rafi olarak Irak'ın İsrail'e daha yakın olması ve denge politikası ile sava sonuncunda bölgede güçlü devlet olu mamasını sa lamak olarak açıklayabiliriz (Nye and Welch, 2013: s. 296).

İran'ın gerek devrim sonrası İa odaklı bölge siyaseti, gerekse nükleer güç olma yolundaki altyapısı ki devrimden önce 1950'li yıllarda ABD deste iyle Sovyetlere karşı amaçlanmı fakat sonrasında ise ABD tarafından karşı tehdit unsuru olarak algılanmı tır.

Bu nedenlerle ABD, 1980-1988 İran-İrak sava ı süresince İran'ın galip gelmesi ihtimali kar ısında bölge de olu abilece ini dü ündü ü olumsuz etkileri varsayarak sava ın Irak aleyhine bozulmaması için Irak'a destek vermeyi uygun bulmu tur. Irak bu anlamda İran'ın bölge üzerinde yayılcı etkilerini önleyecek bir tampon ülke olarak de erlendirilmi ti. Bu sebeple Irak Ordusunu destekleyen ABD, Körfez ülkelerini de Irak'a destek verme noktasında yönlendirmi tir (Arı, 2007: s.204).

5. ABD'N N DOLAYLI REJ M DE KL POL T KASI

Güç dengesi kavramı, uluslararası ilişkilerde 1648 yılında imzalanan Westphalia antlaşmalarından sonra kullanılmaya başlanan, literatürdeki yerini 1815 yılında yapılan Viyana kongresiyle oturtan bir kavramdır. Bu kavram başlıca iki durumu temsil etmektedir. Birincisi, uluslararası sistem içerisinde gücün devletler arasında farklı şekilde dağılımı sonucunda oluşan denge durumunu temsil eder. İkinci durum ise bir devletin, diğer devletlerden daha güçlü hale gelmesi başta konumunu alması sonucunda uluslararası sistem içerisinde bulunan devletlerin başta karlı egemenliklerini ve etkinliklerini kaybetmemeleri için koalisyon oluşturma halleridir. Dünya siyasi tarihinde, uluslararası sistemlerin savaşların sonucunda şekillendiği gözlemlenmiştir. Kurulan yeni dünya düzeninin savaşın galibi devletin malı üzerindeki baskısı, bölmesi ve kontrol altına alınması şeklinde sonuçlandırılmıştır. Bunu gerektiren en büyük neden ise güç dengelerinin değişmesidir. 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi ile başlayan süreç ile 1989 yılında Berlin Duvarının yıkılması arasında geçen süreçte güç dengelerinin değişimi ile oluşan olayları ve yeni sistemlerin doğmasını görmemiz mümkündür (Kayar, 2003: ss: 153-155).

1990'dan sonra Ortadoğu'da ekonomik ve siyasi anlamda yeni bir döneme girilmiştir. İkinci Dünya Savaşı ile başlayan Soğuk Savaş yılları boyunca bölgede iki süper güç arasında hegemonya yarın SSCB'nin dağılmasıyla, ABD bölge üzerinde tek süper güç olarak hegemonya olma sürecine girdiği yeni bir süreci başlatmıştır. Soğuk Savaş'ın simgesi olan Berlin Duvarı'nın 1989 yılında yıkılması ile birlikte, ABD ile SSCB arasında bu sürece kadar görülmemiş bir yakınlaşmanın doğmasına neden olmuş, BM kararlarında görüş birliğine varılarak BM karar alma sürecini hızlandırmıştır. ABD açısından, bölgede iki kutuplu düzenin son bulmasıyla Ortadoğu Politikalarını nasıl şekillendireceği sorusu ortaya çıkmıştır. ABD ya bölgeden tamamen çekilip Ortadoğu'yu anarşik sisteme bırakacak, ya da bölge üzerinde kendi çıkarlarına tehlike oluşturabilecek olumsuz ve devletlerle dolaylı veya doğrudan mücadele etme yolunu

tercih edecekti. İlk tercihi ABD çıkarları açısından tehdit olu turan devletlerin bölgesel çatı malar neticesinde ABD çıkarları do rultusunda hareket eden devletleri kontrolü alma riski do urabilirdi. ABD sürekli olmasa da dolaylı veya do rudan gerekti inde müdahale edebilen rolünü üstlenen politikalar üretti i gözlemlenmi tir (Kepsutlu, 2016: s. 63).

SSCB'nin da ılması akabinde ABD Ba kanı tarafından " Yeni Dünya Düzeni" süper güç olmasının gerektirdi i söylemi ile gündeme getirilmi tir. Söylemin içi dolduruldu unda, uluslararası barı nın sa lanması, insan haklarına saygı, ço ulcu demokratik rejimler, nükleer ve kitle imha silahlarının ortadan kaldırılması, yüksek manevi de erlere yer verilmesi, insanların daha yüksek refah seviyesinde ya ayabilmesi olarak açıklanmı tır (Kayar, 2003: ss: 156-157).

Ortado u'da Osmanlı da ılması akabinde birçok Arap devleti Arap dünyasının liderli i için çaba sarf etmi , politikalar geli tirmi ve mücadele etmi tir. Mısır 1973 Arap- srail sava na kadar bu mücadelenin önderli ini üstlenmi tir. Fakat ABD önderli inde imzalanan 1973 Camp David antla masıyla kaybetti i toprakları geri alırken, srail Devlet'ini de tanımak durumunda kalmı tır. Bu durum da topraklarını geri alırken, Arap dünyasının liderli ini ise kaybetmi tir. Bu dönemden sonra Irak, Libya ve Suriye gibi ülkeler Arap dünyasının liderli i için gayret göstermi lerdir. Irak'ın ba na Saddam Hüseyin'in geçmesiyle, Baasçı ideoloji ile dı politikasını Arap dünyasının liderli i üzerine konumlandırımı ve hamlelerini ran üzerinden ba layarak Kuveyt'i i gal ederek hedeflerini ula ma gayesi içerisinde olmu tur (Kayar, 2003: s.183).

Baas Partisinin iktidarda oldu u dönemde, 1979 Yılında Hasan el –Bekr'i yönetimden istifa ettirilerek devlet ba kanlı ı görevini Saddam Hüseyin üstlenmi tir. Yirmi yılı a kın süre görevde kalarak diktatör kimli iyle tüm Irak idari yapısını kendine ba layıcı ve hükümet ve askeri kadrolarına Tikritli hem erilerini ve akrabalarını yerle tirerek bir hanedanlık olu turma yolunda gitmi tir (Arı, 2007: s:394-395). Saddam iktidarını baskıcı bir rejimle ve devlet içi istihbarata önem verdi i yöntemlere dayandırmı tır (Kayar, 2003). Muhaliflerine kar ı acımasızca davranmaktan kaçınmamı , Halepçe Katliamı örne inde oldu u gibi kimyasal silahlar kullanmaktan ve toplu katliamlar yapmaktan iktidarı u runa hiçbir zaman uzak durmadı ı gözlemlenmi tir (Usta, 2009: ss: 45-46).

So uk Sava döneminde Ortado u'da gerçekleş en olaylara dı güçlerin direk olarak müdahil olduklarını pek görülmemi tir. Genellikle dolaylı ve resmi olmayan müdahale teknikleri kullandıkları bilinmektedir. So uk Sava süresince, SSCB müttefiki olan Arap Devlet'lerine yardım ederken, ABD ise genellikle srail'in güvenli ini gerektiren konularla ilgili önlemler almı ve adımlar atmı tir. Fakat iki süper güçte sava tan iki nedenle uzak durmu lardır. Birinci neden her iki süper gücün de nükleer güce sahip olması hasebiyle yıkıcı bir sava ile sonuçlanmasını istememeleri. kinci neden ise ABD'nin Vietnam Sendromu hala izlerini ta rırken, Sovyetlerin ise Afganistan'la olan sava ının 1970'ler den beri büyük finansal maliyetlere neden olması ve akabinde getirdi i ekonomik çöküntüler olarak görülmü tür. Ancak, So uk Sava 'ın sona ermesi ve Sovyetler Birli i'nin da ılması ile birlikte Ortado u'da hiç bitmeyen askeri müdahaleler dönemi ba lamı tir (Nye and Welch, 2013: s. 311).

Körfez Sava ı, So uk Sava ın bitimini ve yeni dünya düzeninin ba langıcını simgeleyen bir sava olarak dünya tarihinde bir dönüm noktası olarak uluslararası sistemde ise yeni bir ba langıç olma özelli ini ta ırmaktadır. Gerek 1980'lerin çatı malı ortamı gerekse So uk Sava sonrasında ortaya çıkan yeni bölgesel durumda ABD'nin sava mayı göze alabilece i durum, Körfez Bölgesi petrolünün batıya lojisti inde olu abilecek güvenlik kaygıları ya da petrol bölgesinin kontrolünün bölgesel veya bölge dı ından bir gücün etkisi altına alabilme ihtimalidir. Carter Doktrini olarak adlandırılan 1980 yılında Ba kan Carter tarafından bölgeye yönelik politika olarak dile getirilen söylemde de ABD dı ında bir gücün Körfez Bölgesi'ni kontrol etmeye yönelik bir tutumda bulunulması durumunda ABD'nin hayati çıkarlarına bir saldırı olarak de erlendirilece ini ve böyle bir tutum kar ısında askeri güçte dahil olmak üzere gerekli unsurlarla kar ı konulaca ını dile getirilmi tir (Kayar, 2003: s. 171).

5.1 DOLAYLI REJ M DE KL NE NEDEN OLAN FAKTÖRLER

5.1.1 Irak'ın Kuveyt'i gali ve De i en Dengeler

Irak, Osmanlı mparatorlu u'nun bölgeden çekilmesiyle birlikte bölgede olu an devletlerden Kuveyt'in, sömürgecilik döneminin yaratt ı yapay bir devlet oldu unu, Irak'tan ba ımsız bir devlet olmaması gerekti i iddiasında olmu tur. Bu politikasının gere i olarak 1961 yılında Kuveyt yönetimini devir almak istemi fakat ngiltere buna müsaade etmemi tir. Sömürgecilik döneminde çizilen sınırların, sömürgecilik

döneminin bitimiyle anlamsız oldu u dü üncesiyle bölgede birçok karga aya sebep olmu tur. BM aldığı kararlarla ço u sömürgeci devletin neden destek verdi i de bu sebeplerle örtü tü ü gözlemlenmi tir (Nye and Welch, 2013: ss: 311-312).

Bu nedenlerin daha derininde 1990'lı yılların Irak'ında büyük bir ekonomik ve siyasi sorunlar silsilesi görülmü tür. Irak'ın yıllık 10 milyar dolar hızla artı gösteren toplamda 80 milyar dolarlık dı borcu bulunmaktaydı. Kom u Kuveyt'in ise petrol fazlası ve ciddi miktarda altın rezervleri bulunmaktaydı. Irak, Kuveyt'in OPEC'in petrol ile ilgili aldığı kararları görmezden geldi ini, bu kararlar neticesinde her varilde bir dolarlık indirimin Irak'ın yıllık ekonomik bütçesine bir milyar dolar zararı oldu unu iddia etmi tir. Siyasi olarak ise, Saddam Hüseyin ülkesinin güvenli i ile ilgili endi eleri vardı. 1981 yılında srail Devleti, Irak'ın nükleer ara tırma reaktörünü bombalamı ve SSCB'nin gücünü yitirmesiyle, ABD ve srail bölgede daha da güçlenerek kar ılarında etkin bir güç kalmamı tir. Saddam 1990 Yılında Amman'da yaptığı konu mada, Sovyetlerin gücünü kaybetti ini, ABD ve srail'e kar ı koyamayaca mını ifade etmi ve bu kar ı koymayı kendisinin yapaca mına inanmı tir (Nye and Welch, 2013: ss: 312-313).

Daha öncede bahsetti imiz gibi Saddam'ın Arap dünyasının liderli ini ele geçirmede önemli bir kilometre ta ı olarak gördü ü Kuveyt'i i gal etme yoluna gitmeyi tercih etmi tir. Kuveyt konum itibariyle denize olan kıyı eridi Irak Devlet'inden fazladır ve dünya petrol rezervlerinin yaklaşık yüzde 2,3'ne sahiptir (Turkuvaz Haberle me, 2011). Sekiz yıl süren Irak- ran sava ı, Irak'ın ekonomik açıdan ciddi manada zarar görmesine neden olmu tur. Körfez ülkeleri ise aldığı karar dolayısıyla fazla üretim yaparak petrol fiyatlarını dü ürmü tür. Bu dü ü ün Irak'ın ekonomik olarak toparlanmasına engel olmakta ve fiyatların dü ürülmesi noktasında ba ı çeken ülke Kuveyt olmu tur. Saddam kötüle en Irak ekonomisini düzeltmek için körfez ülkelerinden borçlarının silinmesini istemi fakat ciddiye alınmamı tir (Kayar, 2003: ss: 183-184).

Ortado u'da hiçbir devlet Saddam'ın Arap dünyasının liderlik giri imine engel olabilecek güçte de ildi. Mısır bu konumunu Camp David Antlaşmasıyla srail ile barı arak kaybetmi , ayrıca petrol geliri olmayan Mısır'ın askeri ve siyasi açıdan güçlü olmasını sa layacak durumda de ildi. Arap liderli inin bir ba ka alternatifi olan Suriye ise Sovyetlerin gücünü kaybetmesi ile bölgede güçsüz konuma gelmi ti. Bölgesel olarak

rakibinin kalmamasıyla, Saddam Irak'ı bölgenin hakim gücü konumuna getirerek ılımlı petrol zengini ülkeleri ve rakip Arap devletlerini hakimiyeti altına alabileceği politikasını uygulamayı uygun görmüştür. Bu süreçte Amerikan Başkanlığındaki değişimle Reagan'ın Saddam Hüseyin'e karşı uzak durma politikasını, Başkan George W. Bush aniden değiştirecek Irak'ın yapacağı askeri bir müdahaleyi sineye çekilmeyeceğini ilan etmiştir (Hook and Spanier, 2013: ss: 213-215).

Saddam yukarıda da belirtilen vizyonu ve gerek ekonomik gerekse siyasi nedenleri ileri sürerek 2 Ağustos 1990 yılında 7 saat gibi kısa bir sürede Kuveyt'i işgal etmiş, ülkede kontrolü sağlamak için çalmıştır, bu bağlamda 28 Ağustosta ise Irak'ın 19 Eylül'ün Kuveyt olduğunu açıklamıştır. Bu süreçten sonra Saddam birçok diplomatik atak deneyerek gerek Arap dünyasını, gerekse ABD'yi karşı duruşlarından geri çekmeye çalışmıştır. Saddam siyasi denemeleri arasında Filistin sorununu da gündeme getirerek, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi ve Filistin Devleti'nin kurulması halinde Kuveyt'te de aynı tutumu uygulayacağını belirten bir siyasi manevra denemesi yapmıştır. Bu siyasi denemeyle hem Arap dünyasını yanına çekmeyi hedeflemiştir, hem de ABD'nin tutumunu kırmaya çalışmıştır fakat İsrail'in bu teklife sıcak bakmamasından dolayı ve ABD'nin Irak'a Kuveyt'ten koşulsuz bir şekilde çekilmesi gerektiğini bildiren açıklaması da herhangi bir sonuç alamamasına neden olmuştur. Tüm bu süreçte anırsın Saddam ikilemde kalmıştır, ABD ve koalisyon güçlerinin kendisine müdahale edebileceğini düşünmemiştir. Saddam'ın bu düşünceleri, SSCB'nin ABD'nin güç kullanımına müsaade etmeyeceği yönündeki politikaları da etkili olmuştur. Ancak bunun tam karşı yönünde bir kararla 29 Kasım'da askeri güç kullanımına izin veren BM kararına Sovyetlerde evet oyu kullanmıştır. Saddam diplomatik hamlelerinin birisinde ise Bubiyan ve Varba adaları, Kuveyt'in kuzeyindeki petrol sahalarının kendisine bırakılması halinde bölgeden çekileceğini belirtmiş, fakat ABD Irak'ın bölgede güçlenmesinden ve Saddam'ın siyasal gücünü arttırarak perçinlemesini istemediğinden bu teklifine de olumsuz yönde bakmıştır. Kimyasal silahlar ve uzun menzilli füzeler üreten Saddam Hükümet'i, nükleer silah üretmek için inşa ettiği Osirak nükleer reaktörünü tekrar faaliyete sokmaya çalışmıştır. Nükleer silah atelyicisi olarak kullanılan crytronları milli imkanlarla üretme kapasitesine ulaştıracağını açıklayarak hem bölge ülkelerinin güvenliğini hem de ABD'nin en önemli müttefiki olan İsrail'in güvenliği açısından büyük bir tehdit olarak görülen Saddam yönetimine ABD'nin

uzlaşma teklif etmesi gerçekçi olarak gözükmemiştir. Batılı ülkelerin ve ABD'nin çıkarlarının ortak olmasından dolayı BM Güvenlik Konseyi hiç olmadığı kadar etkin olmamıştır, bu dönemde on bir adet Irak'ın Kuveyt'ten geri çekilmesini ve problemin iki ülke arasında çözülmesini isteyen karar çıkarılmamıştır. Ancak, bu kararların da etkili olmaması neticesinde 29 Kasım 1990'da Irak'a karşı askeri güç kullanılmasına izin veren 678 sayılı karar BM tarafından alınmıştır (Arı, 2007: ss: 442-452).

BM tarafından alınan 678 sayılı karar gereğince, Kuveyt'i 15 Ocak'a kadar terk etmeyen Saddam güçleri, 17 Ocak 1991 gece 02.30'da Suudi Arabistan'dan kalkış yapan yüzlerce İngiliz ve ABD savaş uçakları Iraktaki askeri hedef olan havaalanlarını, radar noktalarını, hava savunma sistemlerini, füze birliklerini ve Kuveyt'te toplanmış kırk iki Tümen'in lojistik ve ikmal güzergahlarını kesebilecek stratejik noktaları hedef almışlardır. 17 Ocak'ta Amerikalı General'in kumandasında başlayan koalisyon güçleri hava operasyonu "Çöl Fırtınası Operasyonu" olarak da adlandırılan, ilk aşaması olarak planlanan hava saldırı operasyonu 24 Şubat'ta son bulmuştur. KK, İran ve Sovyetler tarafından başlatılan diplomatik girişimler çabaları sonuçsuz çıkmıştır. 24 Şubat'ta başlayan kara harekâtı, 27 Şubat'ta Irak Hükümeti'nin 660,662 ve 664 sayılı BM kararlarını tanımasıyla ardından Saddam güçlerinin Kuveyt'ten geri çekilmesiyle Çöl Fırtınası Operasyonu bitmiştir (Öztürk, 2010: s.5).

Koalisyon güçlerinin müdahalesi sonucunda Irak'ın askeri gücünü büyük oranda kaybetmiş kimyasal ve nükleer tesisleri yok edilmiştir. Ekonomik bakımdan ise Irak 200 Milyar Dolar, Kuveyt 100 Milyar Dolar ve koalisyon güçleri ise 75 Milyar dolar zarar görmüştür. ABD ise savaşın kazananı olarak, Vietnam sendromunu üzerinden atarak 500.000 askeri bölgeye göndererek operasyon yapabilecek kabiliyet ve güçte olduğunu dünya ülkelerine ispat etmiştir. Irak'ı fiilen etkisine altına almış, ilerleyen zamanda petrol fiyatlarını belirleme noktasında kabiliyetini arttırmıştır. Saddam'ı devirmeyerek bölge ülkeleri üzerinde hala tehdit olarak algılanmasını sağlamayı avantaj haline getirip, Körfez ülkelerine ilerleyen dönemde önemli miktarda silah satışı yapmış bilinmektedir. Yeni dünya düzeninde kendine karşı gelenleri cezalandırabileceği mesajının tüm dünyaya vermiştir (Öztürk, 2010: ss: 6-7).

Körfez Savaşı'nın yarattığı konjonktür, devletlerin geleneksel yapısını korurken uluslararası sistemde tercihlerini değiştirmelerine sebep olmuştur. Körfez Savaşı ile

ba layan 90'lı yıllar Irak'ın sistem dı na itilmeye çalı ılmasıyla, FKÖ'nün ise sistem içine alınması ile birlikte yürüyen bir denge süreci olu turmu tur. Bir iki istisna dı nda tüm devletlerin ABD'ye deste i ile SSCB'ye kar ı askeri zaferi Körfez'de gerçekle tirmi tir. ABD'nin Körfez Sava ı sonrası Irak'a uyguladı ı kontrollü gerginlik politikası bölgesel dengeler açısından önem ta imaktadır. Kontrollü gerginlik politikasıyla Irak Rejimine ne tam olarak uluslararası sisteme geri dönebilece i me ru bir hak vermekte, ne de tam anlamıyla Saddam rejimine geni çaplı bir operasyon yaparak rejime son vermek istememi tir. Uluslararası me ruiyetini 1991 yılında BM Güvenlik Konseyi tarafından çıkarılan, Irak'ın tüm kitle imha silahlarını yok etmesini düzenleyen 687 sayılı ate kes kararından alan kontrollü gerginlik politikasıyla, ABD 90'lı yıllar boyunca bölgeye müdahale etmesinin ve bölgede etkin kalmasının önünü açmı tur. Irak ise kontrollü gerginlikten kısmi fayda sa lamakta ve fazla rahatsızlık duymamı tur. Saddam ABD'nin her söylemi ve müdahalesiyle Arap kamuoyundaki imajını korumu tur. Körfez sava ının ABD açısından en ön önemli hedeflerinden olan, srail'in güveli i Körfez Sava ıyla sa lanmı uzun dönem tehdit olmaktan çıkarılmı tur. Körfez sava ı akabinde ba layan Ortado u Barı görü melerine de zemin hazırlayarak, srail'in uluslar arası arenadaki yalnızlıktan kurtulması da bu yeni konjonktür ile sa lanmı tur (Davuto lu, 2014: ss: 346-347).

5.1.2 srail'in Güvenli i

ABD'nin, Yahudiler in kendi devletini kurma çalı maları ile ilgili dı i leri politikası 1920'li yılların ba larında ba lama e ilimi göstermi , 1922 yılında Amerikan Kongresinin aldı ı politik karar neticesinde Balfour Deklarasyonu'na olan deste ini belirterek srail politikası konusunda görü ünü ortaya koymu tur. ABD iki yıl sonra ngiltere ile 1924 yılında yaptı ı antla mayla Balfour Deklarasyonu'nda tasarrufta bulunma ve müdahale etme hakkını kazanmı tur. Arap ülkelerinin tüm olumsuz görü lerine ve kar ı koymalarına ra men, srail'in Filistin topraklarının yüzde 56'sı üzerin de kurulması istenen Yahudi Devleti hazırlayan süreçte Taksim Planı'yla gündeme gelen tavsiye niteli i hariç hiçbir yaptırım gücü olmayan BM Genel Kurulu'nda görü meler ve oylamalar sırasında deste ini esirgemeyerek Yahudi Devleti'nin kurulmasına açıkça destek vermi tir (Arı, 2007: s:220-221).

ABD'nin srail'e en yo un ekilde hissedilir deste inin yo unla maya ba ladı ı dönem, 1967'den sonra ba lamı tır. Bu dönemde ba layan Arap- srail Sava ı akabinde gerek ekonomik, gerekse askeri anlamda destek verdi i bilinmektedir. srail devletinin ilk kuruldu u 1948-1967 sürecinde yıllık ortalamada verdi i destek 64 milyon dolar düzeyindeyken, 1967 yılından sonra bu yardımlar hızla artı göstererek 2003 yılına gelindi inde toplamda verilen deste in 100 milyar dolar rakamına ula tı ı, bu yardımların yüzde 90'ıda güvenlik yardımlarına aktarılan finansal desteklerdir. Amerika verdi i bu desteklerle srail ordusunu Ortado u'nun teknolojik anlamda en donanımlı ordusu haline getirmi tir (Kepsutlu, 2016: s.136).

ABD ile srail Devleti arasında kendine özel diye tanımlayabilece imiz, ABD'ye a ır siyasal sorumluluk ve finansal a ırlık yükleyen bu ili kinin en önemli tetikleyicileri ve düzenleyicileri ABD'de etkinli i yüksek seviyede olan Yahudi lobisidir. ABD Hükümeti'nin dı politikasında önceliklerini belirleme noktasında olan karar vericilerin Washington merkezli dü ünçe kurulu ları ve yerel Yahudi yapılanmalarıyla etki altına aldıkları bilinmektedir. Bush ktidarında yönetime yakın dü ünçe kurulu larında “neo-con” yapılanmalarının a ırlıkta oldu u bilinmektedir. Bu olu umun deste iyle srail Devleti'nin kar ı olu abilecek tehditlerin önlenmesi ve yok edilmesi ABD dı politikasının da öncelikli siyasi hedefleri arasında yerini almı tır (Aydın, Özcan ve Kaptano lu, 2007: s.24).

ABD'nin srail'e yönelik çe itli zamanlarda farklı yardım argümanlarıyla, sorunlara yönelik çözüm üretme çabaları içerisinde hiçbiri, Kissinger'ın yaptı ı giri im ile ba layan, Carter'ın arabuluculu u ile hayata geçen ve sonucunda Enver Sedat'ın ve Likud Lideri Menahem Begin arasında imzalanan Camp David ile ba arıya ula an bir barı antla ması ile neticelenmemi tir. Bu antla ma ile Mısır'ın Arap Dünyasındaki imajında gerileme olurken, Amerikan yardımlarını yeniden sa lamayı ve Sina'yı almasını sa lamı tır. Bu antla ma ile ABD karlı çıkmı , srail'in güvenli i sa lanmı hatta Lübnan srail tarafından i gal edilmi tir. Arap ülkeleri bu antla maya ittifak yapmaktan uzakla mı , Sovyetler Birli i ise bölge ülkeleri üzerindeki etkisi azalmı tır (Arı, 2007: ss:221-222).

Ortado u'da Sovyetler Birli i tehdidi ortadan kalkana dek ABD'nin srail'i destekleyen tavrı ran ve Irak içinde geçerlilik göstermi tir. Tehdidin ortadan kalkmasıyla bölge için

potansiyel tehlike olarak görülen İran ve Irak'a karşı politikalar izlenmiştir. ABD tarafından İran karışında potansiyel bir güç olarak görünen İran Körfezdeki yeni hedef haline gelmiştir, Clinton döneminde de İran memiştir. ABD'nin Irak ile ilgili politikasında ise dış politikada karar mekanizmaları içerisinde yer alan Yahudiler Irak stratejisine yön vermişlerdir. İlk resmi makaleyle, George W. Bush hükümetinde SİYONİST isim olarak tanınan ABD Savunma Bakanı Yardımcısı Paul Wolfowitz 1992'de, Irak'ın İran'ı isteyen yazıyı yayınlamıştır. Savunma Bakanlığı ve Pentagon'da kritik görevlerde bulunan Yahudiler bulunmuştur. Bu isimler 11 Eylül sonrası Irak karşıtı aktif politika izleyerek İran'a karşı bölgede en büyük tehlike olarak gördükleri Irak'ı etkisiz hale getirmek için, Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'i devirmeye yönelik politikalar uyguladıkları gözlemlenmiştir (Kepsutlu, 2016: s. 137).

5.1.3 Enerji Güvenliği

Uluslararası ekonomi politik dengenin sanayi devrimiyle Asya'dan Avrupa'ya kaymasıyla sanayinin ihtiyacı olan enerji stratejik bir hammadde haline dönüşmüştür, bu hammaddenin bulunduğu Ortadoğu jeo ekonomik açıdan stratejik rekabet bölgesi olarak önem kazanmıştır. Böylelikle Ortadoğu sadece doğal ve ticari kaynakların aktarım hattı değil, doğal kaynak rezervleri açısından bölgesel ve küresel güçlerin bölgede hakimiyet kurma çabalarında önemli bir etki yapmıştır (Davutoğlu, 2014: s. 333).

Sanayi devriminin başlamasıyla ülkelerin güç dengelerini enerji belirlemeye başlamıştır. 18 yüzyılın ortalarından 19 yüzyılın sonlarına kadar olan süreçte sanayinin etkili gücü enerji olduğu gözlemlenmektedir. 1973 Arap-İsrail Savaşı neticesinde OPEC'in petrol üretimini kısıtlaması nedeniyle petrol fiyatları yükselmiş ve Batı sanayisi olumsuz yönde etkilendiği gözlemlenmiştir. Geliyen sanayileme ve getirisi olan kentleşme giderek enerji talebini arttırmış ve arzın kontrol altına alınması gerekliliğini doğurmuştur (Uslu, Çelebi ve Eyüboğlu, 2007: ss. 105-106).

Irak Ortadoğu bölgesi ülkeleri içerisinde petrol rezervleri açısından Suudi Arabistan'dan sonra 112,5 milyar varillik rezervi ile dünya petrol rezervinin yüzde 11'ine sahiptir. Irak petrolüne önem katan diğer özelliği ise kalitesinin yüksek ve işletme maliyetleri açısından ise düşük maliyete sahip olmasıdır (Kayar, 2003: s. 211). Doğalgaz da ise 3,17 milyar gibi küçümsenmeyecek bir rezerve sahiptir. Ancak, Irak'ta son 30 yıldır süren savaş hali gerekli teknolojik yatırımların yapılmamasından, gerekse istikrarın

olu mamasından dolayı elde etmesi gereken petrol geliri dü ük seviyelerde kalmı tır (Uslu, Çelebi ve Eyübo lu, 2007: s. 110).

Ortado u Bölgesi dünyanın geli mi ülkelerinin talebi olan enerjiye özellikle petrol ve do algaz kaynakları açısından zengin ve ba ı çeken bölgedir. Irak petrol rezervleri açısından Kuveyt, Katar ve Birle ik Arap Emirliklerine kar ı fazla olmasına ra men uygulanan ambargolardan ve ya anan sava lardan dolayı yeteri seviyede üretim gerçekleştirilememi ve petrol gelirlerinde önemli bir dü ü ya anmı tır. Bölgenin jeostratejik öneminden dolayı, enerji rezervinin yüksek oldu u ülkelerde Suudi Arabistan, Irak, ran, Katar, Kuveyt ve Birle ik Arap Emirlikleri büyük güçler tarafından müdahale edilerek, ran-Irak sava ında oldu u gibi petrol gelirlerini savunma harcamalarına yönlendirdikleri gözlemlenmi tir (Uslu, Çelebi ve Eyübo lu, 2007: s. 121).

ABD Ba kan Yardımcısı Cheney imzalı, 17 Mayıs 2002 tarihli National Policy Development Group raporunda; ABD'nin üle dı ındaki bölgelerden öncelikli olarak yeni petrol rezervlerinin sa lanması gereklili i belirtilmi tir. Rapor içeri inde ABD'nin 25 yıllık petrol ihtiyacı için yeni stratejiler geli tirmektedir. ABD'nin yabancı petrol kaynaklarına ba ımlılı ı 2020 yılında tüketiminin yüzde 66'ya, günlük petrol ihtiyacının ise 25 milyon varile çıkması öngörölmü tür. Bu öngörüyle ABD, Ortado u petrolünün ran dı ında kalan kısmının tamamını do rudan veya dolaylı olarak kontrol etmeyi hedefledi i gözlemlenmi tir. Bölge hakimiyetini sadece petrol fiyatlarını istedi i oranlarda tutmaktan ziyade, Avrupa'nın ve Asya'nın temin etti i enerjinin kayna ını ve yollarını denetleyerek enerji güvenli ini sa lamayı hedeflemi tir (Kayar, 2003: ss. 213-214).

Bu ba lamda ABD'nin, ngiltere sonrasında bölgeye olan ilgisinin nedenlerinden birinin de Irak'ın petrol rezervlerindeki payının Ortado u'nun lideri konumunda olmasından kaynaklandı ı görölmektedir. 2000'li yılların ba ına kadar Amerika'nın politikalarında temel hedeflerin petrolün lojisti inin düzenli ve sürekli bir ekilde sa lamak, bölgede bulunan petrol kaynaklarının yerel veya dı arıdan farklı aktörlerin kontrolüne girmesinin önüne geçmek veya kaynaklara sahip ülkeler üzerinde kontrol kurarak petrolün lojisti inin engellemek veyahut petrol kaynaklarına sahip devletleri

denetim altına alarak Batı dünyasına karşı kullanmalarını engel olmayı hedeflemiştir (Arı, 2007: s.206).

Bölgede karmaşık faktörler hala sürekliliğini devam ettirmekle birlikte, petrol ham maddeler arasında hala önemini korumakta ve bu sebepten dolayı iki Körfez savaşının çıkmasında, ABD'nin Basra Körfezinde güçlü bir donanma buldurmaya devam etmesinde payı çok büyük olduğu varsayılmaktadır. Fakat petrolün fiyatı sadece bölge argümanlarıyla sınırlı kalmamakta küresel piyasa güçlerinden etkilenmektedir ve çokuluslu şirketlerin Orta Asya ve diğer petrol bölgelerinde petrol arama çalışmaları arzı artırarak fiyatların geriye gelmesine sebep olduğu bilinmektedir (Nye ve Welch, 2013: s. 376).

5.2 IRAK MUHALEFETİNİN KULLANILMASI

Saddam Hüseyin Baas Partisi lideri olarak otuz iki yıl Irak'ı yönetmiştir. Yönetim ekibini ve icraatlarını ele alırken Baasçılığın çıkış noktasına ve ideolojik yapısının temelleri daha öncelerden gelmiş ve dış siyasetine etki ederek gerek bölgede gerek ise uluslararası sisteme etki etmiştir.

Temelde Baas Fikri, birlik, özgürlük ve sosyalizm gibi anlamlara gelmektedir. Ancak üç ana kurucusunun fikirlerine bakıldığında, parti ideolojisinin Müslüman Arapçılıktan çok laik, milliyetçi, pragmatik ve kapsayıcı yönleri ortaya çıkmıştır. Baas Partisinin temel ideolojisini yansıtan dönemin "El Baas" adındaki gazetesi "birlik, özgürlük, sosyalizm" sloganıyla Arap halklarının dinsel çekimeler, emperyalist baskılardan kurtulma ve ekonomik gerikalmılıklarının, milliyetçilik ve birlik olmakla çözülebilecek fikrini yaymaya çalışmıştır. İdeolojik anlamda bu temeli yansıtan Baas Partisi ideolojisi, Suriye ve Irak pratiklerinde farklı uygulanmış ve hiçbir zaman Pan Arapçılık uygulanmamıştır. Hatta farklı dönemlerde iki ülke birbirilerine destek olmak yerine karşı cephelerde günün konjonktüründe ülkelerinin menfaatleri için ideoloji temelli siyaset yapmadıkları gözlemlenmiştir (Çağ ve Eker, 2007: ss: 61-62).

1968 Yılında Hasan El Bekir tarafından gerçekleştirilen Baas darbesinin yönetiminde en etkin isim olarak Saddam Hüseyin öne çıkmaktaydı. Kırsalda büyümüş fakir bir ailenin çocuğu olarak büyüyen Saddam, Baas Partisinde ve orduda da kısa zamanda yükselerek yönetimde söz sahibi olmuştur. 1968-1979 döneminde ülkeyi perde arkasında yöneten

isim olurken, fiilen 1979 yılında Ba kan Bekir'i baskı ile görevden uzakla tırarak yönetimi tümüyle ele geçirmi tir. Saddam'ın ilk icraatlarından en önemlisi tüm enerji sektörlerini millile tirmesi olmu tur. Bu politikasıyla gerek ekonomik, gerekse milliyetçi mesajlar vermeyi dü ünümü tür. Siyasal anlamda ise Baas'ın temel ideolojilerinden olan Pan Arapçı akım ile iç siyasette çeli kiye dü mü , Arap milliyetçili i ve Irak milliyetçili i arasında bocalanma ya anımı ve bu da parti içi bölünmeler ya anmasına sebep olmu tur. Baas partisine kar ı halkın tepkisi ise, daha önceki yıllarda etnik yapının ii ve Kürt nüfusunda ya anımı Arap milliyetçilik kavramı, halkların nezdinde tepki uyandırmı tır (Ça ve Eker, 2007: ss: 65-69).

Körfez Sava ından sonraki yıllarda halkın iki a ır sava geçirmi olmasına ra men, Saddam'a deste ini tamamen kesmemi ti. ABD öncülünde gerçekleştirilen yıkıcı saldırılarla birçok sivilin ölmesine, birçok yapının harabeye dönmesine ve ekonomik çöküntüye ra men, Saddam ABD'nin ülkeyi i gal etmek istedi ini halka kar ı söylemlerinde süreklilikle dile getirmekteydi. Saddam olu turdu u baskıcı yapı ve istihbarat örgütlerinin içsel faaliyetlerinde halk üzerinde baskı yaratarak rejime kar ı gelinmemesini sa lamı tır. Fakat ülke genelinde iktidarını devam ettirirken kuzeyde Kürtler, güneyde ise iiler ayaklanmı , bunun neticesinde ayaklanmaların ilk zamanlarında Saddam kanlı bir ekilde bastırmı tır. Güç kullanımını özellikle Kürt gruplara kar ı göstermi tir. ABD ve Batı Kürt gruplara, iilere nazaran daha fazla destek vermi , bu deste in Kürtlerin etnik bir grup olmasından kaynaklandı ı ve iilere verilecek deste in ran ile yakınlı ma neticesinde ülkede ço unluk olan Irak'ın bir ii devletine dönebilme ihtimalinden kaynaklandı ı dü ünülmektedir (Yenal, 2012: ss: 103-104).

So uk sava ın bitimiyle görevde bulunan Amerikan Ba kanı George H. W. Bush, ülkesinin içinde bulundu u tüm konjonktürü, Körfez Sava 'ının sonucunu da göz önünde bulundurarak 1991 yılının Mart ayında Kongre'de yeni dünya vizyonunu dünyaya u sözlerle ilan etmi tir (Hook ve Spanier, 2013: s.185).

(Hook ve Spanier, 2013: s:185-186) yer aldı ı gibi:

Yeni bir dünyanın, yeni bir dünya düzeninin gerçek bir olasılı ının oldu u dünyanın, kurucularının tarihsel vizyonunu yerine getirmek için dengelemi -So uk Sava açmazından kurtulmu - BM'nin oldu u bir dünyanın; özgürlük ve insan haklarına

saygının tüm ülkeler arasında kendine yer buldu u bir dünyanın ortaya çıktığını görebiliyoruz.

Bu bağlamda, Berlin duvarının yıkılmasıyla başlayan süreçte uluslararası dünya düzeninin de büyük değişimler oldu u gibi, bu yeni düzen Ortado u'ya da sirayet etti i gözlemlenmiştir. Çift kutuplu düzenin yıkılıp yerine, uluslararası politikaları ve bölgesel politikaları belirleyen bir güç olarak ABD ön plana çıkmıştır. İran-İrak savaşında farklı taraflara destek veren iki ülke So k Sava 'nın bitimi sonrasında Kuveyt'in i galine müdahale noktasında SSCB BM kararlarına destek vermiştir. Körfez savaş ı sonrasında ABD bölgedeki liderliğini tescillerken, Irak'ı bölgesel bir tehdit olma riskinden uzakla tırması , Filistin sorununu ve Yaser Arafat'ı Ortado u politikalarını etkileyen ve gündeme getiren bir odak haline getirmiştir. Saddam'ın Irak içerisindeki ayaklanmalara karşı yaptığı operasyonlar neticesinde “Kürt Sorunu” dünya gündemine gelmiştir. Clinton'ın göreve gelmesiyle Irak ve İran'ın bölgesel tehdit olarak algılanması neticesinde çifte ku atma politikasını “dual containment” uygulamaya geçirmiştir. Çifte ku atma politikası uygulanmasında BM kararları etkin rol oynamı , ekonomik yaptırımlar, 33. paralelin güneyi ve 36. paralelin kuzeyinin uç u yasak bölge ilan edilmesi, nükleer ve kimyasal silahların denetlenmesi ve imha edilmesi gibi önlemlerle bölge kontrol altında tutulmuştur (Arı, 2007: ss: 457-458).

5.2.1 Irak Kürtlerinin Rejime Karşı Sıyanı

Kürtler Ortado u'da a ırlıklı olarak Türkiye, Irak, İran ve Suriye topraklarında ya amakta ve bölgenin en büyük 4. etnik grubu olma özelli ini ta ımaktadır. 2013 yılı tahminlerine göre İran topraklarında on-on iki milyon Kürt etnik grup bulunurken, Suriye'de ise Arap isyanları çıkmadan önce 2011 yılında yaklaşık iki-iki buçuk milyon oldu u varsayılmaktadır. CIA'nin 2014 yılı bilgilerine göre Irak'ta be milyon ile altı buçuk milyon arası Kürt halkın bulundu u varsayılmıştır (Kepsutlu, 2016: s. 153).

Kuzey Irak, hem Kürtlerin yoğun olarak yaşad ı bir bölge olması, hem de tarihsel geçmi i ve en önemlisi de Irak'ta bulunan enerji kaynaklarının yüzde altmış be inin bölgede bulunması nedeniyle, ABD'nin Kürt politikalarının önemli bir nedenini oluşturm olup, Saddam'ın ise stratejik nedenlerden dolayı elinden çıkarmayı göze alamayaca ı bir bölgedir (Kayar, 2003: s. 252). Irak Kürtleri, Osmanlı döneminden Kuveyt Sava ı sonrası ayaklanmalarına kadar, birlik olma ve hükümet kurma girişimi

denemi ve siyasi anlamda bölünmelere rağmen zaman içinde olgunlaşan bir etnik siyasal yapı olmayı başarabildiği gözlemlenmiştir.

1991 yılında Körfez Savaşı sonrasında Kürtlere yeni bölgesel imkanlar sunulmuştur. 2 Mart 1991'de Koalisyon Güçleri ile Irak arasında imzalanan ateşkes antlaşmasından kısa bir süre sonra doğan bölgeden faydalanan Kürtler, güneyde bulunan iller ile aynı anda ayaklanmalarını başlatmışlardır. Ayaklanmalar, önceden planlanmış sonucu belli bir hareketten ziyade, geniş çaplı bir halk hareketiydi. Halkı harekete geçiren en büyük unsurlar ise, ABD'nin o güne kadar yaptığı gizli destek ve radyolardan yapılan yayınların etkili olduğu gözlemlenmiştir. Fakat ABD'nin gerekli desteği vermemesi sonucunda Saddam ayaklanmalarını çok kanlı bir şekilde bastırmıştır. Bununla birlikte BM'nin 688 sayılı kararı ile "Kürt" sözcüğüne yer verilmiş, bunun neticesinde uluslararası topluluk tarafından bölgesel bir aktör ve ayrı bir etnik grup olarak tanımlanmıştır (Kuruba, 2011).

Bölgesel gelişmelerin akabinde doğan bölgede Kuzey Irak bölgesinde Kürtlerin ayaklanmasıyla, Saddam yönetimi bölgeye karşı operasyona girişimi ve ABD, İngiltere ve Fransa tarafından oluşturulan, sayıları 20.000 askeri bulan koalisyon güçleri, Türkiye'ye yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Koalisyon güçleri 1991'in Temmuz ayında askeri unsurlarını çekmişlerdir (Arı, 2007: ss: 460-461). Buna müteakip, zarar gören mültecilerin korunması ve gerekli yardımların yapılmasıyla Türkiye'nin talebi doğrultusunda 1991 yılında BMGK toplanarak 688 sayılı karar ile bölgeye yardım ve mültecilerin Saddam baskısından kurtarılması noktasında görüş birliğine varılmıştır. Bu yardım ve kurtarma faaliyetlerini düzenleyecek olan unsurlara "Çekiç Güç" adı verilmiştir. 1748 askeri personel ve 77 hava muharebe aracından oluşan unsur kuvvetleri, Adana'da bulunan İncirlik üstüne konuşlanmıştır. Bunları lojistik ve irtibat yönünden tamamlayıcı unsurlar ise Zaho ve Pirinçlik'te yer alan 56 çok uluslu askerden oluşmaktaydı (Kepsutlu, 2016: s.186).

Çekiç Güç'ün görev süresi 1997 yılına kadar 11 kez uzatılmış, Refahiyol hükümeti döneminde oluşan politik rahatsızlıklar neticesinde adı "Keşif Güç" olarak değiştirilmiştir ve önceki hükümetler döneminde olduğu gibi görev süresi altı ay süreyle uzatılmıştır. Bu değişimden sonra, BM kararlarını denetlemek amacıyla İncirlik Hava Üstünü den havalandırma uçakları Irak üzerinde keşif uçuşları yapan bir unsur haline almış, Kuzey

Irak'taki Kürtlere yardım amacından uzakla mı tır. E it yetkilere sahip Amerikalı ve Türk iki Tu General'in yetkisinde bulunan 45 hava unsuru ve yakla ık 1400 askerden olu an bir güç olu turulmu tur (Arı, 2007: s. 462).

Tüm bu geli meler devam ederken, Saddam Yönetimiyle Kürt ayaklanmacılar arasında özerlik görü meleri ba lamı tır. Talabani Irak'tan ayrılmaktan yana olmadıklarını açıklayarak, Saddam Hüseyin ile 1977 özerklik anla masının temelinde bir demokrasi programı çerçevesinde anla ma yaptıklarını açıklamı tır. Kerkük ve petrol gelirleri konularında çıkan anla mazlık, Saddam'ın Kürtlerin yabancı güçlerle yaptı ı görü meleri ve aldı ı deste i kesmelerini istemesi üzerine görü meler sekteye u ramı , fakat A ustos ayında bir antla ma tasla ı taraflar arasında kabul edilmi tir. Saddam'ın zaman kazanmayı hedefleyen oyalama takti i, yabancı güçlerin bu görü melerden rahatsızlık duyması ve Irak içerisindeki di er Saddam muhaliflerinin görü meleri ihanet olarak algılanması neticesinde, taraflar arasında bir anla ma sa lanamamı tır. Bu geli melerden sonra Kürtler, Çekiç Güç'ün deste iyle sınırların 1974 yasasıyla saptanmı olan Kürt Özerk Bölgesinde egemenliklerini kurmu lardır (Kuruba , 2011: s: 135-136).

Clinton Dönemi ile birlikte Kuzey Irak'ta bulunan ilgi, ABD'nin stratejik çıkarları nedeniyle devam etmi tir. Saddam Hüseyin'in Kürtlere kar ı uyguladı ı sert müdahaleler devam ederken Celal Talabani önderli inde KYP partisi ve Mesut Barzani önderli inde KDP partisi, 1994 yılından sonra bölgedeki egemenli i ele geçirmek adına birbirleriyle çatı mı lardır. Bu çatı mayı gidermek adına Clinton önderli inde, 1998 yılında Washington'da yapılan görü meler sonucunda, adını da yapıldı ı ehirden alan Washington Antla ması, taraflar arasında imzalanmı tır. Taraflar bu antla ma ile tüm sorunların giderildi ini ve ortak bir noktada uzla ıya varıldı ını açıklamı lardır. Görü melerin olumlu sonuçlandı ını Clinton'da teyit etmi tir. Clinton yaptı ı açıklamada, tarafların gerekli özveriyi gösterdiklerini ve bu uzla manın devam etmesi Kürtlerin Kuzey Irak'taki daimi yerle ime kavu maları için gerekli yardımları yapmaya devam edeceklerini belirtmi tir. Clinton yaptı ı açıklamayla ABD'nin daha o yıllardan, gelecekteki Kuzey Irak Kürt Politikasının hangi yönde ilerleyece inin mesajlarını vermi , Saddam tarafından Kürtlere gelebilecek herhangi bir saldırıya kar ı ABD'nin koruma görevini yerine getirece ini ima etmi tir (Kepsutlu, 2016: ss: 153-154).

Sonuç olarak, ABD Kuzey Irak'ta bulunan Kürtlerin varlıklarını, kimliklerini; demokratik manada veya insan hakları açısından önemsemekten ziyade, bölgesel çıkarlarının gerekliliği, sivilin güvenliğini sağlanması ve bölgede yeni bir müttefik edinme arayışından kaynaklanmıştır. Saddam döneminde baskıcı tutumlar neticesinde ötekileştirilen Kürtlerin, ABD ile birlikte hareket etmektense başka yolu olmadığını görmüşlerdir (Kepsutlu, 2016: s. 154).

5.2.2 Irak İstisnalarının Rejime Karşıtlığı

Irak'ın demografik yapısını, çoğunluğu ülkenin güneyinde yerleşik olan Sünni Arap nüfusunu oluşturuyordu. Sünni nüfus anlamında Irak'ın çoğunluğu oluşturuyorlardı. 1932 yılından itibaren İngiltere tarafından uygulanan sistem tarafından ekonomik ve siyasal anlamda zayıf kalmışlardır. Baas rejiminin, tüm merkezîyetçi otoriter saldırılarına rağmen, 1968 sonrasında yaşanan Sünni rejimden memnuniyetsizliklerini ve Kürtlerin istisnasızlık taleplerini kontrol altına almakta güçlük çekmişlerdir (Cleveland, 2004: ss: 454-455).

Sünni toplumunun, merkezi hükümet ile sorunları Kürtlerinkinden farklılık göstermektedir. Sünni kendi aralarında farklılaşmış olmalarından dolayı, merkezi hükümete karşı ortak tavır almamışlardır. Güneyde bulunan Sünni grup ile 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Bağdat'a göçen İraklı ve memur gibi gündelik işlerde çalışan Sünni nüfusun, hükümete karşı itirazları farklılaşmış gözlemlenmiştir. Güneyde bulunanlar, dinsel olaylardan yana tavır alırken, Bağdat'ta çalışan Sünni kesim ise ekonomik ve siyasal düşüncelerden dolayı tavır almıştır. Güneyde bulunan Sünnilerin, dini kimlikleri ve ulemanın nüfus üzerindeki tesiri etkili olmuştur. Ulemanın ve destekçilerinin Baas rejimine tepkileri üç nedenden kaynaklanmıştır. Birincisi, Baas rejiminin laik yönetimi, ikincisi, Sünnilerin nüfusa oranla partinin ve hükümetin üst yönetimlerinde yer bulamaması ve üçüncü neden ise dini kurumlarda Baas rejiminin Sünnilere yer vermemesi olarak görülmüştür (Cleveland, 2004: s. 456).

Sünnilerin önemli merkezlerinden olan Kerbela ve Necef şehirlerinde bulunan topluluk, Sünni yönetimin milliyetçiliğini ve Baas rejimini yıllarca muhalefet etmişlerdir. Irak'ın Sünni toplumunun önde gelen kanaat önderlerinin, İran ile olan yakın ilişkileri, Batı dünyasında ve Suudi Arabistan'da, İran ile bütünleşme kaygılarından dolayı karşı politikalar üretmek veya destek vermemek üzerine kurulu bir siyasî önlem alma

gereklili ini do urmu tur. 1980 yılında, Irak'ta iilerin en büyük partisi konumunda olan Dava Partisi lideri Ayetullah Muhammed el-Sadr, ayaklanmaların sebebi olarak gösterilerek Saddam rejimi tarafından idam edilmiştir. Bu olayların akabinde, Dava Partisi yasaklanmış , yerine ise 1982'de ran'ın deste i ile Irak 'slam Devrimi Yüksek Konseyi kurulmu tur. Tüm bu geli meler, iilerin rejime ve Baas partisine tepkilerini arttırmı ve olgunla tırmı tır (Kepsutlu, 2016: s. 146).

Körfez Sava ı bitiminde Kürtler ile birlikte iilerde tekrar ayaklanmı lardır. 1991'de iilerin ayaklanma nedeni ile Kürtlerin ayaklanma nedenleri farklıdır. iiler, rejime ve sisteme ba kaldırırken, Kürtler ise devlete kar ı ayaklanmı tır. iilerin ayaklanmaları, Kürtlere nazaran oldukça zayıf, da ımık ve organize olmaktan uzaktır. Tüm bu zayıf harekete kar ı, yine de Batı dünyası bu ayaklanmalara ran'a kar ı yakınla abilme olasılı ı ve bölgede dengeleri de i tirebilecek bir unsur olmasından dolayı, iilere verilecek destek konusunda daha çekimser bir tutum izlemelerine yol açmı tır. Tüm bu nedenlerden dolayı Körfez Sava ı sonrası, ii ayaklanmalarına, kar ı Batı Dünya'sının deste i geç ve zayıf olmu tur (Arı, 2007: s. 476).

Batı'nın iilere deste i olarak gözüken, aslında altında farklı nedenlerin bulundu u karar 1992 yılında 32. paralelin güneyinin Irak Hava Kuvvetleri uçaklarına kapatılmasıyla ba lamı tır. Bu bölgede önemli ii nüfusunun ya adı ı Kербela, Necef, Nasırıye, Amara ve Basra ehirleri bulunmaktaydı. kinci uçu a yasak bölge kararı ise, ABD tarafından tek taraflı olarak, Saddam rejiminin kom u ülkeler herhangi bir saldırı giri iminde bulunmaması gerekçesiyle, 3 Eylül 1996 yılında 32. paralelden 33. paralele kaydırılmı tır. Bu kararın altındaki neden ise, ABD müttefiki olan Suudi Arabistan ve Kuveyt'in, Irak'ta olu abilecek bir bölünmeden, siyasi olarak zarar görebilme riskini barındırmasıdır. Kendi ülkelerinde de önemli ölçüde ii nüfus bulundurmaları nedeniyle, ran Devriminin daha ilk yıllarında, hem stratejik hem de siyasal anlamda bir ran tehdidiyle kar ıla mı olmalarıdır. Uçu a yasak bölge uygulamasının asıl amacı, iileri korumaktan ziyade, Irak'ta bulunan iilerin ran lehine bir hamle yapmalarının önüne geçilmesidir. Bunun yanında ran'ın bölgeye do rudan veya dolaylı bir müdahale edebilmesinin önüne geçilmeye çalı ılmı tır. Bu sebeplerden dolayı, Saddam rejimine, bölgede bütünlü ü sa laması adına fırsat verilmiştir (Arı, 2007: ss: 466-477).

5.2.3 Irak Ulusal Kongresi

Irak Ulusal Kongresi, 1991 yılında Birinci Körfez Krizi'nin ardından Saddam muhaliflerini siyasi ortamda tek bir çatı altında örgütlemek için, ABD desteğiyle kurulmuştur. Bu oluşumun liderliğini, Irak'ın tanınmış ailelerinden olan Çelebi ailesinin ferdi Ahmed Çelebi yapmıştır. Çelebi ailesi, Irak'ın siyasi hayatında birçok önemli görevde bulunmuş, Ahmed Çelebi'de Chicago Üniversitesi'nde matematik alanında Doktor unvanı aldıktan sonra siyaset ile uğraşmaya başlamıştır. Çelebi'nin siyasette önem kazanmaya başlaması, Irak Ulusal Kongresi ile başlamıştır. Bu siyasi yapının kuruluşu açısından itibaren, ABD'den önemli destekler aldığı iddia edilmiştir. Bu bağlamda, kongrenin kuruluşu açısından itibaren ABD Hükümeti ve ünlü halkla ilişkiler uzmanı John Rendon'dan aldığı destek önemli görülmektedir (Akoğlu, 2013: s. 420).

Ahmed Çelebi'nin olmasının yanında, Batı'nın Irak'ta oturtmak istediği seküler yapının da temsilcisiydi. Çelebi 1991 yılı sonrasında yaşanan süreçte, Saddam muhaliflerini bir araya getirme çabasıyla ortaya çıkmıştır. Kuruluşunda sadece Çelebi gruplarının değil, Baas Hükümetine muhalif toplumdaki tüm grupların desteğini almaya çalışılmıştır. Bazı muhalif gruplardan destek almasına ve çok güçlü Batı desteğine karşın, halk nezdinde karlılık bulamadığından Irak Ulusal Kongresi başarılanamadan dağılma sürecine girmiştir (BBC, 2004).

ABD'nin verdiği desteğin kodları, aynı zamanda Irak'a yönelik stratejik hedeflerinin de istikametini belirleyicidir. Yeni dönem de Irak'ın siyasi yapılanması için Çelebi ve seküler kimliğiyle ön plana çıkan Ahmed Çelebi'nin seçilmesi, ABD'nin hedeflerinin yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Bu tercih, ABD'nin Irak'a yönelik politikalarında sekülerizm, demokrasi, sivilin tanınması ve güvenliğin ön plana çıktığı gözlemlenmiştir (Wikipedia, 2015).

Irak Ulusal Kongresi, 1995 yılında Saddam rejimine karşı başarısız bir askeri darbe girişiminde bulunmuştur. Başarısız darbe girişiminin ardından, kongre üyeleri Saddam'ın istihbarat örgütü tarafından baskı altına alınmıştır. Bu anlamda başarısız olan darbe girişimi, Batı'nın beklentilerini gerçekleştirilememiştir. Çelebi'nin banka yolsuzluğu, Çelebi halk nezdinde bir birlikçi görülmesi ve yine halk nezdinde karlılığının bulunmaması, ABD'nin gizli sırlarını İran'a satması ve bununla birlikte sahte para basması gibi

nedenlerden dolayı ABD yönetimi tarafından Çelebiye so uk bakılmı tır (Ako lu, 2013: ss: 421-422).

5.3 ULUSLARARASI ÖRGÜTLER TARAFINDAN YAPTIRIMLAR

Saddam Rejimi, Körfez Sava ı'nda yenilmi fakat Irak'ın yönetiminde kalmayı ba arabilmi tır. ABD'nin 11 Eylül tarihine kadar olan Irak politikası Saddam rejiminin bir askeri müdahaleden ziyade içeriden halk tarafından herhangi bir dı müdahale olmaksızın devrilmesini öngörmü tür. ABD, Irak Devlet'ine kar ı, katı bir çevreleme politikası izlemi , bu politikanın gere i olan uçu a yasak bölge, silah denetimi ve imhası, uluslararası ambargo, Kürt grupların desteklenmesi ve rejime kar ı kullanılması unsurlarını uygulamı tır. ABD çevreleme politikasını uygularken, amacının sadece Saddam Rejimini yıkmak oldu unu, Irak halkını cezalandırmak gibi bir amacı olmadı nı halka anlatabilmek için BM çatısı altında gıda kar ılı ı petrol programının geni letilmesi ve özellikle çocuk ve kadınlara bu yardımların ula tırılması noktasında hassasiyetle davrandı ı gözlemlenmi tır (Kayar, 2003: ss: 196- 197).

Irak'ın 28 ubat 1991 yılında ate kes antla masını imzalamasıyla son bulan Körfez Sava ı sonrasında, BM Güvenlik Konseyi 3 Nisan 1991 tarihinde 687 sayılı karar ile ate kesin yanı sıra, balistik ve kimyasal silahların denetimini ve imha edilmesi kararını almı tır. Bu silahların denetimini ve imhası görevinin icrası için, UNSCOM ve Uluslararası Atom Enerji Ajansını yetkilendirmi tır. Irak Devlet'ine uygulanan ambargonun kaldırılabilmesini ise, bu denetim ve imhaların neticesinde olu turulacak olumlu rapora dayandırmı tır. Saddam rejimi, süreç boyunca çe itli defalar süreci sekteye u ratacak giri imlerde bulunmu , bunun sonucunda denetimler durmak zorunda kalmı ve neredeyse ABD ile çatı ma durumuna gelmi tır. Her defasında Saddam siyasi manevralar yaparak süreci tekrar ba latmı , ambargolar gev etilmi fakat hiçbir zaman tamamen kaldırılmamı tır (Kayar, 2003: ss: 193-194).

Bill Clinton döneminde izledi i strateji do rultusunda birçok bölgeye yönelik BM yaptırım kararları alınmı tır. Bu kararlar, Bush dönemi 1. Körfez sava ı sonunda alınan kararların devamlılı ı niteli indedir. BM 687 sayılı karar gere i, kitle imha silahlarının denetiminin, UNSCOM ve IAEA aracılı ıyla ircaa edilmesine yönünde karar verilmi tır. Kimyasal ve nükleer silahlara yönelik denetim 1991 yılının haziran ayında

ba latılmı tır. Ancak bu süreç içerisinde Saddam yönetimi tarafından sürecin sa lıklı i letilmesine müdahalelerde bulunulmu , bunun neticesinde BM 11 Ekim 1991'de aldı ı 715 sayılı karar ile BM denetçilerinin yetkilerinin geni letilmesini ve Saddam yönetimin denetimleri engelleyici tavrını kınayan bir karar alınmı tır. 1994 yılında Saddam yönetimi, Kuveyt'e asker sevk etmeye ba lamı ve UNSCOM'un Irak sınırları içerisinde çalı amayaca ını bildirmi tir. ABD'nin askeri gözda ı vermesi ile IRAK yönetimi, BMGK kararına uyarak, tekrar UNSCOM ile i birli i içinde çalı aca ını deklare etmi ve Kuveyt sınırından askerlerini geri çekmi tir. 1996 yılına gelindi inde, Irak yönetimi, UNSCOM raporlarında yer alan füzelere kimyasal ba lık üretildi i ile ilgili raporu neticesinde, Ba dat yakınlarındaki tesise kontrol izni vermemi tir. Bunun sonucunda, BMGK devreye girerek Haziran 1996'da 1060 sayılı karar ile Irak'ın daha önce alınan kararlara, kar ı tutum sergiledi i, kontrol izni vermedi i belirtilmi ve i birli i ça rısı yapmı tır. Akabinde Clinton yönetimi, askeri güçle bahsi geçen tesisi Hava Kuvvetleri vasıtasıyla imha ederek, Irak Hükümetini BM kararlarına uyma ve denetlemelere izin vermeye zorunlu kıldı ı görülmü tür (Kepsutlu, 2016: ss: 186-188).

ABD'nin Irak'ı çevreleme politikası gere i ve uyguladı ı ambargolar neticesinde Irak halkı, olumsuz etkilenmesi sebebiyle BMGK tarafından Nisan 1996 yılında özellikle Türkiye'nin giri imleriyle 986 sayılı “gıda kar ılı ı petrol” kararı alınmı tır. Söz konusu karar ile petrolün, Kerkük-Ceyhan hattından ihraç edilmesi kararla tırılmı , bu hattın üretimin yüzde altmı ı geçirilmi ve günde 500.000 dolar gelir sa lamı tır (Kayar, 2003: s.200). Bu geli melere ra men Saddam yönetimi UNSCOM varlı ından ve denetimlerinden rahatsız oldu unu belirtmi , kimyasal ve biyolojik silahların üretimine ili kin planları sakladı ına ili kin UNSCOM raporları neticesinde 31 Ekim 1988 yılında UNSCOM ile i birli ini durdurma kararı almı ve BM çalı anlarının Irak'ı terk etmesini istemi tir. Bu geli melerin do rultusunda, ABD- ngiltere koalisyon güçleri “Çöl Tilkisi” hava operasyonu, kitlesel imha silahlarının yok edilmesi için saldırılarda bulunmu ve askeri hedefler dört yıl süresince vurulmaya devam edilmi tir. Çöl Tilkisi Operasyonu ile UNSCOM'un görevi sona ermi fakat BM bir giri imde daha bulunarak 1284 sayılı karar ile UNMOVIC vasıtasıyla denetim yapılması istenmi se de, Irak Hükümeti ülkesi içerisindeki denetim görevine müsaade etmemi tir (Kepsutlu, 2016: ss: 188-189).

Uluslararası kamuoyunda, Irak'a uygulanan ambargo BM kararlarına dayandırılrsa bile, ahlaki açıdan inandırıcılığı, etki sonuç neticesinde uygulamada ABD yanlısı olmasından dolayı, 2001 öncesi Güvenlik Konseyi üyeleri arasında Irak politikasında görüş ayrılıkları başlamıştı. ABD Başkanı Bush ile İngiltere Başbakanı Blair aynı sert tutumdan yanayken, Güvenlik Konseyinin diğer üyeleri olan Çin, Rusya ve Fransa yaptırımların, sonuç almaktan uzak olduğunu, Irak'ı bombalarken bir taraftan da Saddam ile işbirliği yapabilmeyi imkansız olduğunu, hem ambargoyu hem de hiçbir hukuksal dayanağı olmayan uçak yasak bölgesi uygulamasını eleştirmektedirler. Artık Irak liderini devirmeye yönelik politikanın, ABD'den başka savunucusu kalmamış, hatta Blair bile bu politikadan uzaklaşmak için çıkarılacak yolları aramaya başlamıştır. Fransa, Çin ve Rusya, Irak ile olan ticaretini arttırmaya başlamış, enerji tabanlı ticarete ağırlık vermektedirler. Bu ülkeler, ABD'nin uyguladığı politikayı güvenlik gerekçelerinden çok, ABD'nin bölgede etkisini arttırmaya yönelik olduğunu düşünmeye başlamışlardır. ABD'nin, Irak ile yaptığı ticaret 23 milyar dolar olmasına karşılık, AB'nin Irak ile yaptığı ticaret 2000 yılında 67 milyar dolar seviyelerine gelmiştir. Bu gelişmeler yaşanırken Saddam aldığı kararla ticarete, Dolar yerine Euro kullanacağını açıklamış ve karar BM tarafından da kabul edilmiştir (Arı, 2007: ss: 488-490).

Tüm bu gelişmeler yaşanmasından dolayı, 2002 yılında BM Güvenlik Konseyi 1409 sayılı kararı almak durumunda kalmıştır. Akıllı kararlar adı verilen bu kararın amacı, sivil halkın ambargodan etkilenmemesini öngörmüştür. Bu karar ile petrol ihracatı karlılığı halkın ihtiyacı olan malların temin edilmesi ve Irak'ın dışarıdan ihraç ettiği ürünlerin daha sıkı denetlenebilir hale gelmesini öngörmüştür (Arı, 2007: s: 491).

6. ABD'N N DO RUDAN MÜDAHALE YOLUYLA REJ M DE KL POL T KASI

Amerika'nın Afganistan'ı i galinden kısa bir süre sonra, Bush'un dı politika danı manları dikkatlerini teröre kar ı sava taki ikinci cepheye, Irak'a çevirmi tir. Bush Doktrin' inde dile getirilen ön alıcı sava kavramı ana unsurdur. Ancak uluslararası hukuk gere ince, devletler ilk olarak saldırmadıkları veya olması muhtemel saldırının kesinle mesiyle kar ı kar ıya kalmadıkları müddetçe, di er devletleri i gal etmemeliydi. Ortaça dan süre gelen ortak referans noktası olan adil sava doktrini, her türlü barı çıl çaba sarf edilmeden güç kullanımını yasaklamı tır (Hook ve Spanier, 2013: s. 299).

Ba kan Bush, 2002 Eylül'de açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde, yeni Amerikan dı politikasında "Sovyet" retori i yerine "terör" aldı nı ilan etmi tir. Bu ba lamda, hem teröristlerle ba lantılı, hem de kitle imha silahlarına sahip olan ülkeleri tehdit olarak gördü ünü açıklama ve çok taraflı i birli ine gerek duymaksızın, gerekti inde tek taraflı hareket edebilece ini açıklama ve uluslararası hukuku ikinci plana atmı tır. Irak, el-Kaide terör örgütünü destekledi i varsayımıyla ve kitle imha silahlarına sahip oldu u gerekçesiyle, Bush Doktrini'nin Afganistan'dan sonraki hedefi olmu tur. ABD düzenlemeyi dü ündü ü operasyonun gerekçeleri içinde, Irak'ın BM yaptırımlarına uymadı ı, kitle imha silahlarına sahip olmasıyla dünya barı nı tehdit etti i ve Irak'ın demokratikle mesinin halkı ve bölge için zorunlu oldu unu savunmu sa da dünya kamuoyu tarafından inandırıcı bulunmamı tır (Halatçı, 2006: s: 80-98) .

ABD'nin Irak'a do rudan müdahaleyi gerektiren önemli bir nedeni de, ABD'nin Irak petrollerinin do rudan kontrol etmek istemesidir. Bu gereksinimin ardındaki temel nedenin, Saddam Hüseyin'in, 2000 yılından sonra doların dünya ticaretindeki baskısını kırmak için Irak petrollerini euro para cinsinden satması oldu u söylenebilir. ABD hükümetinin, Saddam yönetimini devirerek petrolün dolar üzerinden satılmasını gerçekle tirmeyi, petrolün arz miktarlarını da belirleyip, petrol fiyatlarını belirlemeyi amaçladı nı anla ılmaktadır. Bunların dı nda, ABD'nin bölgede egemen güç olması sa lanacak, Ortado u'daki merkezi konumdan yararlanarak etki alanını daha aktif kullanarak, kontrol altında tutabilecek ve bölgedeki silah sanayinin hareketlenmesini sa layacaktır (Kepsutlu, 2016: s: 215-216).

Bu do rultuda, 18 Mart 2003 tarihinde ABD Ba kanı George W. Bush, Saddam Hüseyin ve iki o lu Uday ve Kusay'ın ülkeyi terk etmeleri yönünde ultimatoma vermi tir. Ancak Saddam bu ultimatoma kabul etmemi tir. 20 Mart 2003 tarihinde ABD ve ngiltere öncülü üdeki koalisyon güçleri, Irak tarihinin en büyük hava bombardımanını ba latmışlardır. Koalisyon güçlerinin ana hedeflerinden birisi Irak'ın güneyinde yer alan en büyük ehir olan Basra'nın, hızlıca ele geçirilerek ehin petrol kuyularını ve limanlarını kontrol altına alması olmu tur. Amerikan ve ngiliz güçleri, etkili hava taarruzu neticesinde önemli bir dirençle kar ıla mayarak bir hafta içerisinde Ba dat'a ula abileceklerini varsaymışlardır. Amerikan birlikleri Nasiriye ehriye yönelirken, ngiliz deniz piyadeleri Ummul Kasr liman ehriyi ele geçirmişlerdir. Umulmadık ekilde direnç ile kar ıla an birlikler ilk kayıplarını buralarda vermişler ve operasyonun planlanandan daha uzun serece ini fark edilmiş tir (Kayar, 2003: s: 348-354).

Nasiriye'de Irak askerlerinin direni ini kıran ABD birlikleri, kontrolü sa ladıktan sonra ikiye ayrılmış tir. Bir kısmı Dicle ve Fırat nehirlerini geçerek, öncelikle Al-Kut ehriinde kontrolü sa lamış ve Ba dat'a do ru ilerlemişlerdir. Di er birlikler ise Necef ve Kerbela ehirlerini kontrol altına alarak Ba dat'a do ru yönelmişlerdir. Yo un hava deste i altında ilerleyen mekanize ve zırhlı birlikler operasyonun ba ladı ının ikinci haftası bitimi gibi kısa bir sürede Ba dat önlerine gelmişlerdir. Ba dat'ta Saddam Hüseyin Uluslar arası Havaalanı ele geçirildikten sonra küçük çaplı direni ler dı ında önemli bir direni le kar ıla madan Ba dat ele geçirilmiş ve kontrol altına alınmış tir. Ba dat'ın dü mesi ve Saddam'ın akıbetiyle ilgili bir bilgi olmaması nedeniyle sava sona ermiş tir (Kayar, 2003: s: 348-354).

Sava süresince Koalisyon Güçlerinin üstün hava gücüne kar ın Irak Hava Kuvvetleri ve uçaksavarları etkili olamamış tir. Irak Hava Kuvvetleri uçakları sava boyunca kar ı bir harekatta bulunmamış tir. Sava sonunda Irak ordusuna ait sava uçakları çölde palmiye ağlarının altına gizlenmiş halde bulunmuş tur. Irak'ın kara kuvvetlerini olu turan Cumhuriyet muhafızları Ba dat'ın savunulması dahil önemli bir direnç göstermeyerek çok kolay ekilde savundukları bölgeleri teslim etmişlerdir (Kayar, 2003: ss. 348-354).

Savaş sonrasında Koalisyon Güçleri Komutanı General Tommy Franks'a verilecek olan Irak'ın yönetim görevi sanılan emekli General Jay Garner'a verilmiş fakat bir ay gibi kısa bir süre sonrasında yerine emekli bir diplomat olan Paul Bremer atanmıştır. Irak'ın Genel Valisi olarak ilan edilen Bremer eski dışişleri bakanı Henry Kissinger'in ekibinden ve bu göreve atanmadan önce Bakan Yardımcısı Dick Cheney'in bürosunda çalışmıştır. Yeni bir ekip ile atanması ve sürelerin çok kısa olması da ABD yönetimi içerisindeki çekişmelerin bir göstergesi olmuştur (Kayar, 2003: ss: 357-258).

6.1 11 EYLÜL SALDIRILARI ve BUSH DOKTRİNİ

7 Kasım 2000 yılında Cumhuriyetçi Parti adayı olan George W. Bush, seçimlerin galibi olarak bir nevi Clinton dönemi dış politikalarının da sonunu getirmiştir. O ul Bush döneminin başlamasıyla, Clinton döneminde Irak dış politikasında rejim değişikliği gündüğüne gidilmesi gerektiğini savunan muhafazakâr- ahinler, icracı makamlara gelmişlerdir. ahinlere göre; ABD zaman içinde uluslararası sistemde yalnızca kapasitesi ve kapasitesinin yeterli olmasından dolayı, emperyal bir güç olarak dış politikasını ekilendirmeliydi. O ul Bush, göreve geldiğinin ilk günlerinden itibaren, yaptığı açıklamalarla Clinton dönemi dış politikasından çıkılacağını, ABD'yi doğrudan ilgilendirmeyen olaylarla ilgili tepki vermemesiyle "Pax America" sürecinin bittiğini izlenimi belirgin hale getirmiştir (Çiftçi, 2009: ss: 209-210).

11 Eylül 2011 günü on dokuz terörist kaçırıldıkları dört uçağı kitle imha silahına dönüştürerek New York ve Washington D.C. 'de planlı bir şekilde terör saldırısı gerçekleştirmiş, askeri ve ticari merkezler hedef alınarak halkın güvenlik konusunda ciddi kaygılar içine girmesine sebep olmuştur. Terör saldırılarında kullanılan dört adet uçak iki saatlik süre içerisinde dört farklı lokasyondan kalkarak Kaliforniya'ya yönelmiştir. Dört uçakta aynı yöntemle, kokpitlerin maket bıçak ile ele geçirilmesi ile kaçırılmıştır. İlk iki uçak 08:48'de ve 09:06'da Dünya Ticaret Merkezi kulelerine, çarpı madan yarım saat sonra ise üçüncü uçak ise Pentagon'a düşürüldü, Washington istikametinde ilerleyen son uçak ise Pensilvanya'da zorunlu iniş yapmıştır. Yolcular kendilerini kurtarmasa da, Washington'a doğru olan bir tehlikeyi önlemiş oldular (Hook and Spanier, 2013: ss: 276-277). Yapılan saldırılarda 3000'e yakın kişinin hayatını

kaybederken, tüm dünyanın gündemini oluşturan yeni bir siyasal söylem ortaya çıkmı tı “ slami Terör” .

Amerikan tarihinin dönüm noktalarından biri olabilecek bu korkunç olay, ABD halkının hatırasına beklide Pearl Harbor baskınından sonra tekrar kendi topraklarında güvende oldukları algısının yok oldu u izlenimini i lemi tir. Tüm ülkelerdeki medyayı takip eden halk tarafından olay takip edilirken, olayın failleri canlı olarak bildirilmi ve olayları gerçekte tiren Usame Bin Ladin’in liderli ini yaptı ı Afganistan co rafyasında yer alan El Kaide’ydi. Fakat so uk sava dönemi ABD yönetimleri bu örgüte hiçte yabancı de ildi. El Kaide, 1970’li yıllarda SSCB-Afganistan sava ında Taliban yönetimine destek vermi , ABD ise hem finansal yönden destek sa lamı , e itmi ve yönetmi ti (Abascal, 2013: s:29-30).

11 Eylül saldırılarının hemen ardından Bush’un Kongre’ye ve Amerikan Halkına yaptı ı konu masıyla yeni dı i leri politikası ve yeni dönemin nasıl kuraca ını “her ulus tercihini yapmalıdır, ya bizimlesinizdir; ya da teröristlerle” ifadesiyle, ABD politikalarına ko ulsuz destek bekledi ini açıkça belirtmi tir. Bu do rultuda Amerikan politikalarının 11 Eylül öncesinde 2000 yılında ekil aldı ı çerçeve de saldırılarla küresel güç olma sürekli inin devamlı ını ve hegemonik güç olma do rultusunda saldırıların politikalarını perçinledi ini veya ön açtı ını görebilmekteyiz. Bu hedefler do rultusunda tehdit olarak algılanan devletlerin gerek çevreleme gerekse önleyici veya direk müdahale edici politikalardan kaçınılmayaca ı anla ılmaktaydı (Pirinççi, 2008: s. 218).

Bu ba lamda Bush Doktrini zaman içinde çerçevesini geni leterek uygulama bölgesi çevresini geni letti i gözlemlenmektedir. 2002 Eylül’de duyurulan Ulusal Güvenlik Stratejisiyle doktrinin çerçeveleri belirlenmekteydi. Di er ismiyle “Önleyici sava stratejisi” olan bu politika çerçevesinde gerekti i zamanlarda çok uluslu müdahale modeli yerine, tek ba ına müdahale edebilece i önleyici sava ve önceden saldırı modelleri ile ABD’nin tek ba ına karar alma ve süreç yönetme kararını tek ba ına alma yönünde bir stratejik politika olu turulmaya çalı ılmı tır. ABD Hükümeti 11 Eylül terör saldırılarından sonra uluslararası sistem içerisinde yer alan ülkeleri dost ve tehlikeli diye iki tarafa ayırmı ve 2002 yılının Eylül ayında ilan etti i Yeni Güvenlik Stratejisi’yle, ABD’nin kendine do ru herhangi bir bölgeden gelebilecek tehdide kar ı do rudan

saldırıya geçme hakkının oldu unu iddia etmeye ba lamı tı. Bush politikalarının olu umunda, srail devletinin güvenli inin önemi hep ilk sıralarda yer almı tır. Politikaların belirlenmesinde yeni muhafazakârların “neoconservativs” olarak belirtilen zümrenin genelde, Yahudi olmasının ve karar verici politika üretici pozisyonlarda bulunmaları gere i ABD politikalarıyla srail politikalarının birbirilerine iç içe girdikleri gözlemlenmi tir (Arı, 2007: s: 40-41).

Önleyici sava veya önceden vurma stratejisinin altında yatan temel neden tehdit olarak görülen bölgeden bir saldırı gelmeden, hedef bölgeye gerekli müdahalenin yapılabilmesi, özellikle kitle imha silahı barındırdı ı iddia edilen veya aracılık edebilecek ülkelerin önceden müdahale ile etkisiz hale getirilebilmesini öngörüyordu. Bu stratejinin en önemli yanı, tehdit yaratan ülkenin böyle bir kapasiteye sahip olmasalar bile varsayılarak gerekli operasyonlar yapılabilmesi ve rejim de i ikli ine olanak sa lamasıydı (Arı, 2007: s: 270-271).

ABD Ba kan'ı Bush, 11 Eylül terör olaylarından yakla ık bir hafta sonra ellerindeki delillerin saldırıları EL Kaide'nin yaptı ına dair yeterli oldu unu vurgulamı ve bu durumu da ngiliz Hükümeti'nin deste ini yanına almı tır (Kepsutlu, 2016: s.212). Bu ba lamda Batı Dünyası ile ABD aynı politikalar güdüyordu. ngiliz Hükümeti ise, bu politikalara paralel politikalar üreterek ba ı çekiyordu. Fikirler açık ve do ru bütün bölgeler de aynı duygular hissediliyordu. Arap dünyasında 11 Eylül olaylarına kar ı tavır alma olgusu Batı dünyası ile paralel bir ekilde iken; Saddam yönetimindeki Irak Devlet Televizyonu “Kahrolsun Amerika” mar ını çalarak, olayları Amerika'nın daha önce Ortado u'da insanlı a kar ı i lediklerinin kar ılı ı olarak yorumladı. Yaser Arafat ise Filistin adına terör eylemlerini kınayan mesaj yayınlarken, Filistin Televizyon kanallarında kutlamalar yapıldı ı gözlemlendi. Ba bakan Blair tarafından, 11 Eylül gecesi ulusa sesleni konu ması yapılarak, ngiliz Halkına durum anlatılmı ; “Amerikalı dostlarımızla omuz omuza duruyoruz ve onlar gibi biz de, bu kötüler dünyamızdan temizlenene kadar rahat etmeyece iz” sözleriyle kararlılık mesajını tüm Dünya'ya verdi i anla ılmaktadır (Blair, 2012: s: 378-388).

Terör saldırılarının failleri toplum nezdinde hala net olmamasına ra men, ABD Ba kan'ı Bush “haçlı seferi” terimini kullanarak, Afganistan'ı hedef göstermi ve sava hali ilan etmi tir. Ba kan Bush'un, “ er ekseni” olarak dile getirdi i ülkeler Irak, ran,

Suriye ve Kuzey Kore hedefinde yer alırken, teröre destek verdi ini iddia etti i Irak, ran, Suriye ve Afganistan bu stratejisine paralellik gösterdi inden dolayı Afganistan'ı stratejik olarak ilk hedef seçmeyi do ru buldu u gözlemlenmi tir (Kepsutlu, 2016: s.213).

6.2 ABD'N N GAL Ç N AÇIKLADI I GEREKÇELER

6.2.1 Irak'ta Kitle mha Silahları Bulundu u Varsayımı

ABD'nin Irak' i gal nedenlerinin ba ında, Saddam Hüseyin rejiminin elinde Kitle mha Silahlarına sahip oldu u istihbaratı vardı. ABD Ba kanı George W. Bush, Irak'ın 1980'lerde ran-Irak Sava ı süresince bu silahların kullanıldı nı pek çok sivilin bu silahlarla katledildi ini, Körfez sava nı takiben imzalanan ate kes antla ması gere ince bu silahların imha edilmesini denetlenmesiyle görevli BM gözlemcileriyle i birli i içinde bulunmayıp pek çok defa Irak'tan sınır dı ı etti ini, birçok konu masında dile getirmi tir. Irak'ın daha önce kullandı ı ve tüm BM denetimlerine ve yaptırımlarına kar ın hala elinde bulundurdu undan ku ku duyulmayan kimyasal ve biyolojik silahların yanı sıra, Bush Yönetimi Saddam'ın nükleer silah geli tirmeye çalı tı nı, elinde bulunan kitle imha silahlarıyla kom uları üzerinde kullanabilece i tehdidiyle Orta Do u'da hakimiyet kurabilece ini ve bu silahların teröristlerin eline geçmesi durumunda ise daha vahim sonuçlar do abilece ini belirtmi tir. Bu korku özellikle 11 Eylül'den sonra ba lamı tır (Aydın, Özcan and Kaptano lu, 2007: s. 29).

Birle mi Milletler Genel Kurul'unda, 5 ubat 2003'te Irak üzerine yapılan oturumda, Powell, Irak yönetiminin kitlesel imha silahlarına sahip oldu unu ve bunu BM denetçilerinden gizledi ini ispatlamak amacıyla yanında getirdi i foto raf, video ve belgeleri BMGK temsilcilerine ve canlı yayında CNN aracılı ıyla tüm dünya kamuoyuna sunmu tur. Fakat daha sonradan bunların istihbarat örgütlerince üretildi i anla ılmı tır. Kitle imha silahlarıyla ilgili ABD'nin di er endi esi ise bunların teröristlerin eline geçebilece i korkusudur. Ba kan Bush bir konu masında "11 Eylül saldırılarını yapanların bu saldırıları kitle imha silahları ile yapmadıkları için Tanrıya ükretmeliyiz" söylemiyle endi esini dile getirmi tir. Irak'ın sahip oldu u iddia edilen silahları, destekledi i iddia edilen El-Kaide terör örgütüne vermesi durumunda

ABD'nin daha büyük tehlike ve tehdit altına girebileceğini öngörmüştür. Bu durumun karışığında ABD, muhtemel senaryonun gerçekleşmesi için, Irak'a karşı önleyici savaş uygulamalıdır. Bu kavram, ABD'nin Soğuk Savaş boyunca izlediği "caydırıcılık stratejisinin" ve Irak ve İran'a karşı uyguladığı "çevreleme politikasının" bırakılarak, tehlikeye karşı önleyici ve aktif bir strateji izlendiğinin göstergesidir. Bu stratejinin, BM kararlarına ve uluslararası hukuka uygun olmadığını bilmelerine rağmen, Başkan Bush ve yeni muhafazakarlar, bu stratejinin uygulanmasında herhangi bir sakınca görmemişlerdir (Örnek, 2012: ss: 468-469).

Tüm bu çabalara rağmen ABD, uluslararası toplumun desteğini alamamış ve Güvenlik Konseyi'nde Irak'a müdahale edilmesine yönelik bir karar çıkartamayan ABD ve müttefikleri, yapacakları işi eski Güvenlik Konseyi kararlarını gerekçe göstermişlerdir. Bu bağlamda, öne sürülen gerekçe, Irak yönetiminin kitle imha silahlarının denetlenmesine ilişkin alınan Güvenlik Konseyi kararlarını ihlal etmesi nedeniyle, hukuken kuvvet kullanma yolunun doğru olmasıdır. ABD, 687 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile gerçekleştirilen Birinci Körfez Harekatı'nı bitiren ateşkes niteliğindeki 687 sayılı kararın, Irak'ın sahip olduğu kitle imha silahlarının denetimini öngördüğünü, dolayısıyla da Saddam yönetimi denetleme faaliyetlerinde gerekli şeffaflığı göstermeyerek 687 sayılı kararı sert bir biçimde ihlal ettiği için ateşkes kararının hükmünün kalmadığını iddia etmiştir. Bu nedenle ABD Irak'a karşı askeri güç kullanılmasına ilişkin 678 sayılı kararın yeniden devreye girdiğini, bu gerekçeyle Irak'a karşı askeri güç kullanma seçeneklerinin saklı olduğunu ileri sürmüşlerdir. ABD, Irak'a karşı kuvvet kullanımına başladıktan sonra Güvenlik Konseyi'ne yolladığı mektupta da aynı gerekçeleri sıralamıştır. Bu mektubun benzerlerini, aynı gerekçelerle İngiltere ve Avustralya tarafından Güvenlik Konseyi'ne sunulmuştur. Her üç mektupta da, Irak'a karşı kuvvet kullanımı 678 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararına dayandırılmıştır (Örnek, 2012: s. 465).

6.2.2 Saddam Yönetiminin Uluslararası Terörizme Destek Verdiği İddiası

Irak Savaşı'nın en önemli nedenleri arasında gösterilen gerekçe de, Saddam Hüseyin yönetiminin uluslararası terörizme verdiği destek olduğu varsayılmıştır. Bu uluslararası terörizme verdiği desteğin en büyük kısmı El-Kaide'ye verdiği destek varsayımı olmuştur (Gözen, 2006: s. 52).

ABD açısından asıl problem Irak'ta ya ayan muhalif gruplara kar ı kitle imha silahları kullanımı olması ve Kuveyt'i i gal etmi olmasıydı. Saddam Hüseyin yönetimi her ne kadar belirli yaptırımlarla kontrol altında tutulmaya çalı ılmı sa da, bölge için potansiyel bir tehdit unsuru olarak görülmekte ve uluslararası terör gruplarına örtülü destek verdi i iddia edilmekteydi. Irak'ta bulundu u dü ünülen kitle imha silahları ve bunları üretebilme kapasitesi, hem bölge ülkeleri için hem de dünya için endi e kayna ı oluyordu. Bu kitle imha silahlarının üretme teknolojilerinin terör gruplarıyla paylaşılması ihtimalini dünya devletleri tehdit olarak algılamasına neden olmu tur. 11 Eylül Saldırıları sonrasında Bush ve Rice tarafından yapılan açıklamalarda, saldırı faaliyetini gerçekte tirenlerin Irak'tan oldu una dair bir açıklama yapılmamı ken, Savunma Bakanı Yardımcısı Wolfowitz "Saldırganların Irak Hükümeti tarafından desteklendi ini" iddia etmi tir (Gözen, 2006: s. 53).

ABD Yönetimi, Irak ve El-Kaide yönetimi arasında ba lantılar oldu unu açıklamakta fakat El-Kaide'nin Mısır, Suriye, Türkiye ve Irak gibi ülkelerin ideolojileriyle benze meyen görü leri nedeniyle bu iddiaya üpheyle bakılmı tur. Hatta bu ülkelerin yöneticilerinin dinden dönmü olduklarını savunmaktadırlar. ABD Hükümeti kitlesel imha silahlarının kendilerine ve müttefiklerine kar ı kullanılabilece ini iddia etmi tir (Thayer, 2003: s. 11).

Bush'un 29 Ocak 2002'de ABD Kongresinde yaptı ı konu masında, Irak'ın ABD'ye kar ı dü manca davranı larına devam etti i ve terör gruplarıyla ili kisini kesmeyerek destek vermeyi sürdürdü ünü dile getirmi , Irak'ı, Kuzey Kore ve ran ile birlikte " er ekseni" olarak tanımladı ı ülkeler olarak ifade etmi tir (Milliyet, 2011).

ABD'de terör olayları sonrasında kurulan 11 Eylül Komisyonunda üye Judith S. Yaphe tarafından, 9 Haziran 2003 tarihinde komisyona verilen raporda, Saddam Hüseyin yönetiminde bulunan Irak'tan uluslararası terörizme, dolayısıyla El-Kaideye verilen destek noktasında ba at devletlerden biri olarak bahsedilmekteydi. Raporun içeri ine göre Saddam yönetimi a a ıda bahsedilen ekilde uluslararası terörizme destek verdi i belirtilmi tir. (Yaphe, 2003).

a. Aktif destek vererek: Lojistik destek vererek, teknik e itim imkanı sa layarak, güvenli bölgeler olu turarak, terörist grupları Saddam Hüseyin'in hedefleri

do rultusunda yönlendirmek suretiyle terörizme destek vermiştir. Bu gruplar Saddam'ın izni olmadan bölgede ofis açamaz, serbestçe dolaşımda bulunamaz ve herhangi bir faaliyette bulunamazdı (Yaphe, 2003).

b. Terörist grupların dış politikaya aracı olarak kullanılması: Saddam Hüseyin'in kontrolünde ve desteğinde olan gruplar, Saddam tarafından herhangi bir komşu ülke ile olumlu bir ilişki kurulmak istenirse, Irak Hükümeti tarafından bu grupların korunması ve kontrol altında olması iddia ediliyordu. Saddam Hüseyin bu ülkelerden birine baskı ile bir dış politikaya dayatması yapmak isterse, bu grupları desteklemesi söz konusuydu. Saddam desteğindeki bu gruplar görevlerini yerine getirmediği takdirde Irak sınırlarından çıkarılmaları söz konusu olurdu (Yaphe, 2003).

Yaphe tarafından 11 Eylül Komisyon'una hazırlanan raporda, Irak yönetiminin belirli gruplara destek verdiği açıkça ortadadır, fakat Saddam Hüseyin verdiği desteği daha çok ülke içerisindeki ayrılıkçı etnik grupları baskı altında tutmak ve düşmanlarını elimine etmek için kullanmıştır. Saddam gelecek planlarına erişmek, Arap dünyasının lideri olabilmek için bu grupları desteklemiştir. Bu doğrultuda 1970'lerden beri, radikal Araplara ve Filistinlilere destek vermiş, Filistin'in Kurtuluşu için Demokratik Cephe, Filistin Kurtuluş Örgütü, Ebu Nidal Örgütü gibi örgütlere destek vermiş, Arap Özgürlük Hareketi adı altında savaflarda yararlanılmak üzere bizzat bir örgüt kurdurmuştur. Bu örgüt hiçbir terörist eyleme karışmasa da 1970'lerde ve sonrasında Filistinlileri cesaretlendirmek için kullanılmıştır. Saddam Hüseyin intihar eylemcilerinin ailelerine finansal destek sağlamak ve cesaretlendirmek amacıyla 25.000 Dolar vereceğini taahhüt etmiştir. Bu varsayımlarla, Saddam Hüseyin ve Usame Bin Ladin arasında ilişki olduğu, Saddam'ın El-Kaideyi desteklediği ve 11 Eylül terör olaylarıyla ilişkisi olduğu yönünde şüpheler bulunduğu raporlanmıştır. Saddam bu gruplara destek verse de, verdiği desteğin amacı kendi ülkesinin bütünlüğünü sağlayabilmesi ve bölgede lider konuma ulaşabilmesini amaçlayan hiçbir etnik grup ve mezhep gözetmeksizin yaptığı eylemlerdir. Bu durum hiçbir sebeple 11 Eylül saldırılarında bahantisi olduğu gerçeğiyle örtümemektedir. Saddam, Baas Partisi ideolojisi olan laik ve milliyetçi bir devleti ayakta tutmaya çalışıyordu (Yaphe, 2003).

Saddam'ın, El-Kaide terör örgütünü ortak hareket edebileceği bir yapı olmasından ziyade, bir düşman olarak gördüğünü, zira Saddam'ın Kuveyt'i galinden sonra Bin

Ladin'in Irak'a saldırmayı planladığını bilindiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda Irak'ta yakalanan El-Kaide üyeleri Bin Ladin'in, Saddam için veya Irak Hükümeti menfaatleri için çalışmayı kabul etmedikleri bilinmektedir. El Kaide terör örgütünün yapısı incelendiğinde, uluslararası boyutta ve farklı bölümlerden oluştuğu belirlenmiştir. Yapısında bulunan lider kadronun çoğunun çok iyi eğitim almış, Batılı üniversitelerde okumuş, iyi yetiştirilmiş kişiler olduğu belirlenmiştir. El-Kaide yapısı derinlemesine incelendiğinde, Irak Devletinin desteğine pek ihtiyaç duymayacağı görülmüştür. Yapıya, Remzi Yusuf'un Irak tarafından kontrol edildiği iddiasını üşheli görmektedir. Irak istihbaratı eğitim kökeni; Çek Cumhuriyeti, Sovyet ve Doğu Almanya istihbaratları tarafından verilmiş ve uzun süreli ve uzun süreli operasyonları yapmada başarılı olma ihtimalleri çok düşüktür. Yapıya göre bu eğitim doğrultusunda Irak'ın, Remzi Yusuf'u operasyonda derlendirebilmesi pek mümkün görünmüyordu. Bu doğrultuda radikal Müslümanların biyolojik, kimyasal ve nükleer silahları taşımak ve kullanmak için herhangi bir devletin desteğine ihtiyaçları bulunmuyordu. Zira bunlar iyi üniversitelerde eğitim almış bu teknolojiye sahip ve kullanma becerilerine haizlerdi. Yapıya, sadece kökten dinci kişilerin El-Kaide üyesi olabileceği varsayımına da karar çıkmıştır. Zira basında yer alan haberlere göre El-Kaide üyesi teröristler 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirmeden önce geçirdikleri son günlerde barlarda içki içebileceklerini, kadınlarla zaman geçirebileceklerini ve neye ihtiyaç duyuyorlarsa onu temin edebilecekleri yönünde direktif almışlardır. Bu durum, gerçek Müslümanlıkla bağdaşmadığından, gerçekte kökten dinci olmadıklarının da ispatı niteliğindedir (Yaphe, 2003).

Saddam Hüseyin ve Bin Ladin'in ortak hareket etmesini engelleyen, bu iki ileri kilendirilmek istenen liderin farklı ideolojilerinden ziyade, Bin Ladin'in Saddam düşmanlığının, Saddam tarafından bilinmesi ve bir sonraki hedefinin kendisi olacağını ön görmesiydi. Iraklı istihbaratçıların Çek Cumhuriyeti, Sudan ve Afganistan'da görüşme yaptıkları iddiası ispatlanamamıştır. ABD ve Çekoslovakyalı istihbarat görevlileri, El-Kaide yöneticisi Muhammed Atta ile Iraklı görevlilerin herhangi bir görüşme yaptığını teyit edememişlerdir. Yine bir başka istihbaratçı, Irak eski Büyükelçisi Faruk Hicazi, Afganistan'da Bin Ladin ile görüşmüş, El-Kaide'nin hiçbir devletin himayesine veya bir organizasyonun kontrolüne girmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir (Yaphe, 2003).

Bu ba lamda, sunulan rapor gerçe i de göz önüne alındı ında, Irak’a müdahale için ABD Hükümeti’nin sundu u en büyük sebeplerden biri olan terör gruplarına destek verme, özelde ise Saddam ile Bin Ladin’in ili kilendirilmesi ve Irak ile El-Kaide ba lantısı yaratılmak istenmesinin hiçbir somut delile dayanmadı ı görülmektedir. Daha sonraki yıllarda da bu somut delillerle hiçbir zaman ula ılamadı ı gözlemlenmi tir.

6.2.3 Irak’ı Demokratikle tirmek ve Halka Özgürlük Getirmek ddiyası

Irak i galinin nedenleri arasında gösterilen en önemli gerekçelerden biri, Irak’ı demokratik bir devlet haline getirerek, Irak halklarını özgürle tirmektir. Irak halkı Saddam baskısı altında e it adaletten uzak diktatörlükle yönetilirken, Irak Devlet Ba kanı Saddam Hüseyin ki isel hedefleri do rultusunda bölge ülkeleri ve dünya devletleri için tehdit olu turdu u iddia ediliyordu.

ABD dı politikası liberal temeller üzerine in a edilmi tir. Liberal politikaların uygulanmasında kullanılan metotlar her ne kadar tartı maya açık olsa da, ABD’nin hedefi demokrasi, serbest ticaret ve uluslararası hukuka dayanan bir küresel dünya düzenini, ideal dı politika sonucu olarak görmektedir. Hukuk sisteminin tam olarak i lemedi i, özgür olmayan toplumlarda sistemin ABD’nin hedefi haline gelmesi muhtemeldir. Pareto’nun elit teorisinde bahsetti i özgürlük denklemi, ABD’nin dı politika yapımcılarının görü lerini epeyce etki altına almı tir. Pareto’ya göre insanlar özgür olmak zorundadır, özgürlük insanlar için bir gereksinim de il zorunluluktur. Özgür olmayan toplumlar da özgürle tirilmelidir, baskı altındaki toplumlar yani özgür olmayan toplumlar hiçbir zaman barı düzenini sürdüremezler ve bir gün mutlaka özgür olan toplumların özgürlü ünü kısıtlama noktasında tehdit olu tururlar. Pareto’nun bu fikirleri barı çıl ve özgürlü ü ön plana çıkarmasına ra men uygulamada birçok sorunu ve soru i aretlerini barındırmaktadır. Uygulamada, ABD karar vericileri hangi kriterleri kullanarak milletlerin özgür olmadı ı kanısına varmaktadırlar? ABD hangi toplumun ne zaman ve hangi bölgede özgür olmadı ı kanısına varmaktadır? Toplumların dı tan müdahale talepleri olmamasına ra men veya ülke içerisinde ne kadar insanın talebi do rultusunda karar vericiler bu kaniya varmaktadırlar (Kona, 2007).

11 Eylül saldırıları akabinde, 2003’ün ilk yarısında Irak müdahalesinin sonrasında Amerikalı politika yapımcıları tarafından “Geni letimli Orta Do u Projesi” konu ulmaya ba landı. Bu projeye göre bölgede bulunan ülkelerin siyasi ve ekonomik durumları

demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi unsurlarına yönlendirilerek ekonomileri daha iyi seviyelere getirilmeye çalışılacak, bölge insanlarının kişi başına düşen milli gelirleri artırılabilecek ve böylelikle bölgeden kaynaklı güvenlik tehditleri minimize edilecektir. ABD tarafından Irak'ın köktendincilik, terörizm ve kitle imha silahlarının yaygınlaştırıldığı ve buna katkı ettiği iddia ediliyordu (Aydın, Özcan and Kaptanoğlu, 2007: s. 20).

Şüphesiz, Irak'ı demokratikleştirme sebebiyle bölgeye operasyon yapan ABD için asıl hedef, yalnızca Irak'ı dönüştürmek değil, aynı zamanda Büyük Orta Doğu Projesi tüm Orta Doğu Ülkelerini dönüştürmektir. Irak'ta başarıyla gerçekleştirilecek operasyon sonucu yeni siyasi oluşum, tüm bölge ülkelerini etkisi altına alacak, başta Suriye ve İran olmak üzere diğer bölge ülkeleri üzerinde de demokrasinin etkin olmasını sağlayacaktır. Müdahale ile getirilmek istenen demokrasi ne denli etkin kılınabilirdi ya da halkın özgürleşmesi için bir kazanım mı olurdu, yoksa müdahaleyi gerçekleştirenlerin aracı mı? Irak'ta Saddam sonrası kurulacak hükümetin başına geçecek olan demokratik bir hükümet, bölgedeki Arap ülkelerine ve İran'a "demokratik dalga" etkisi yaratması varsayılabiliyordu ki bu teori "bölgesel demokrasi teorisi" olarak da adlandırılıyordu (Tunç, 2004: s.141).

ABD yönetimi, sadece Irak askeri müdahalesi öncesinde demokrasi söylemi geliştirmemi, 1980'li yıllarda Neo-realist görüşlerin Amerika'da hakim olduğu dönemde, Neo-realistler insan hakları, self determinasyon ve demokrasi için güç kullanmayı BM çatısı altında meşru olarak görmüşlerdir. Reagan Doktrin'inde açıkça ifade edilmiştir; baskı altındaki siyasi rejimlere, soykırıma, iğale karşı ve Sovyet rejimlerine karşı askeri güç kullanımına onay vermiştir (Oran, 2001: s. 11). Geçmiş yıllarda ABD dış politikasında da demokrasi vurgusu uygulandı gibi George W. Bush tarafında da bu demokrasi söylemi savaş öncesi ve sonrasında kullanılmıştır.

11 Eylül terör saldırıları sonrasında, Bush Eylül 2002'de BM'de yaptığı konuşmada, Irak Hükümetini uluslararası terörist gruplara destek vermekle, kitle imha silahları üretmekle suçlamış ve Irak halkının diktatör bir rejimle yönetildiğini ifade ederek demokrasiden bahsetmiştir. Irak halkının baskı ve diktatör yönetimin tehditlerinden kurtarılması için demokrasiye kavuşturulacağı mesajını vermiştir (Kepsutlu, 2016: s. 215).

Başkan Bush'un başkanlık döneminde demokrasi ve halkların özgürlükleri ile ilgili yaptığı konuşmanın bir bölümü yer almaktadır (Theguardian, 2003).

ABD'nin Irak halkı ile ilgili herhangi bir problemi yoktur. Irak halkının özgürlüğü, temelden gelen insani bir haktır ve büyük bir stratejik amaçtır. Irak halkı özgürlük ve gereksinim duymakta ve her ülkenin görevi de bu gerekliliği duymaktır. Özgür toplumlar, iktidar ile ya da iktidar ile tehdit edilemezler ve açık toplumlar, dünyayı kitlesel silahları kullanmak suretiyle kitle ölümleriyle tehditte bulunmazlar. ABD, Irak'ın bütün yapısında ekonomik ve siyasal özgürlüğü desteklemektedir...

20. yüzyılda başlatılan bugünlere gelen müdahaleci zihniyet veya hegemon güç baskıcı rejimleri yok etmek adına birçok özgürlüğü yok etmiştir. Ellerinden alınan özgürlüklerini geri kazanabilmek için mücadele bulunan tüm halk, hangi bölgede bulunursa bulunsun, ABD'nin müdahalesine maruz kalmıştır. Hiçbir halk, ABD ile müttefik olmadığı veya uyum içinde çalışmadığı sürece hak ettiği özgürlüğü elde edememiştir. ABD'nin özgürlük kılıfı ise sadece demokratik geçmişi ve köklü demokratik tabanı olan toplumlarda yayılabilir. Irak örneğinde olduğu gibi, demokratik tabanı olmayan ülkelerde kırılganlığa, bölünmelere, çatışmalara ve düzenli turamamaya neden olmuştur. Bu düzensizlik sarmalı da yeni kaotik durumların doğmasına ve egemen güç ABD'nin müdahalesine sebebiyet vermiştir (Kona, 2007).

6.3 GÜVENLİ İÇİN PLANINDAKİ GEREKÇELER

6.3.1 Enerji Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi

Uluslararası ilişkileri analiz eden Kopenhag okuluna göre; bir devletin enerji arz güvenliğinin askeri niteliği, saldırı ve savunma gücü; siyasi durumu, iç ve dış istikrar; ekonomik durumu, hedef pazara ve ham maddeye erişilebilirlik; çevre boyutu ise ekolojik dengenin korunabilmesi ve sosyal durumu, dini ve etnik yapının güvence altına alınabilmesidir. Uluslararası ilişkiler açısından enerji güvenliği farklı boyutlarla ilişkilendirilebilir. Uluslararası ilişkilerle birbirinden tamamen ayrı olarak değerlendirilmemelidir. Ülkelerin askeri güç kapasitelerine dolaylı olarak etki eden enerjiye erişilebilirlik, dolayısıyla global dünyada uluslararası dış politika ilişkileri, enerji gereksinimlerini kontrol altına almaya çalışan ülkelerin güvenlik politikalarına göre şekillenmektedir. Enerji arz güvenliği kavramı, mevcut bulunan enerji kaynağının tükenmesinden ziyade, mevcut enerjiye erişim amacını bir arz güvenliği sorunu olarak kabul etmektedir. Enerji kaynakları dünya genelinde, sınırlarla belirlenmiş devletlerin sahip olduğu enerji adını

seviyede bulunmamasından dolayı enerji arz güvenli inde sorun te kil etmektedir (Erdal ve Karakaya, 2012: s: 108-109).

ABD'nin Ortado u politikasının en önemli yapı ta larından biri, artan enerji gereksiniminin temininin sa laması olu turmaktadır. ABD'nin enerjiye olan ihtiyacı hem Amerikan halkı için hem de Amerikan sanayisi için sürdürülebilir hayati önem ta ıtmaktadır. Bu sebeple, Ortado u'nun enerji kaynaklarının Batıya güvenli, sürdürülebilir, dü ük maliyetli ve problemsiz sevki ABD'nin en önemli dı politika gerekliliklerindedir. ABD'nin günlük petrol tüketimi 25 milyon varildir. Petrolde dı a ba ımlı olan ABD petrol üretiminin yüzde 30'nu kendi üretmekte yüzde 70'ni ise ithal etmek suretiyle çe itli bölgelerden temin etmektedir. 2003 yılında petrolün varili 25 Dolar iken 2011 yılında 90 Dolar seviyelerine gelmi , günümüzde ise bu rakam daha da a a ıya dü erek dalgalı seyretmektedir. Dalgalı seyreden petrol piyasası, ABD ekonomisi için büyük oranda sorun te kil etmektedir. Ekonomik olarak dı a ba ımlı devletler askeri ve siyasi anlamda güvensiz ve istikrarsız ülke olarak görülmektedir. Bu sebeple ABD ekonomik anlamda dı a ba ımlılı ını minimize etme yönünde dı politikalar uygulamakta ve tedbirler almaktadır. ABD için Ortado u enerji rezervlerinin güvenli i hayati önem ta ırken neredeyse ABD'nin güvenli i ile e de er tutmaktadır (Akba , 2011: s. 7).

Irak, OPEC'in açıkladı ı petrol rezervi istatistik listelerine göre, hakim oldu u 115 milyar varillik rezervi ile 4. büyük ülkedir. Uluslararası sistem içerisinde toplam rezerv olarak de erlendirildi inde de Dünya petrol rezervinin yüzde 11'ini elinde bulundurmaktadır. ekil 6.2'de toplamda 1.336,9 milyar varillik üretimin da ılımı gösterilmektedir.

Tablo 3.1: Dünya çapında kanıtlanmı petrol rezervleri

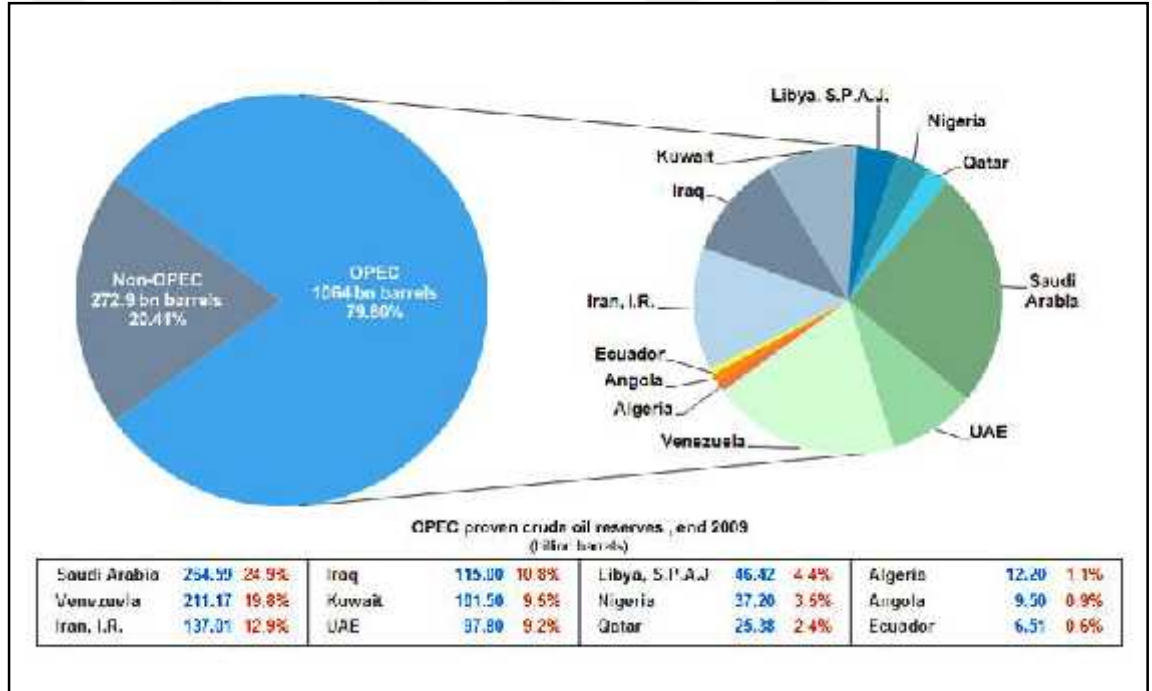
Bölge	Rezerv Miktarı milyar varil
Orta Do u	727
Orta ve Güney Amerika	99
Da ılan SSCB Ülkeleri	78
Afrika	87
Batı Avrupa ve Çin	18
Meksika	16

Hindistan	5
TOPLAM	1030

Kaynak: (Quote Oil, 2010)

Irak, OPEC tarafından açıklanan petrol rezervleri istatistik bilgilerine göre sahip olduğu 115 milyar varillik rezervi ile İran'ın ardından 4. büyük kaynağa sahip devlettir. Toplam rezerv olarak ele alındığında ise Dünya'da bulunan toplam ham petrol rezervinin yüzde 11'ine sahiptir. Ekil 6.3'de toplamda 1.336,9 milyar varillik üretimin dağılımı gösterilmiştir (OPEC, 2014).

ekil 6.2: Dünya petrol rezervleri 2009

Kaynak: (OPEC, 2014)

Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle başlayan süreçten sonra, Sovyetler gibi uluslararası sistem içerisinde etki gücü yüksek bir süper gücün etkinliğini yitirmesi sonucunda, dünya jeopolitiğinde meydana gelen büyük değişiklikleri küreselleme ve yeni dünya düzeni yaklaşımları ile dolduramayacağına farkına varan ABD, 11 Eylül terör saldırılarının meydana gelmesini değerlendirerek, askeri müdahale gerçekleştirmeyi uygun görmüştür. Çünkü, sadece 11 Eylül terör saldırıları ile Irak'a müdahaleyi gerektirebilecek yeterli bir neden de vardır. Irak iğalinin gerçeğinde enerji bölgelerinde

hakimiyet sa layarak küresel hegemon güç olabilmek amacıyla bir politika izlendi i görülmü tür. Bu politik projenin izlerini ve yöntemlerini 11 Eylül öncesinde ve sonrasında hazırlanan raporlarda gözlemek mümkündür (Ural, 2009: s: 141-142).

Zalmany Khalilzad ve Ian O. Lesser tarafından 1998 yılında derlenen RAND adlı ara tırma kurumu tarafından yayımlanan “21. Yüzyılda Çatı ma Kaynakları” adlı raporun “Büyük Ortado u’daki Çatı ma Kaynakları” adlı bölümünde; Ortado u bölgesinin ABD için öneminden bahsedilmi tir. Bu bölgede ABD’nin milli çıkarları için tehdit olu turabilecek unsurlar üzerinde durulmu tur (Ural, 2009: ss: 141-142).

Bu rapora göre; muhtemel tehditlere kar ı ABD’nin bölgedeki milli çıkarları için askeri güç kullanması gereklidir. Ortado u’da ABD çıkarlarının tehdit altında oldu u ve bölgede sürekli çatı ma hali bulundu u ve ABD’nin askeri gücüne gereksinimin yüksek olarak kullanılması gerekti ine de inilmi tir. Amerika planlayaca ı askeri hareket ile uluslar arası terör örgütleriyle mücadele ederek, bölgesel enerji güvenli ini, bölgesel siyasi ve ekonomik istikrarın devamlılı nı ve ilerletilmesini sa lamı olacaktır (Ural, 2009: s. 142).

Bir ba ka rapor ise 2003 yılında A. Thayer tarafından hazırlanan “Amerika’nın Barı ı ve Ortado u” The Pax Americana and the Middle East adlı rapordur (Thayer, 2003: s. 1). Thayer, ABD’nin Ortado u’da menfaatlerini koruyabilmesi ve çıkarlarını artırabilmesi için ne gibi uygulamalar yapılması gerekti inden bahsetmi tir.

Thayer’e göre, Sovyetlerin da ılmasıyla biten So uk Sava ’la ABD için bölgede çok büyük fırsatlar do mu , So uk Sava süresince gerçekleştirilemeyen politikalar SSCB’nin yoklu unda bu ortamdan yararlanarak hayata geçirilmelidir. Do an bo luktan yararlanarak ABD, siyasi ve ekonomik liberal sistemini bölgeye yeni bir rakip güç çıkmadan empoze etmelidir. Bölgedeki rejimleri de i tirmesi gereklili i hasıl olup, bu durum için askeri güç kullanımı zorunludur. Bu gücün kullanmanın gerekçeleri ise üstünlü ü sürdürmek ve geli tirmek, menfaatleri korumak ve Amerikan prensiplerini tabana yayılmasını sa lamaktır. Amerika’nın büyük stratejisi “egemen güç üstünlü ünü” kabul eder. Uluslararası politikada egemenlik, bir ülkenin askeri gücüyle daha zayıf askeri güce sahip olan bir ülkeye hakimiyet sa lamasıdır. Amerikan egemenli i ise askeri, siyasi ve ekonomik çıkarları geli tirme, uluslararası sistemi

düzenleme ve politikalarını empoze etme kabiliyetidir. Tarihten günümüze de i meyen petrol gerçe i sanayile mi toplumların vazgeçilmez ham maddesi ve askeri unsurların vazgeçilmez gereksinimi oldu undan dolayı Amerika petrol sahalarında etkin olmalıdır (Thayer, 2003: ss: 22-35).

ABD tarafından ba latılan Irak'ın i gali süreci, enerji kaynaklarının kontrol altına alma iste iyle yakından ili kili oldu u varsayılmaktadır. Irak sava ı öncesinde ABD'li muhafazakâr grupların yaptı ı açıklamalar, özellikle de ABD hükümetini temsilen Ba kan Yardımcısı Dick Cheney'nin söylemlerinde, Saddam Hüseyin'in “dünya enerji arzının büyük bölümünün kontrolü altına almak için” kitle imha silahlarına büyük oranda sahip oldu unu dile getirmesi, sava ın en önemli nedeninin enerji kaynaklarının denetimi ve idaresinin sa lanması gerçekli ine inanan kamuoyunu etkilemi tir. Enerji arzının kesintiye u ramadan sürdürülmesi ABD açısından önemli olmasına ra men, Saddam'ın bu güvenli arzla ilgili tehdit olu turması sava ın tek sebebinin bu neden olmadı ı da bir gerçektir. ABD dünya enerji piyasalarına sava yapmadan da hakim olabilmekte ve arz fiyat belirleyebilmektedir. Ancak, Amerikan enerji irketlerinin Saddam döneminde uzun yıllar Irak enerji piyasasında yer alamamı lardır. Bununla birlikte, Ba kan Yardımcısı Dick Cheney'nin devreye girmesiyle çok uluslu enerji irketlerinin Ba kan Bush ve yönetimini etki altına alabilme kabiliyetleri de göz ardı edilmemelidir. Irak sava ı, enerji güvenli i açısından önemini sava ın sonrasında ABD tarafından yapılan düzenlemelerle giderek arttırmı tır (Aydın, Özcan ve Kaptano lu, 2007: ss. 23-24).

Sonuç olarak, ABD tarafından Irakta beklenen istikrara kavu ulamadı ı, halklar nezdinde Amerikan kar itlı ı devam etti i bunun yanında hükümetler nezdinde ili kilerin sürdürülebilir boyutlarda devam etti i gözlemlenmektedir. Bu bölgedeki durumdan kaynaklı olarak sürekli askeri güç bulundurma, siyasal ve ekonomik olarak ülkenin tekrar yapılanması gerekti i de erlendirilmektedir. ABD tarafından enerji arzının süreklili i ve enerji kaynaklarının bulundu u alanlarda güvenli in ve istikrarın sa laması önemli derecede zorunluluk te kil etmektedir. Ele aldı ımız raporlardan da ortaya çıkan sonuçta, Amerika'nın enerji havzalarını hakimiyet altına alma ve arzın süreklili ini ve güvenli ini sa lama kontrolünü elde tutma gayesinin oldu u ortaya çıkmaktadır (Ural, 2009: ss. 144-145).

6.3.2 Petrol Kartellerinin ve Silah Sanayisinin Çıkarları

Dünya'nın petrol piyasası be büyük irket tarafından kontrolü sa lanmaktadır. Bu be irketin ikisi Amerikan, ikisi ngiliz ve biride Fransız'dır. Amerikan men eli olan Exxon Mobil bu irketler içinde lider konumundadır ve büyüklük olarak ngiliz irketleri takip etmektedir. Irak'ın ABD ve ngiltere tarafından hedef olması bu durumun petrol irketleri faktörünün yadsınamayaca nı göstermi tir. 1972 yılında Irak petrollerinin millile tirilmesine kadar olan süreçte Amerikan ve ngiliz petrol irketleri Irak petrollerinin yüzde 75'ini i letmektedirler. Irak Petrol irketi millile tirildikten sonra do an bo lu u Rus ve Fransız irketleri doldurmaya ba lamı tır. Kaybedilen imtiyazların geriye alınması için bu irketler önemli gayret sarf etmi , ABD'li politika yapıcılar üzerinde lobicilik faaliyetleri yürütmü lerdir. Dünyada gerçekte en petrol millile tirme politikaları sonucu bu be irketin imtiyazlarında önemli ölçüde gerileme ya anmı tır. 1970'li yılların ba nda yüzde 70'lere, 1980'lerde ise yüzde 20'lere dü mü tür. Petrol rezervlerinin büyük bir bölümü OPEC üyesi ülkelerin tasarrufuna girmi tir. Çift kutuplu So uk Sava döneminde gerçekte en bu dönü üm ve millile tirme hareketi, dünya petrol düzeninin de büyük de i imlere gebe olmu tur. So uk sava nın bitimiyle bu dönü üm ABD'li irketlerin de baskısıyla dı politika yapıcılar tarafından terse dönü türülmek istenmi tir (amil ve Ü ümezsoy, 2003: s. 47).

Amerikan irketlerinin bölgedeki yatırımlarını artırmaya ba lamasıyla gelmeye ba layan Petro-dolarların etkisiyle, irketlerin ilgisi de bu yöne do ru ilerlemi tir. Bölgede petrollerin millile tirilmesine kadar ba layan süre zarfında petrolün üretimi yüksek seviyelerde tutularak fiyat a a ı seviyelerde tutuldu undan dolayı, Amerika'nın petrol ile ilgili çekinceli bir duru u yoktu. Petrol irketlerinin millile tirme dönemin ba lamasıyla ve petrol üzerindeki yetkinin özel sektör giri mlerinden devletin eline geçmesi ile birlikte ABD, bölgede petrol hakimiyetini sa laması adına bölgenin kontrolünü sa lamak ABD'nin öncelikli siyasal ve askeri politikası haline dönü mü tür (Arı, 2012: s. 10).

Bu do rultuda politikaların devamı sürecinde; Irak müdahalesi öncesinde George W. Bush ve ekibinin petrol ile ilgili özel çıkarları oldu u iddia edilmi tir. Ba kan Bush, Ba kan Yardımcısı Chaney, Savunma Bakanı Rumsfeld, Ulusal Güvenlik Danı manı Rice ve Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz, siyasi görevleri öncesinde ABD'li

petrol şirketlerinde çeşitli görevlerde bulunmuşlardır. ABD’de bulunan petrol şirketlerinden Chevron, siyasi göreve gelmeden önce çalıştığı şirketin bir gemisine Rice ismi verilmiş olduğu iddia edilmiştir. Bu ekibin başında olduğu ABD yönetimi daha önceden Irak tarafından millileştirilen Irak petrolünü yeni konjonktür ile birlikte eski görevde buldukları şirketlere imtiyaz sağlamak amacıyla gayesinde olmuşlardır (Tanner, 2005: s. 318). 1991 Körfez Savaşı sırasında da ABD’li petrol şirketleri bu imtiyazlara sahip olmak istemişler, fakat o dönemdeki Batı’nın tavrı buna müsaade etmemiştir. 11 Eylül terör olayları ile ABD’li petrol lobisi, Irak’a saldırıyı öncelikle önermişlerdir. 12 Eylül 2003 tarihinde yapılan Ulusal Güvenlik toplantısında Rumsfeld, öncelikli olarak Irak’a askeri operasyon yapılmasını gündeme taşımış, fakat ABD Dış İşleri Bakanı Powell, buna karşı çıkarak önceliklerinin El-Kaide olduğu ve bu nedenle öncelikli operasyonlarının Afganistan’a yapılması gerektiği yönünde tepkisini dile getirmiştir (Johnson, 2005: ss. 257-258).

6.3.3 Bölgede Askeri ve İstihbarat Üsleri’nin Yer Alması

Bölgenin en öne çıkan özelliği Afroavasya, dünya ana kıtasının tam kalbinde yer almasıdır. Bu bölge kara havzası bakımından Avrupa’nın doğusu, Asya’nın Batı, Afrika’nın kuzey sınırlarını oluşturmaktadır. Deniz havzaları açısından ele alındığında ise Akdeniz’in güneyi ve doğusu, Karadeniz ve Hazar Deniz’inin güney kıyıları bu bölgenin deniz hat sınırlarını oluşturmaktadır. Basra ve Kızıldeniz gibi stratejik açıdan önemli körfezler ve iç denizler tümüyle bu bölgede coğrafyasında yer almaktadır. Ortadoğu kara jeopolitisi açısından Avrasya’nın tam ortasında yer almasıyla Hertland’ı merkez alan bir stratejinin Afroavasya dünya ana kıtasına yönelecek açılımın merkez bölgesini oluşturmaktadır. Bu bakımdan Irak, konumu itibarıyla jeostratejik bir öneme haiz olan bir bölgeyi temsil eder (Kayar, 2003: s. 85).

Bush’un tabiriyle “ Enerji Eksenini” olarak ifade edilen bölge ülkeleri, bu bölgede yer almaktadır. Saddam’ın devrilmesiyle gerçekleşecek değişim, Batı’da ABD yanlısı bir hükümetin gelmesi, Amerika Birleşik Devletleri’ne Irak topraklarında askeri ve istihbarat üsleri kurulmasına olanak sağlayacaktır. Kurulacak üsler vasıtasıyla, birçok avantaj elde edilerek, bu askeri ve istihbari üsler ile Başkan Bush ve hükümetinin düzenli olarak algıladığı Irak’ın kontrol ve gerektiğinde operasyon yapma kabiliyetini arttıracak ön görülmüştür. ABD’ye göre Irak’ın teröre verdiği destek azımsanmayacak

seviyede, bu deste i Lübnan'da Hizbullah terör örgütüne, Irak'ta i gruplara ve srail'e kar ı mücadelesinde Hamas'a destek vererek cesaretlendirmi lerdir. Pentagon'un açıklamalarına göre, Taliban kuvvetleri ve El-Kaide ran topraklarında faaliyetlerine devam etmektedir. ABD'yi ve müttefik ülkeleri tehdit eden bir ba ka unsur ise, kimyasal silahlar ve uzun menzilli balistik füzelerin yanında, sahip oldu u nükleer silah varsayımı ve nükleer teknolojilerini gün geçtikçe geli tirmeleri yönünde ilerleme sarf etmeleri olmu tur. ran 1979'a kadar müttefik oldu u ABD ile devrim sonrası de i en hükümet yapısı ile birlikte Amerikan kar ıtlı ı ülkede gün geçtikçe yükseli e geçmi tir. Ba kan Bush'un “ er Ekseni” olarak tabir etti i ülkeler içerisinde yer alan ran, Irak'ın i gal edilmesinden önceki gerekçelerin tümünü kapsamı nedeniyle bir sonraki hedef olma ihtimalini ta ıtmaktaydı. E er bu hedef gerçekte tirilmek istenirse, Irak'ta planlanan üsler bu operasyonlar için askeri stratejik öneme sahip kullanım için elveri li bir askeri proje olmaktadır. Körfez, Afganistan ve Orta Asya'daki askeri üsler ran'a yapılacak muhtemel bir operasyon için yeterli kapasiteyi ta ımadı ı de erlendirilmi tir. Bu üslerin caydırıcılık için kullanılması da muhtemeldir. Bu caydırıcı hamleyi gerçekte tirirken, ABD'nin Irak'taki istihbarat ve askeri üslerini ran ile ilgili istihbarat toplamak, El-Kaide ile olan ili kisini sonlandırmayı ve nükleer silah programıyla ilgili olan ara tırma ve geli tirme faaliyetlerinin sonlandırılması noktasında bir caydırıcılık veya tehdit etme unsuru olarak stratejik bir hamle hedefi gütmü tür (Thayer, 2003: s. 22).

6.3.4 Yahudi Lobisi'nin Baskısı ve srail'in Çıkarları

Yahudi lobileri, Amerikan Kongresi ve hükümet üzerindeki etkinli inin yanında ABD basınında da çok geni bir etki alanına sahiptir. New York Times, Fox TV, Wall Street Juurnal, Times, Foreign Affairs, Wold Afferir gibi dünya genelinde etki sahibi basın yayın organları, bizzat Yahudi lobilerinin kontrolünde oldu u bilinmektedir. Bunun yanında, Heritage Foundation, American Enterprise, Washington nstitute ve bunun gibi birçok think tank kurulu u da Yahudi lobilerinin kontrolünde bulunup, daha önceden Amerikan Kongresinde ve hükümetlerinde önemli görevlerde bulunmu birçok siyasetçi, bürokrat ve asker bu think tank dü ünçe kurulu larında faal olarak görev almakta veya dı arıdan danı manlık yaparak destek sa lamaktadırlar (Kepsutlu, 2016: s. 138).

Bununla birlikte, Yahudi lobisi ba kaca kazanımlara da sahiptir. Bu olgu Amerikan kamuoyunun Yahudilere, Araplara nazaran daha sıcak bakmasından ve önyargısız bakmasından ileri gelmektedir. ABD ile srail arasındaki bu yakınlı ın birçok nedeni vardır. Arapların ço u Amerikalıların inanç sistemlerine uzak olan Müslüman kesim iken, sraililer, Yahudi inanç de erlerine sahip olduklarından dolayı çok eski tarihten beri ileri gelen bir Batı inanç sisteminin içerisinde yer almaları, bu iki milletin yakınlıklarının kaynaklarından ilkinin olu turmaktadır. kinci neden ise, Amerikalılar için yabancı olan slam kültürü yerine, her iki millette ortak de erler üzerinde bulu tu u Avrupa kültür sistemini payla malarıdır. Üçüncü neden ise, Arap devletlerinin birço u baskıcı monar i sistemleriyle ile yönetilirken, srail'in ise demokratik bir sistemle yönetilmesi ve sistemi içselle tirmesidir. Dördüncü neden ise, ço u Arap devletinin Amerikan kar ıtı rejimler tarafından yönetilirken, srail ise ABD'nin bölgedeki özellikli ve önemli bir müttefikli i olmasıdır. Be inci ve son neden ise, Arapların petrol ve terörist tehdidini kullanırken, Yahudilerin tarihten bu güne gelen ma dur edilmi millet oldu u algısını hissettirmeleridir (Arı, 2007: s. 236).

ABD'nin ısrarla Irak'a askeri müdahale istemelerinin bir ba ka nedeni de, srail Devletidir. srail, jeopolitik açıdan Ortado u'da Müslümanların ortasında bir ada konumundadır. srail Devlet'inin varlı nı devam ettirebilmesi bu kendini dört bir tarafıyla ku atan Müslüman ülkelerin istikrarsızlı ı ve zayıflı ıyla orantılıdır (Kayar, 2003: s. 375).

srail bu bahsedilen co rafyada, hayatta kalabilmek için 1982 yılında srail Dı leri Görevlisi Oded Yinon "1980'lerde srail için Strateji" ba lı ındaki raporla, tüm Ortado u'nun srail'in hayat sahası haline dönü mesi gereklili ini ifade etmi tir. Yinon raporunda bölge ülkelerinin etnik ve co rafi bilgileri üzerinde durarak, bu bölge ülkelerinin hepsinin suni devletler oldu unu, hiçbirinin kendi içerilerinde bile mezhepsel ve etnik olarak bir arada suni olarak durduklarını, köklü bir millet olmadıklarına de inmi tir. Bu bulgusundan yola çıkarak srail'in stratejisinin "böl ve yönet" olması gerekti ini savunmu , bölünen parçaların birbiriyle güç mücadelesine girerek kaotik bir ortam olu turaca nı bunun da neticesi dı müdahaleye açık ve geçirgen bir yapının olu aca nı iddia etmi tir. Bu rapor da gösteriyor ki, Irak'a müdahaleyi en çok arzulayan tarafın srail olaca ıdır (Doksat, 2002).

srail’de, 1950’li yıllarda Kuzey Irak’tan srail’e göç eden Kürt kökenli Yahudiler bu topraklar da ya amaktadır. srail olası bir Kürt devletinin Kuzey Irak’ta kurulmasıyla, ülkesinde ya ayan 150.000 Kürt kökenli Yahudiler aracılı ıyla, bu bölgede etki sahasına sahip olmayı öngörmü tür. Olası bir Irak bölünmesiyle kurulacak Kürt devleti, srail’in iki dü manı Irak ve ran’ı zayıf dü ürece i gibi, aynı bölgeyi payla tı ı, kendine rakip olarak gördü ü Türkiye’yi de rekabette geri almı olacaktı. Bunun yanında, ABD’nin Irak’ı i gal etmesi sonrasında, Irak’ın tamamen silahsızlandırılmasıyla srail, Ortado u’nun belirleyici askeri gücü olma kapasitesine sahip olacak, Amerika’nın Ortado u’daki varlı mını teminat altına alacak ve demokrasiden uzak Arap rejimlerinin Filistinlilere verdi i maddi deste in kesilmesini sa layarak srail’in istedi i artlarda bir barı antla masını Filistinlilere dayatabilecekti (Doksat, 2002).

ABD’ Ba kanı Bush 26 ubat 2003 tarihinde Washington Hilton Otel’inde yaptı ı bir de erlendirmede (Kayar, 2003: s. 377) belirtti i gibi:

Irak’ta elde edilecek ba arı Ortado u barı ı yeni bir sayfa açacak, aynı zamanda demokratik kalıcı bir Filistin devletinin kurulmasına imkan sa layacaktır, Saddam rejiminin devrilmesi, teröristlere ve aynı zamanda ba ka rejimlere de terörist hareketlerin desteklenmeyece ini açığa gösterecektir.

Bölge ile ilgili sözlerini dile getirmi tir. Bush’un yaptı ı bu konu ması açıkça, Amerika’nın srail’in olanlarıyla ortak hareket etti ini ortaya koymaktadır (Kayar, 2003: s. 377). Ba kan Bush’u destekler ekilde 11 Eylül terör olaylarından sonra, Ariel Sharon’un Hükümeti George W. Bush’un ilan etti i terörizme sava a katılımı ve yüzyıl önce Theodor Herzl’in sözlerini tekrarlayarak “Biz srail devleti barbarlı a kar ı medeniyetin öncüsüyüz” sözleriyle Ba kan Bush ve hükümetinin yapaca ı i gallere kar ı yanında olduklarının mesajını vermi tir (Abascal, 2013: s. 59).

Irak galini gerçekte tiren ikinci büyük müttefik ngiltere Ba bakanı Tony Blair ise, srail ve Filistin için giri ilen barı görü melerinin önünü kesmeye çalı an tarafın Saddam Hüseyin oldu unu dile getirmi tir. 2002 Yılında Prens Abdullah tarafından ba latılan Suudi barı giri imine Saddam Hüseyin, tüm Arap liderler içinde sinirlenerek olu turulmak istenen yapıyı kabul etmeyip, Hamas’ın sistemin dı na itilmesini kabullenmemi tir. srail ve Filistin arasında olacak bir barı antla ması, a rı uçlarda olan yapılar için bir tehdidi veya var olmamayı barındırmaktadır. Gerçekle ecek barı

anlamasının birlikte yaşamayı gerektireceğini, El-Kaide gibi terör grupları için ise lanetlenme gibi bir durum gerçekleşebilir olacaktır. Saddam Hüseyin'in rejimi ve benzeri rejimler için ise bir tehdit olarak öngörülmüştür. Dönüşüm ve değişim yönünde olan sakin bir bölge Saddam ve oğulları için hareket alanının kolay olmayacağını de erlendirmiştir (Blair, 2012: ss. 424-425).

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George W. Bush, İngiltere Başbakanı Tony Blair ve İsrail Başbakanı Ariel Sharon de i ik zamanlarda yaptıkları açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, Irak'a müdahale noktasında ortak çıkarlarının olduğu gözlemlenmiştir.

6.3.5 Saddam'ın Euroya Geçi i: Petro-Dolar Hegemonyasını Yıkma Amaçlaması

Stratejik hammaddelerin özellikle de petrolün dolar ile satılması, ABD ekonomisinin can damarı olma özelliğini taşımaktadır. Doların dünya ekonomik sisteminde birinci sırada geçerli ve de eri yüksek para birimi olması, ABD'nin ithalat girdi maliyetlerini düşürmesini sağlarken bir yandan da kendi ülkesindeki varlıkların yabancılar tarafından daha de erli satılmasına veya kolayca alınamamasını sağlamaktadır (Kayar, 2003: s. 219).

Rusya ve Irak, Batı Kurna bölgesinde büyük oranda bulunan petrol rezervlerini işletmek için bir ortaklık sistemi başlatmışlardır. Batı Kurna bölgesinde 4.4 milyar varil rezervlik petrol bulunduğ u ve bu petrolden Irak'ın geliri 80 milyar dolar olarak öngörülmekteydi. Batı Kurna 1973 yılında kefedilmiş, Basra'nın batısında yer alan petrol havzası günümüzde yapılan çalışmalarla 43 milyar varillik petrol havzasına sahip olmasıyla dünyanın 2. Büyük petrol sahası olma özelliğini taşımaktadır (Hürriyet Gazetecilik Matbaacılık A. ., 2014). Çin ve Fransa'da Irak petrolleriyle sanayi ülkesi olmaları nedeniyle, ihtiyaç duymaları sebebiyle yoğun olarak ilgilenen ülkeler arasında yer almışlardır. Fransız Total şirketi yaklaşık 75 yıldır Irak'ta petrol ile ilgili faaliyette bulunmakta ayrıca, Irak hükümetinde de 10 yıl süre ile bölgede bulunan petrolün arama ve üretme konusunda anlaşmıştır. BM yaptırımlarına ve ABD ambargolarına rağmen, Almanya'nın ihracatı 2001 yılında geçmi e göre dört misli artış göstermiştir. Avrupa ülkelerinin Irak ile yaptığı ticaret, ABD'nin önüne geçmiştir. 2000 yılındaki ticari göstergelere göre Irak'ın ABD ile olan ticareti 23 milyar dolar iken, Avrupa ülkeleriyle olan ticareti 67 milyar dolar, yaklaşık olarak üç misli ticaret hacmi gerçekleştirmiştir (Arı, 2012: ss. 490-491).

Irak Devlet Lideri Saddam Hüseyin, 1999 yılında aldığı bir kararla petrol ihracatının uluslararası piyasalara satışını Dolardan geri çekerek euro ile satışının gerçekleştirilmesi kararını almıştır. Saddam'ın bu kararı alması akabinde, OPEC üyesi petrol üreticisi ülkelerinde birçoğu bu kararı almışlardır. Rusya, İran, Libya, Suriye ve Venezüella, petrol ihracatında euroya geçişine başlatan ilk ülkeler olmuşlardır. Bununla birlikte ABD ekonomisinin girdisi mali daralma ve ekonomik temel göstergelerdeki düşüşü, Amerikan dolarının diğer para birimleri karşısında değer kaybetmesine sebep olmuştur. Öncelikle Rusya ve Çin olmak üzere birçok ülke, uluslararası rezervlerindeki ve merkez bankası rezervlerindeki dolar miktarlarını yüzde elli azaltma kararı alıp, tersi finansal hareket ile euro rezervlerini yükseltme kararı almışlardır (Mutlu, 2003: s. 264).

Bununla birlikte Irak, petrolünün ABD tarafından doğrudan yönetilmesi, sadece Irak petrollerinden elde edilecek gelir ve petrol sahalarındaki dağıtım ve üretim hizmetlerinden Amerikalılar tarafından kaynaklanacak kârı kalmayıp, aynı zamanda ABD yönetimi kendi belirleyeceği zamanlarda petrol piyasaya vereceği, petrol arz miktarını belirleyerek uluslararası petrol fiyatlarının belirlenmesini ve global piyasadaki üretilen petrol ticaretinin uluslararası ticarete göre Amerikan para birimi dolar ile yapılmasını ve sürdürülebilirliğini sağlamayı öngörmüştür. Bu stratejiyi geliştirmesindeki temel sebep ise, Irak'ın ABD finansal sistemini zor duruma düşürmek ve global ticarete dolara hegemonyasını kırmak için 2000 yılında aldığı bir kararla petrolü Avrupa Birliği para birimi euro ile satmaya başlamıştı. ABD Irak petrolünde hakimiyetini kurduktan sonra, petrol rezervlerinin yıllar içinde azalma yönünde seyretmesiyle, ABD elinde bulundurduğu kaynaklarla hangi ülkenin gelişip gelişmeyeceği noktasında karar verici güç olacaktı. Amerikan siyasi ve askeri gücünün Ortadoğu bölgesinde ve uluslararası alanda hegemon bir güç olmasının gerçekleştirilmesi; bölgenin en stratejik yerinde bulunan bir Arap devletinin ne olacağını ve ne kadar sürede olacağını belirsiz olması, müttefik devletlerin ve kapitalist ekonominin bölgede bulunabilmelerini sağlamayı doğrudan; bunun gerçekleştirilmesi halinde sömürge sistemi yaratmak suretiyle kontrol altında tutmak; askeri bütçenin büyütülmesi için gerekçeli bir sebep bulunması ve böylelikle petrol sanayisinin de kapsayacağı şekilde silah sanayisinin gelirlerinin yükseltilmesi ise diğer hedefleri olmuştur (Arı, 2004: s. 499).

Bu bağlamda diğer önemli bir gerekçe ise, kapitalist ekonomik sistemin bir dura anlık içerisinde seyretmesiydi. Özellikle de Amerikan ekonomik sisteminde belirgin bir dura anlık söz konusuydu. Yeni bir savaş, yeni ekonomik pazarların açılmasına, ülkelerin yıkımına uğramasından kaynaklı, yeni ürün ve hizmet satışlarına imkan sağlıyordu. ABD ekonomisi bakımından değerlendirildiğinde de, Amerika'nın ekonomik sisteminde daralmanın aşılması bakımından, Körfez savaşını ekonomik rahatlamanın gelmesini sağlayacaktı. Böylelikle Amerikan şirketleri gerek teknolojik, gerekse askeri malzeme üreten sanayinin yeni pazarlarla buluşması sağlanabilecekti. Savaş sonunda Irak'ın tekrar inşaatı gündeme gelecek ve yine burada Amerikalı müteahhit şirketlerin pazarda yer bulması sağlanarak, Iraklıların parasıyla ABD'li şirketler tekrar Irak'ın inşaatını sağlayacaklardı (Yiğit, 2003: ss. 10-11).

Bu doğrultuda anlaşılmalı üzere; ABD yönetimi işgal ile gerçekleştirilecek yönetim değişikliği sonucunda, petrol üretiminin kendi kontrolü altına almasıyla OPEC'in kota sistemi dışında çıkaracak, petrol arzı ve fiyatlandırması noktasında belirleyici rol oynamayı amaçlamaktaydı. Yine petrolden elde edilen gelirler ile savaşın maliyetini karşılamayı ve Irak'ın tekrar inşaatını sağlamayı planladığı gözlemlenmiştir.

7. ABD'N N GAL SONRASI DÜZEN OLU TURMA ARAYI LARI

ABD öncülü ünde 20 Mart 2003'te ba latılan ve “Irak’a Özgürlük Operasyonu” adıyla ba layan ve devam eden süreç Irak devleti için yeni bir siyasal sistemin olu aca ının belirginin bir hedefiydi. Bu do rultuda, ABD askeri güçlerinin Ba dat'ı ele geçirmesi ve Mayıs ba ında ise artık Irak için sava ın bitti ini açıklamaları, Irak için yeni bir sürecin ba laması demektir. ABD tarafından görevlendirilen General Jay Garner ile ba layan devir alma süreci Mayıs ortasından sonra Paul Bremer ile devam ettirilme kararı alındı. Demokrat ve federal bir Irak devleti kurulması yönünde karar ise, 15 Nisan 2003'te Nasriye ehrinde yapılan bir toplantıda karar verilmi bu yönde açıklamada yapılmı tır. Di er bir toplantı ise 28 Nisan 2003'te Ba dat'ta katılımın daha geni bir yelpazeyi kapsadı ı, içeri inde ise Irak siyasal yapılanma sürecinin herhangi bir takvime ba lanmamı sa da süreç i gal güçlerinin olu umunu sa ladı ı, Geçici Koalisyon Otoritesi'yle toplantı kararlarıyla örtü meyen bir süreçte yön almı tır (Pirinççi, 2004: s. 1).

General Jay Garner, Irak'taki kısa görev sırasında bölgede olan olayları kavramaktan uzak ve çözüm üretme noktasında yetersizdi. Siyasal olarak ço ulcu katılım ve ortak mutabakat gerektiren konuları, asker kökenli olmasının getirdi i vizyon ile askeri yöntemleri kullanarak çözmekte ba arısız olmu tur. Garner, Mayıs ayına kadar ya anan süreçte gerekli etkiyi gösterememi , sava ın akabinde ihtiyaç duyulan istikrarı, düzeni ve adleti sa lamakta yeterlilik sa layamamı tır. ABD yönetimi bu noktada karar de i tirerek, sivil bir yönetici olan Paul Bremer'i, Garner'ın yerine atama kararını almı tır (ahin ve Ta tekin, 2006: s. 387).

Kitle imha silahlarına sahip oldu u ve El-Kaide terör örgütüne destek verdi i iddiası ile Saddam Hüseyin ve Baas rejimini yok etmek için ba layan Amerikan i gali sonrasında, Irak'ın devlet ve askeri yapısı tamamen çalı amaz hale gelmi ve yok olmu tur. Ülkede Saddam sonrası iktidar bo lu u olu mu , siyasal ve dinsel grupların kendi aralarındaki mücadeleleri ile birlikte i galci askeri gruplara düzenlen saldırıların sayısı sürekli aratarak devam etmi tir. Amerikan yönetimi, Irak'ta demokrasi ve özgürlük sa lamayı

amaçladıklarını söylese de, Irak'ta dışarıdan müdahale ile veya içeriden bir idari yapı oluşturmanın zorluklarını ve etnik yapı karmaşasını bilmedikleri görülmüştür (Kepsutlu, 2016: s. 69) .

7.1 ABD'İN İRAK DEVLETİNİN YENİDEN YAPILANMASINDA STRATEJİK UYGULAMALARI

7.1.1 Geçici Yönetim Konseyi ile Temsil Yetkisi

13 Temmuz 2003 tarihinde işgal kuvvetlerinin yönlendirmesiyle Iraklılardan oluşturulan Geçici yönetim Konseyi "Interim Governing Council", BM gözlemcilerine danışmanlık suretiyle sürece dahil edilerek kurulmuştur. Kurulan Geçici yönetim Konseyi'nin görevleri, 28 Nisan tarihli Ba'dat toplantısında kabul edilen görüşlerin ana hatlarına bağlı kalmak kaydı ile genel olarak geçici kabinenin oluşturulması, diplomatların atanması, 2004 bütçesi için gerekli çalışmaların yapılması ve Irak için oluşturulacak yeni anayasa için gerekli çalışmaları yapmalarıydı (Pirinççi, 2004: s. 6) .

İşgal kuvvetlerini temsil eden Geçici Koalisyon Otoritesi ile Geçici Yönetim Konseyi arasındaki bağımlılığa, Geçici Koalisyon Otoritesi'nin 13 Temmuz 2003 tarihli yönetmeliği ile bağımlılığı sağlaması, bu konsey kararına göre Geçici Yönetim Konseyi alacağı tüm kararlarda Geçici Koalisyon Otoritesine danışacak ve işbirliği içinde tüm yürütmeyi sağlayacaktı. Bu oluşturulan yapıyla, işgal kuvvetleri varlığını devam ettirme noktasında bir anlamda Geçici Yönetim Konseyi üstü bir organizasyon olarak varlığını bağımlı kılarak devam ettirmiştir. Geçici Yönetim Konseyi'nin BM'de tanınması ise, Güvenlik Konseyi'nin 14 Ağustos 2003'te 1500 sayılı kararı ile onanmıştır. Bu karar alınırken BM nezdinde Fransa, Rusya ve Almanya tarafından karara sorunlu olarak bakılsa da olumlu oy kullanılmıştır, sadece Suriye tarafından 1483 numaralı kararda kullanılan gibi çekimser oyunu yenilememiştir (Pirinççi, 2004: s. 6).

Paul Brenner'ın görevi devralmasıyla başlayan süreçte, işgal altındaki Irak'ın ne biçimde yönetileceği hususunda Iraklı siyasi, etnik ve dini topluluklarla görüşmeler yapılmıştır. Yapılan bu görüşmeler sonucunda 13 Temmuz 2003 tarihinde Iraklı unsurlardan oluşan 25 kişilik Geçici Yönetim Konseyi veya diğer adıyla Irak Yönetim Konseyi oluşturulmuştur. Konseye kimin başkanlık edeceği ise alfabetik sıraya göre bir ay süreli sıralı sistem ile dokuz kişiden oluşturulmuştur. Irak Ulusal Kongresi Bağı

ii Ahmed Çelebi, ii Abdullaziz el-Hekim, Dava Partisi'nin sözcüsü ii brahim el-Caferi, ii yad Allavi, ii dini lider Muhammed Bahr el-Ulum, Irak slami Partisi Genel Sekreteri Sünni Muhsin Abdülhamit, Dı i leri eski bakanı Sünni Adnan Paçacı ve KDP lideri Mesut Barzani ile KYB lideri Celal Talabani'den olu an dokuz ki ilik bir Ba kanlık Konseyi kurulmu tur (Arı, 2007: s. 517). Ba kanlık Konseyi 5 ii, 2 Sünni Arap ve 2 Kürt üye ile temsil edilmi tir. Ancak, Geçici Yönetim Konseyinde ya andı ı gibi seçilen üyelerin sahip oldu u kimlikleri temsil ettikleri gruplarla örtü üp örtü medi i çeli kisi olu mu tur (Pirinççi, 2004: s. 6).

Geçici Yönetim Konseyi ve Ba kanlık konseyi ile i galci güçlerin Geçici Koalisyon Otoritesi arasında ve konseyde bulunan üyeler arasında gerçekte tirilen görüşler neticesinde bu iki ba lı yönetim eklinin bakanlıkları da Yönetim Konseyinde yer alan oranlar dikkate alınarak görevlendirilmeler yapılmı tir. Bu yönde, KDP sözcüsü olan Ho yar Zebari Dı i leri Bakanı, KYB üyesi Hama Tevfik Sanayi Bakanı, yine KYB üyesi olmasının yanında Celal Talabani'nin de damadı olan Latif Ra id Sulama Bakanı ve kabinenin tek kadın bakanı olan Kürt Nesrin Mustafa Bervari de Bayındırlık Bakanı görevine getirilmi tir (Arı, 2007: s. 517).

Bakanlar Kurulu bünyesinde bulunan stratejik bakanlıklar diye tabir edilen istihbarat, savunma ve güvenlik ile ilgili bakanlıklar i gal kuvvetlerinin do rudan idaresinde kalmı tir. Bununla birlikte, görünürde Bakanlıkların ba ına Iraklı Bakanlar görevlendirilmi olsa da, siyasal yapılanma olgusunun sürat kazandı ı ve egemenlik sürecinin tümüyle Iraklılara devredilmesinin hızlandı ı gibi algılansa da, yaratılan yapıyla beraber tüm Bakanların Iraklı olmasına ra men danı manları Amerikalı ve ngiliz olarak yapılandırılmı tir. Danı manlar vasıtasıyla yaratılan Bakanlık organizasyon yapısı ile karar alma ve onay verme süreci danı manların kontrolünde ilerleyece inden, Iraklıların tam olarak egemenliklerini kazanmaları ve yönetim sürecine müdahil olma noktasında eksik bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır (Pirinççi, 2004: s. 7).

Geçici Yönetim Konseyi'nin görevlerinden birisi de yeni anayasanın olu turulmasıydı, fakat bu çalı ma yapılması ve anayasa yapımında bulunacak ki ilerin seçimlerinde sorunlar ya andı. Geçici yönetim kurulu yeni anayasayı olu turacak 25 ki ilik delegeleri

11 A ustos 2003'te seçimi ama bu ön komite tarafından 30 Eylül 2003'e kadar seçilmesi gereken delege seçimi gerçekte tirilememi tir. Buna istinaden BM Güvenlik Konsey'i 16 Ekim 511 sayılı karar ile siyasal yapılanma sürecine müdahil olarak ivme kazanmasını sa lamaya çalı mı tir. Alınan kararlar Geçici Yönetim Konseyi uluslararası alanda tanınmı ve halkın do rudan seçimiyle göreve gelmi bir hükümet olu turulana kadar Irak Devletini temsil etti ini vurgulamı tir. Bununla birlikte Geçici Yönetim Konseyini ve Geçici Koalisyon Otoritesini e it artlarda lanse etmeye gayret göstermi tir. Yine bu karar ile Geçici Koalisyon Otoritesinin tüm görev ve sorumluluklarını Irak halkına vermesi gereklili ini sunmu ve Geçici Yönetim Konseyi'ni de 15 Aralık 2003'e kadar Anayasa tasla ı hazırlamasını ve demokratik bir seçim için ileri tarihli takvim olu turulmasını talep etmi tir. Böylelikle ya anan süreç 15 Kasım'a giden yolu hazırlamı tir (Pirinççi, 2004: ss. 7-8).

7.1.2 Yönetimin Iraklılara Bırakılması: 15 Kasım Antla ması

Irak'ın siyasal yapılanma süreci takvimi uygulaması "Siyasal Süreç Antla ması'nın" 15 Kasım 2003'te Geçici Yönetim Konseyi'ni temsilen Dönem Ba kanı Celal Talabani ve Geçici Koalisyon'u temsilen Paul Brenner tarafından imzalanmasıyla sürecin gidi atı belirli bir e kilde ilerleme olu maya ba lamı tı. Taraflar arasında imza altına alınan anla ma ile Irak'ın siyasal yapılanma a amaları, geçici bir anayasa olu turulması ve tüm Iraklıları kapsayacak nitelikte effaf bir genel seçimin yapılması ile ilgili sürecin devamı, belirgin bir zamanlama dizimi üzerinde anla mada mutabakata varılmı tir. Bu do rultuda, geçi sürecindeki anayasa görevini görecek olan bir "Geçici dari Yasa" Geçici Yönetim Konseyi ve Geçici Koalisyon Otoritesi tarafından 28 ubat 2004'e kadar süreyle gerçekte tirecek ve bu Geçici dari Yasa gerçekte anlamda tüm Iraklıların katılımıyla gerçekte tirilecek bir genel seçim olana kadar ve kalıcı anayasa olu turulana kadar yürürlükte kalarak i levini sa lamayı sürdürecekti (Pirinççi, 2004: s. 8). Geçici Koalisyon Otoritesi görev ve yetkilerini Geçici Hükümet'e devrederek, Haziran 2004 itibariyle kendi görev süresine son vermi olacaktı (Arı, 2007: ss. 610-611).

Bu anla ma bununla birlikte, 15 Mart 2005'e kadar kalıcı anayasayı hazırlayacak kurucu bir meclis için, halk seçimlerinin yapılmasını uygun görmü tür. Egemenli in tümüyle esas sahibi olan Iraklılara geri verilmesini öngören bu anla maya göre, geçi süreci yeni anayasanın halk oyuna sunulması ve 31 Aralık 2005 tarihine kadar Irak'ın

halk tarafından do rudan seçilmi hükümetinin i ba ına gelmesiyle süreç sonuçlanacaktır (ahin ve Ta tekin, 2006: s. 392).

Bununla birlikte, BM özel temsilcisi El Ahdar El brahim taraflar arasında çözülemeyen anayasa sorununa çözüm üretmek için, BM tarafından görevlendirilmi tir. El brahim tüm kesimlerle görüşerek tartı ılan ve uzla maya varılmayan seçim sistemin bir süre askıya alınması yönünde Iraklılara görüşlerini bildirerek, kısa süreli bir hükümet kurulması yönünde fikir birli ine varılmı tır. Görev süresi sınırlı tutulan geçici hükümet yetkilerini, 30 Haziran 2004 ile genel seçimlerin yapılması planlanan Ocak 2005 arasında belirlenmi tir (Mahammed, 2013: s. 94).

15 Kasım'da varılan anla ma, Irak'ın siyasal in ası ile ilgili takvimi orya koymakla beraber, Irak halkı ve i gal kuvvetleri bakımından da bir takım riskleri de içerisinde barındırmaktaydı. Bunların ilk ba ında geleni, anayasa yapım sürecinde görev alacak delegelerin nasıl seçilece iyle ilgiliydi. Bunun nedeni, delege seçiminin iller bazındaki demografik yapıyı yansıtırken ülkenin tamamını kapsayan demografik yapıyı yansıtılmamaktaydı. Bu seçim metodu ii grupların aleyhine bir sonuç do uracak ve sorunlar ya anması muhtemel olacaktı. kinci olarak, Geçici Koalisyon Otoritesi'nin 30 Haziran'dan sonra görevini tamamlayacak olması da ileriye do ru belirsizliklerin ortaya çıkmasına neden olabilecekti. Zira 30 Haziran'dan sonra i galci kuvvetleri temsil eden devletlerin sayısal düzeyde statülerinin ne olaca ı açıkla kavu mamı tı. Üçüncü olarak ise, Geçici Yönetim Konseyi 30 Haziran itibariyle lav edilse de bu yapı Geçici dari Yasa'yı hazırlaması nedeniyle, siyasal yapılanma sürecinin gelece i açısından çetli sorunlara neden olabilirdi. Halk tarafından seçilmemi ve halk tarafından bilinirlikleri dü ük üyeler gelecekteki siyasi hayatlarını garanti altına alma pahasına, Geçici dari Yasa'da kendi çıkarları do rultunda yön vermeye çalı abileceklerdi. Son olarak da, Irak'ın kuzey bölgesinde bulunan Kürt gruplar mevcut sahip oldukları Otonom durumdan herhangi bir geri adım atmak istemeyecekleri gibi yeni kazanımlarda elde etmek isteyeceklerdi. Bu durum da di er etnik ve dini gruplarla gerilim ya anmasına neden olabilecekti (Pirinççi, 2004: s. 9).

7.1.3 Sıkıntılı Siyasal Süreç: Geçici Anayasa

Geçici Yönetim Konseyi ve Geçici Koalisyon Otoritesi tarafından 15 Kasım Anla ması'nda öngöröldü ü üzere ortaya çıkan Geçici Anayasa olarak anılan metin 8

Mart 2004'te Geçici Yönetim Konseyi üyeleri ve Geçici Koalisyon Otoritesi üyeleri tarafından imzalanmıştır (Ahin ve Taşkın, 2006: s. 394). İmzalanan bu yasanın resmi ismi "Irak Devleti Geçici Dönemi Yönetim Kanunu" olarak adlandırılan yasa "Bu kanun, geçici döneminden, tam demokrasiyi hedefleyen daimi meclisli bir anayasanın egemenliği altında çalışkan seçilmiş bir hükümetin kurulmasına kadar olan sürede Irak'ın işlerini yürütmek amacıyla kabul edilmiştir" ifadesiyle anayasanın bütünü tanımlanmıştır. Yasa içerik olarak 9 bölümlük, 62 madde ve bir ek içermektedir. Geçici anayasanın 9 bölümlü sıralanmış eklerine göre: "Temel Prensipler", "Temel Haklar", "Irak Geçici Hükümeti", "Geçici Yasama Gücü", "Geçici Yürütme Gücü", "Federal Yargı", "Özel Mahkemeler ve Ulusal Komisyonlar", "Bölgeler, İller ve Belediyeler", "Geçici Dönemi" olarak son bulur (Ceylan, 2004).

Irak Devleti Geçici Dönemi Yönetim Kanunu, taraflar arasında kabul edilmiş ve imza altına alınmıştır, fakat yasanın oluşturulması sürecinde farklı etnik ve dini gruplardan çeşitli görüşler sunulmuştur. Bu görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz (Mahammed, 2013):

a) Irak Devleti Geçici Dönemi Yönetim Kanunu, Iraklıların egemenliklerini kazandıkları yani vatandaşlık haklarını geri aldığı dönemle uyum içerisindedir. Zira söz konusu dönemde Iraklıların önceden mahrum kaldıkları adalet, özgürlük ve eşitlik ilkelerinin gerçek anlamıyla geri getirilmesidir. Yasaya olan bu bakışla gelecek ile yürütme yönünde devamlılık talepleri öngörülmüştür (Ceylan, 2004).

b) Irak Devleti Geçici Dönemi Yönetim Kanunu, demokratik rejim olmasının ilkelerine vurgu yapan bazı metinler içerse de bu geçici anayasa aynı zamanda demokratik ilkeleriyle çelişen bazı fıkralarda içermiştir. Yanı sıra yasanın bazı fıkraları yeni Irak devletinin yapılandırılmasının siyasi süreci yolunda engeller ile tıkanıklık oluşturmaktaydı. Bu görüşle Kürt grupların Kürt gruplara olan otonomi ile devam ettirilmeleri yönündeki çekincelerini dile getirmişlerdir (Ceylan, 2004).

c) Bazı etnik ve dini gruplar Irak Devleti Geçici Dönemi Yönetim Kanunu, Iraklıların kendi kendilerini yönetme yolundaki meclisli haklarını geri kazanma ve kendi çıkarları ve amaçlarını gerçekleştirmeye yolunda devletlerini ve işlerini yönetmek açısından olumlu ve ileri atılan bir adım olarak değerlendirmişlerdir. Bu görüşle gruplar, yasaya olan olumlu görüşlerini öne sürmüşlerdir (Ceylan, 2004).

d) Geçi dönemi Irak devleti idare yasası ba kanlık konseyine Irak'ta diktatörlü ün yeniden büyümesine sebep olabilecek geni yetkiler tanımlı tır (Ceylan, 2004).

Irak Devleti Geçi Dönemi Yönetim Kanunu'nun hazırlanma aşamasında, yukarıda da farklı etnik ve dini grupların kaygı ve olumlu görüşlerine de inilmi tır. 62 maddenin an Irak geçici anayasasında bazı dikkate de er de inilmesi gereken önemli konular u biçimdeydi:

Irak Devleti Geçi Dönemi Yönetim Kanunu'nun 7. Maddesi (Ceylan, 2004)

slam, resmî devlet dinidir. Yasamanın bir kayna ı olarak kabul edilir. Geçici dönem boyunca, slam'ın üzerinde icmâ olan de i mezlerine, demokratik ilkelere ve bu kanunun ikinci bölümünde geçen haklara aykırı kanun çıkarılamaz. Bu kanun, Irak halkının ço unlu unun slamî kimli ine saygı gösterir. nanç hürriyeti ve dini uygulamalarda tüm fertlerin dini haklarının tamamını garanti eder.

Bu madde ile ii toplumunun talepleri arasındaki ilk sırada gelen öncelikleri gerçekte tirilmi oldu. Irak devletinin tüm dinlerden vatandaşları içerisinde barındırmasına rağmen yasanın diğer maddelerindeki demokrasi söylemi ile uyum içerisinde olmadığı gözlemlenmi tır (Arı, 2007: ss. 612-613).

Irak Devleti Geçi Dönemi Yönetim Kanunu'nun 9. Maddesi (Ceylan, 2004)

Arapça ve Kürtçe, Irak'ın resmi dilleridir. Iraklıların nesillerinin; Türkmence, Süryanice ve Ermenice ana dillerinde, e itimin gereklerine uygun olarak ö retim hakkı devlet ö retim kurumlarında veya di er herhangi bir dilde ise özel e itim kurumlarında gerçekte tirilmek üzere garanti edilmi tır. "Resmi dil" teriminin kapsamı ve bu madde hükmünün tatbik edilmi tır.

Bu madde ile Arap milleti ile Kürt milleti asli unsur olarak resmi dilin kullanım hakkı ile dolaylı olarak verilirken diğer tüm etnik gruplara sadece e itim alanında kendi dillerinde e itim hakkı verilmi tır (Arı, 2007: ss. 612-613).

Irak Devleti Geçi Dönemi Yönetim Kanunu'nun 35. Maddesi "Geçici dönemde yürütme kuvveti; Ba kanlık Meclisi, Bakanlar Kurulu ve ona ba kanlık eden ba bakandan oluşur". Anayasanın 35. maddesine istinaden Geçi Dönemi Irak Hükümeti seçimi tek liste üzerinden üçte ço unlu u baz alarak uygulayacaktı (Arı, 2007: ss.612-613).

Irak Devleti Geçi Dönemi Yönetim Kanunu'nun 53.A Maddesi (Ceylan, 2004)

19 Mart 2003'te, Dahok, Erbil, Süleymaniye, Kerkük, Diyala ve Ninava vilayetlerinde yer alan toprakları yöneten hükümet, Kürdistan Bölgesi Hükümeti olarak resmi hükümet sıfatıyla tanınmıştır. Bu kanunda geçen, Kürdistan bölgesi hükümeti terimi ile; Kürdistan Milli Meclisi, Kürdistan Bakanlar Kurulu ve Kürdistan Bölgesi Bölgesel Yargı Otoritesi kastedilir. Geçici dönemi boyunca, 18 vilayet sınırı de i meksizin kalır. Kürdistan bölgesi dı nda, sayısı üçü geçmeyen vilayetler, Ba dat ve Kerkük hariç, aralarında bölgeler olu turma hakkına sahiptirler. Geçici Irak hükümeti, bu bölgelerin olu turulması için, gerekli teklif biçimini, ele alınmak ve kararla tırılmak üzere seçilmi milli meclise sunar. Milli Meclisin yeni bir bölge te kiline ili kin yasama i lemüne muvafakatine ilaveten, ilgili vilayetler halklarının referandum aracılı ıyla onayları gerekir. Bu kanun, Türkmenlerin, Keldanilerin ve Asurilerin ve di er tüm vatanda ların; idari, kültürel ve siyasal haklarını garanti eder.

Bu madde ile daha önceki ülkenin idari yapısı ve 18 valili in sınırları korunarak mevcut duruma ek bir olu um yaratılmamıştır. En fazla üçü geçmeyen vilayetlerin bölge olu turabilece ini ifade etmi , burada sadece Ba dat ve Kerkük'ü istisnai tutmu tur. Yasa daha önceki idari açıdan sınırların eski haliyle muhafaza edilece ini ifade etmesine ra men, Kerkük kenti Tamim Valili inin sınırları içerisinde bulunmasına, topraklarının bir kısmı koparılarak Kürdistan Bölgesine dahil dilmi tir. Üç valilikten fazlasının Bölge olu turmasına izin verilmezken, Kürdistan Bölgesi'ne inisiyatif tanınmı , fakat iilerin yo un olarak ya adı ı güney bölgesinde ayrı bir Bölge kurmalarının önüne geçilmi tir. Böylelikle Kürt Bölgesel Yönetimi geçici anayasa ile birlikte mevcut durumunu korurken büyük avantajlar elde etmi tir (Pirinççi, 2004: ss. 12-13).

Irak Devleti Geçici Dönemi Yönetim Kanunu'nun 61.C Maddesi "*Irak'taki seçmenlerin ço unlu unca onay verilmesi ve üç veya daha fazla vilayette seçmenlerin üçte ikisi tarafından reddedilmemesi durumunda, anayasa onaylanmı ve halkoylaması ba arılı olur.*" (Ceylan, 2004). Geçici anayasanın en çok tartı malı kabul edilen yasadır. Bu maddeye göre 18 vilayetten üçü veya daha fazlasın da ya ayan seçmenin üçte ikisinden fazlası kalıcı anayasayı reddetti i durumda yasa kabul edilmeyecekti. Bu durum bir anlamda Kürt Bölgesel Yönetimine ayrı bir ayrıcalık tanınması anlamına da gelmekteydi. Kürt nüfusunun yo un olarak ya adı ı Dohuk, Süleymaniye ve Erbil vilayetleri, Kürt nüfusun yo un olarak ya adı ı bölgelerdir. Kürt Bölgesel Yönetimi'nin uygun görmeyece i bir anayasa referandumunu veto edebilecek oy potansiyeli bu bölgede mevcut oldu undan, uygun görmedikleri bir anayasayı kolayca veto edebileceklerdir (ahin ve Ta tekin, 2006: s.395) .

Son olarak Geçici Anayasa'nın bekli de en önemli ifadesi 61. Madde ile bu Geçici Anayasanın, kalıcı Anayasanın takviminde belirleyici olmasıdır. Bu yasaya göre kalıcı anayasa tasla mının hazırlanma süresi 15 A ustos 2005 ile sınırlandırılmı , referanduma sunulması ise 15 Ekim 2005 tarihi itibariyle sınırlandırılmı tır. Anayasanın halk tarafından yeterli oyu alması durumunda yürürlü e girecek ve bu do rultuda kalıcı yönetimin seçilmesi için en geç 15 Aralık 2005 ve seçilen Irak yönetimi için en geç göreve ba lama süresi 31 Aralık 2005 tarihi itibariyle sınırlandırılmı tır (Pirinççi, 2004: s. 14). Hazırlanan bu madde ile Irak halkının ne kadar kalıcı bir Anayasa ve halk tarafından seçilmi temsilcilere ihtiyacı oldu u çıkarımında bulunabilinir.

7.1.4 gal Altında 30 Ocak 2005 Seçimleri

20 Mart 2003 Irak'ın i gali ba layan süreçte, Irak'ın idari yönetimi Geçici Yönetim Konseyi ve Geçici Koalisyon otoritesi tarafından gerçekleştirilmi tir. Bu yönetim ekli ola an üstü sava hali sonucu gerçekleştirilen yönetim süreci ile takvimin belirlenmesi neticesinde ilk defa yönetimin gerçek sahibi olan Iraklılara devredilmesi için tüm olumsuz durumlara ra men 30 Ocak 2005 tarihinde seçim gerçekleştirilmi ve Irak'ın demokratikle tirilmesi bakımından bir adım daha ileri gidilmi tir.

Irak'ın 2003 sonrası demokrasi için sandı a gitme oranları, toplamda 14 milyon seçmenin bulundu u ülkede 8.5 milyonlarda kalmı tır. Toplam katılım oranının ise yüzdesel de eri ise yüzde 58'ler de kalmı tır. Bu oranların dü ük kalmasında Sünni Arapların sandı a gitme oranlarının dü ük olması, sebeplerden biri olarak gösterilebilir. Örne in, Sünni Arapların yo un olarak ya adı ı Anbar eyaletinde ise, halkın sandı a gitme oranı yüzde 2'ler de kalmı tır. Di er Sünni Arapların ya adı ı eyaletlerde ise katılım oranı yüzde 29 ila yüzde 39 olarak açıklanmı tır. Kürtlerin yo un olarak ya adı ı kuzey bölgede ise halkın sandı ı gitme oranı en yüksek seçim katılım oranını temsil ederek yüzde 80 ile yüzde 89 arasında olarak açıklanmı tır. En yüksek seçime katılma oranlarında Kürtlerden sonra ikinci sırada gelen iiler bölgelerinde yüzde 59 ile yüzde 73 arasında de i kenlik göstermi tir. iilerin Lideri Ayetullah Sistani'nin fetvasına ra men iilerin sandı a gitme oranlarında geride kalmaları dikkat çeken bir husustur. Arap, Kürt ve Türk halklarının birlikte ya adı ı vilayetler olan Musul'da sandı a gitme oranı yüzde 17 gibi dü ük bir katılım ile sonuçlanırken, Kerkük'te ise bu oran yüzde 70'ler seviyesinde açıklanmı tır (Çetinsaya, 2005) .

30 Ocak 2005 seçimlerin daha detaylı alınan oy sayıları ve oranları partilere göre milletvekili sayıları ve dağılımları seçim verileri olarak aşağıdaki Tablo 7.4’de detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 7.2: 30 Ocak 2005 Irak Genel Seçimleri

Liste	Milletvekili Sayısı	Oy Oranı
Birleşik Irak İttifakı Sistani yanlıları	140	%48.2
Kürt İttifakı	75	%25.7
Irak Milli Uyum Listesi	40	%13.8
Iraklılar Birliği	5	% 1.8
Irak Türkmen Cephesi	3	% 1.16
Bağımsız Milli Seçkinler ve Kadrolar Partisi Al-Sadr destekli	3	% 0.87
Komünist Parti	2	%0,87
İslami Kürt Cemiyeti	2	%0.75
Irak İslami Hareketi	2	% 0.53
Milli Demokratik İttifak	1	% 0.45
Milli Rafidayn İrmak Listesi	1	% 0.45
Mutabakat ve Tahrir Kurtulu Kitleleri	1	% 0.45
Toplam	275	

Kaynak : (TASAM, 2006)

Seçim sonuçları yukarıda tabloda görüldüğü üzere de bölgeler anlamında da değerlendirildiğinde, Irak’ın mevcut etnik ve dini yapısına ayna tuttuğu gözlemlenebilir. Irak’ın etnik ve dini unsurları taşıyan savaştan yeni çıkma durumu ele alındığında demokrasi bakanının da pek eksik gözükse bile mevcut şartların taşıdığı durumu yansıtmaktadır. Herde Irak demokrasisinin gelişebilmesi için ise bazı problemleri kutuplaşmaları içinde barındırdığı söylenebilir. 30 Ocak seçimleri ile ortaya çıkan bu tablo, gelecekteki siyasal ve demokratik süreç açısından da önem taşımaktadır. Yapılan bu seçimlerle gerek Irak gerekse Ortadoğu bağlamında demokratik bir seçimle ülkelerin ilk defa ülkenin yönetimini ele almaları seksen yıllık süreçte ilk olma özelliğini taşımasıyla da özel bir seçim olmuştur (Çetinsaya, 2005).

30 Ocak seçimlerini Türkmenler açısından değerlendirmek gerekirse, yaklaşık olarak Irak’ta bulunan Türkmen nüfusu 2.4 milyon iken tahmini olarak oy kullanması gereken 1.2 milyon Türkmen bulunmaktadır. Türkmen cephesi 93,480 oya karşılık gelen oranda

yüzde 1.16 oy alırken, yalnızca üç milletvekili çıkarabilmiştir. Ancak Irak demografik yapısına göre Türkmenlerin nüfus oranı Irak'ın %10'na tekabül etmektedir. Alınan oy ile karşılaştırıldığında yaklaşık yüzde 9'luk bir kayıp olduğu görülmektedir. Genel olarak bunun iki nedeni olduğu söylenebilir. Birincisi, Erbil ve Kerkük dışında Kürt hakimiyetinin olmadığı bölgelerde ya da Sünni Türkmenler, diğer Sünni Araplar gibi seçimi boykot etmişlerdir. Bunların da sayıları yaklaşık 750 bin olarak tahmin edilmektedir. İkinci neden ise, Erbil ve Kerkük bölgesinde ya da yaklaşık 350 bin kadar Türkmen nüfusun Talabani ve Barzani tarafından bir şekilde sandık başına gitmelerine engel olmuşlardır. Oyunu kullananlar ise çeşitli seçim hile yöntemleri ile oylarının yönü KDP veya KYP'ye kaydırılmıştır (TASAM, 2006). Bu noktada diğer Sünni Türkmenlerin genel seçimlerde birlik olamayarak yüzde 10'luk oy potansiyellerini de kullanamadıkları gözlemlenmiştir.

7.1.5 Geçici Hükümet'in Kurulması ve ABD Güdümünde Anayasa Çalışmaları

30 Ocak 2005 seçimleri ile seçilen, bir diğer adıyla Geçici Milli Meclis'in ilk görevi üçte iki çoğunluk olarak Bakanlık Konseyini seçmekle görevlidir. Bakanlık konseyi ise bir Devlet Bakanı ve iki Devlet Bakan Yardımcısı'ndan oluşmaktadır. Bakanlık Konseyi'nin seçilmesiyle, konsey Bakan ve Hükümeti atamakla görevlidir. Seçilen hükümetin temel görevi ise, ilgili Anayasa Komisyon'unu atayarak 15 Ağustos'a kadar kalıcı anayasayı hazırlamak ve 15 Ekim'de referanduma sunulması takviminin işletilmesini sağlamasıdır. Bu takvimin siyasal sonucu olarak, Irak'taki asıl siyasal iktidar mücadelesinin 15 Aralık 2005'ten sonra başlatılmaktadır (Çetinsaya, 2005).

30 Ocak 2005 tarihinde yapılan seçimin sonuçlanmasıyla, 20-22 Şubat tarihlerinde üç gün süren toplantıyla, Bakan adayları olarak iki isim üzerinde durulmuştur. Ahmed Çelebi'nin adaylıktan feragat etmesiyle İbrahim El Caferi Bakanlıkta Geçici Hükümet kurulmuştur. Kürtlerin lobisi ile Devlet Bakanı'na Celal Talabani'yi aday olarak belirlemesi ve seçilmiştir. Geçici Irak Anayasa'sına göre üçte iki çoğunluk oyunun alınmasıyla, kurulması gereken hükümet çoğunluk oluşturamadığından, koalisyon hükümeti kurulmuştur. Kurulan hükümet 275 sandalyeden oluşan Irak Ulusal Meclisi'nin hükümet oylama oturumuna katılan 185 milletvekilinin 180 vekilin oyunu

olarak parlamento tarafından güvenoyu almı tır. Irak Cumhurbaşkanlığı Konseyi ve Hükümet a a ındaki isimlerden olu maktadır. (Mahammed, 2013: s. 98).

Uzun süren hükümet üyesi görü melerinden sonra üzerinde uzla ılan isimler görevlerine seçilmi tir. Uzla ılamayan bakanlıklar ise, ya vekalet yolu ile temsile gidilmi yada bo bırakılmı tır (Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A. , 2005).

Cumhurbaşkanlığı Konseyi u isimlerden kurulmu tur: Cumhurbaşkanı Celal Talabani, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Adil Abdülmehdi, Cumhurbaşkanı Gazi El Yaver'den olu maktadır. Meclis Başkanı olarak Haçim El Hasani seçilmi tir. Bakanlar Kurulu ise, Ba bakan ve Savunma Bakan Vekili İbrahim Caferi, Ba bakan Yardımcısı ve Elektrik Bakan Vekili Rovers Siveys, Ba bakan Yardımcısı ve Petrol Bakan Vekili Ahmed Çelebi, Ba bakan Yardımcısı Bo , Ba bakan Yardımcısı Bo , Dış İleri Bakanı Hosyarebari, İç İleri Bakanı Beyan Cabir, Kültür Bakanı Nuri El Revi, Adalet Bakanı Abdül Hüseyin Sendil, Tarım Bakanı Ali El Bahadlı, İletişim Bakanı Covan Fuad Masum, Göçmenlik Bakanı Süheyla Abid Cafer, Eğitim Bakanı Abdülfelah Hasan, Çevre Bakanı Nermin Osman, Maliye Bakanı Ali Abdül Amir Allavi, Sağlık Bakanı Abdül Mutleb Muhammed Ali, Yüksek Öğrenim Bakanı Sami El Mudhafer Belediye ve Genel İşler Bakanı Nesrin Mustafa Bervari, Bilim ve Teknoloji Bakanı Besime Yusuf Butros, Turizm ve Tarih Eserleri Bakanı Hasim El Hasimi, Ticaret Bakanı Abdül Besset Mevlüd, Ulaştırma Bakanı Selam El Meleki, İçişler ve Şerh Bakanı Casim Muhammed Cafer, İnsan Hakları Bakanı Nermin Osman vekaleten, Endüstri ve Madencilik Bakanı Musleh El Ciburi vekaleten, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı İdris Hadi, Planlama Bakanı Berham Salih, Su Kaynakları Bakanı Abdüllatif Rasid, Gençlik ve Spor Bakanı Talab Aziz'den olu maktadır. Devlet Bakanlıkları ise Kadın Sorunlarından Sorumlu Bakan Ezher El Seyhi, Ulusal Güvenlikten, Sorumlu Bakan Abdülkerim El Enzi, Milli Meclisten Sorumlu Bakan Sefaeddin El Safi, Vilayetlerden Sorumlu Bakan, Saad Naif El Hardan, Vatandaşlık İleriyle İlgili Sorumlu Bakan: Ala Kazım'dan olu maktadır (Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A. , 2005).

Yeni kurulan hükümette bakanlık dağılımında, İiler sayısal oranda a ırlık göstererek 17 bakanla temsil edilmi , Kürtler 8 bakan ile temsil edilirken, Sünniler ise 6 bakanlık ile kabinede yer bulmu lardır. Bo olan bakanlıklar ise, güvenoyu yoklamasından on gün sonra yapılan meclis oturumunda Caferi'nin yaptığı görevlendirmeleri 112

milletvekilinin oyu ile kabul etmişlerdir. Böyle olan bakanlıkların çoğuna Sünni isimler atanmıştır (Duman, 2007: s. 82).

Göreve gelen yeni kabine ve meclisin, Irak Geçici Anayasa Yasası'na istinaden, belirlenen takvim neticesinde 15 Aralık 2005 kalıcı anayasanın hazırlanması için son tarih olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda kurulan anayasa hazırlık komisyonu Birleşik Irak ittifakı'nı temsilen 28 milletvekili, Kürtleri temsilen 15 milletvekili, geriye kalan 7 kişi ise 1 bağımsız milletvekili, 1 Hristiyan milletvekili, 1 Irak Ulusal üyesi Listesi üyesi milletvekili, 2 Sünni milletvekili ve 2 Türkmen milletvekili ile oluşmuştur. Bu komisyonda milletvekillerine ilave olarak 10 danışmanın daha görev yapması kararı alınmıştır (Duman, 2007: s. 71) .

Göreve başlayan anayasa çalışmaları komisyonunda çeşitli görüş ayrılıkları gündeme gelmiştir. Bunlardan ilki, Sünni Arapların dile getirdiği anayasada geçecek olan "federal devlet" tanımının devletin etnik ve dini grupların yaşadığı bölgeler arasında bölünmeye anabileceği riski oluşturuyordu. Kürtler ve Şii Araplar petrol rezervleri açısından zengin olan bölgelerde yaşarken Sünni Arapların durumu ise farklıydı. Sünni Araplar böyle bir devlet yapısının içerisinde petrolden pay almakta zorluk çekecek, belki de bölünmeleri gündeme getirebileceği endişesi taşıymaktaydılar (Erkmen, 2005: s. 29). Sünniler federal devlet yapısını ve akabinde geleceğini öngördükleri bölünmeye karşı hiçbir talebi kabul etmemişlerdir. Komisyon üyesi Salih El-Mutlak toplantılarda Sünni grup üzerinde başarıya çeken konularında muhalif bir dille Kürtlerin, Şiiilerin ve bazı Sünnilerin suç işlediklerini dile getirmiştir (Mahammed, 2013: s. 92).

Diğer taraftan Kürt ve Şii gruplar, küçük görüş ayrılıkları hariç anayasa maddeleri üzerinde hemfikir bir uyum sergilemişlerdir. Bu görüş ayrılığının en çok İslam hukuku anlamında yaşandığı, görüşülen maddelerin yüksek mahkeme üye seçimlerinde din adamlarının görev almasını öngörmüşler, bu olumunda, medeni hukuk dalına giren boşanma, evlilik ve miras ve diğer bireysel sorunları Şeri hükümlerle karar verilmesinin ulusal adalet noktasında sorun yaratacağını savunmuşlardır. Komisyondaki Kürt temsilciler, Sünni ve Şiiilerin bu noktada isteklerini kabul ettirebilmek için ABD Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad'dan destek aldıklarını ifade etmişlerdir (Duman, 2007: ss. 72-73).

Anayasa taslağının halka sunulacak olan son hali 15 A ustos 2005 tarihi sürecinde yaklaşıırken, komisyonun Sünni üyelerinden Damin Hüseyin El-Ubeydi ve Micbil sa'ya yönelik suikast düzenlenmiş ve iki üye hayatını kaybetmesi üzerine, komisyondaki diğer üyeler çalımları durdurarak süreci askıya almışlardır. Sünni komisyon üyeleri çalımların bastırılması için üyelerin can güvenliğini sağlanması, yasanın suikast ile ilgili uluslararası bir hukuk soruşturması bastırılması ve federalizmle ilgili maddelerin yeniden ele alınması gibi bazı artılar talep etmişlerdir (BBC, 2005). Buna rağmen tarafların araya girmesiyle durma noktasına gelen komisyon çalımları tekrar başlamıştır. Diğer yandan iki gruplar içerisinde de ayrı çalışmalar yapılmıştır, federalizm noktasında kendi içlerinde, özellikle Sünnilerin kanaat önderlerinden olan Mukteda El-Sadr ve taraftarları federalizme karşı çıkarak, yekpare bir Irak'tan yana olduklarını birçok Irak vilayetinde gösteriler yaparak dile getirmişlerdir. ABD tarafından Sünnilerin sürece dahil edilmesi noktasında destek verildiği gözlemlenmiştir, bunun ileride yaşanabilecek Sünni direnişinin kırılabilmesi ve uluslararası kamuoyunda Irak'a giriş gerekçelerinden en önemlisi olan "demokrasinin getirilmesi" söyleminin demokrasinin en temel prensibi olan eşitlik ilkesiyle bağdaşmayacağından uluslararası kamuoyu nezdinde negatif bir algı oluşturmak istememiştir. Türkmenler tarafında ise, yapılan çalımlar sonucunda hazırlanan anayasa taslağında haklarının verilmediğini, Irak'ın üçüncü ana unsuru olduklarını, Türkmencenin anadillerin arasına girmesi gerektiğini ve sosyal, kültürel ve siyasal hakların eşit olarak dağıtılması gerektiğini talep etmişlerdir. 4 Temmuz 2005 tarihinde Kerkük tören alanında ve 23 Temmuz 2005'te Bağdat'taki Firdevs Meydanında, Türkmenler tarafından anayasada kendilerine dil ve Kerkük'te ortak yönetim konularında haklarının verilmedikleri gerekçeleriyle protesto gösterileri düzenlenmiştir (Duman, 2007: ss. 72-76).

Taraflar arasında tüm anlaşmazlıklara ve grupların düzenledikleri tüm protestolara rağmen, ABD'nin baskıları sonucu ve ABD Büyükelçiliği'nin Anayasa çalımlarında yaptığı lobiler sonucu, parlamentoya sunulacak anayasa taslağı üzerinde görüş birliğine varılmıştır (Duman, 2007: s. 77). Daha önceden belirlenen takvime göre 15 A ustos 2005 tarihinde bitirilmesi öngörülen anayasa çalımları belirtilen tarihten gecikmeli olarak 28 A ustos 2005 tarihinde Irak Parlamentosuna gönderilmiştir. Taslak anayasa parlamentoya gönderildikten sonra da çeşitli düzenlemeler yapılarak son haline 19 Eylül 2005 tarihi itibarıyla kavuşturulmuştur. Irak Parlamentosu tarafından oluşturulan

anayasa 15 Ekim 2005 tarihinde halkoyuna sunulmak üzere çalı malar bitirilmis tir (Erkmen, 2005: s. 28).

7.2 ABD'N N IRAK DEVLET N N YEN DEN YAPILANDIRMASINDA VEKALET N DEVR : SEÇ MLER DÖNEM

7.2.1 Anayasa Referandumu

Irak Parlamentosu tarafından olu turulan anayasa, 15 Ekim 2005 tarihinde referanduma sunulmu tur. Referandumda kayıtlı seçmene, “Irak anayasasını onaylıyor musunuz?” sorusu sorularak oy pusulalarında Arapça ve Kürtçe, “Evet” ve “Hayır” seçeneklerini içermis tir. Yapılan oylamada, salt ço unlu un “Evet” oyunun yetersiz oldu u, 18 vilayetten üçünde oyların üçte ikisinin hayır çıkması durumunda anayasanın kabul edilmemi sayılaca ı açıklanmı tir. Ülke genelinde 6200 seçim merkezi kurulmu tur. Güvenlik önlemleri açısından ülke genelinde sınırların kapatılması ve gece soka a çıkma yasa ı uygulaması getirilmis tir. Referandum süresince 100 bin Irak güvenlik görevlisi ve 160 bin ço u Amerikalı olmak üzere yabancı asker görev yapmı tir. (Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A. , 2005) . Referanduma 15.568.702 kayıtlı seçmenden 9.852.291 seçmenin oy kullandı ı açıklanmı tir. Yapılan oylama sonuçlarının referandumdan üç gün sonra açıklanması beklenirken yapılan itirazlar neticesinde, 25 Ekim 2005 tarihinde resmi sonuçlar Irak Ba ımsız Yüksek Seçim Kurulu aracılı ıyla ulusal ve uluslararası kamuoyuna seçim verileri açıklanmı a a ıdaki Tablo 7.5’de detaylı olarak gösterilmis tir.

Tablo 7.3: 15 Ekim 2005 Irak Anayasa Referandum Seçim Sonuçları

Vilayet	Evet Oyu	Hayır Oyu	Evet Oranı	Hayır Oranı	Vilayet Toplam Oy
Anbar	7,908	252,011	%3,04	%96,66	259,919
Babil	514,207	29,572	%94,56	%5,44	543,779
Ba dat	1,647,763	472,852	%77,70	%23,30	2,120,615
Basra	663,500	27,524	%96,02	%3,98	691,024
Duhok	385,808	3,390	%99,13	%8,87	389,198
Diyala	244,537	232,443	%51,27	%48,73	476,980
Erbil	825,251	5,319	%99,36	%0,64	830,570
Kerbela	255,611	9,063	%96,58	%3,42	264,674

Kerkük	341,426	201,262	%62,91	%37,09	542,688
Misan	248,452	5,615	%97,79	%2,21	254,067
Mutama	183,202	2,508	%98,65	%1,35	185,710
Necef	286,898	12,522	%95,82	%4,18	299,420
Nineva	322,869	395,889	%44,92	%55,08	718,758
Kadisiye	287,478	9,698	%96,74	%3,26	297,176
Selahaddin	93,086	417,066	%18,25	%81,75	510,152
Süleymaniye	716,210	7,513	%98,96	%1,04	723,723
Vasit	268,081	12,047	%95,70	%4,30	180,128
Zikar	450,509	13,201	%97,15	%2,85	463,710
Toplam	7,742,796	2,109,495	%78,59	%21,41	9,852,291

Kaynak: (Wikipedia, 2015)

Yapılan tüm itirazlara rağmen açıklanan resmi sonuçlar ile Irak halkının yüzde 78,59 “Evet” oyu vererek geleceklerinin idari, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi amaçlarını belirleyecek anayasalarını kabul etmişlerdir.

25 Ekim 2005 tarihinde açıklanan resmi sonuçlar ile Irak halkının kabul ettiği anayasa hakkında birbirinden farklı görüşler mevcuttur. Fakat analiz ve değerlendirilmelerdeki farklılıklara rağmen yasa noktasında değerlendirme yapanların çoğunluğunun üzerinde görüş birliği vardı. Ortak nokta, anayasa metninin Irak Devletinin bölünmesine neden olacak maddeler içermesidir. Bundan önceki anayasada Saddam Hüseyin tarafından baskı ile bir arada tutulan farklı etnik ve dini grupların ilerleyen süreçte ayrılma yönünde irade göstermeleri durumunda, anayasa Irak’ın bölünmesi yönünde kolaylaştırıcı ve tetikleyici bir rol oynayabilir (Çakmak, 2005).

Irak anayasası, bir önsöz ve temel ilkeler, 6 bölüm 144 maddeden oluşur, devletin yönetim şeklini cumhuriyetçi, federal ve parlamenter demokrasi diye 1. Madde ile tanımlanmıştır. Devletin dininin ve yönetimin kaynağının dini değerlere bağlı olduğunu, 2. Madde ile ifade etmiştir. Anayasanın 4. maddesinde Arapça ve Kürtçe ülkenin resmi dili olarak belirtilerek, etnik olarak Araplar ve Kürtler temel iki unsur olarak gösterilmiştir. Türkmenler ve Süryanilere de azınlık olarak bakılmı ve yolum olarak ya adıkları bölgelerde Türkmençe ve Süryanice’nin resmi dil olarak kullanılması anayasanın yine aynı maddesi ile belirtilmiştir (Irak Anayasası, 2005). Anayasanın

maddeler bakımında incelendiğinde etnik ve dini gruplar açısından avantajlı ve dezavantajlı yönleri ile farklılıklar bulunmaktadır.

Türkmenler açısından bakıldığında; Irak Anayasası'nın 4. Maddesiyle Türkmenlerin resmi bir dil olarak sayılması pozitif bir değerlendirme olarak varsayılırken, diğer yandan yasa da Türkmenlerin çoğunluk olarak yaşadıkları yerlerin nasıl, hangi yöntemle ve kim tarafından belirleneceği belirtilmediğinden çelişkili bir durum doğurmaktadır. Diğer bir taraftan, Irak Anayasası'nın 125. maddesinde Türkmenlerin azınlıklarla bir tutulduğunu yinelenmektedir. Bu madde de, Türkmenler, Keldaniler, Asuriler ve diğer topluluklar gibi çeşitli etnik grupların siyasi, idari, eğitim ve kültürel haklarının güvence altına alındığından bahsedilmektedir. Yine burada Türkmenler nüfus oranı baz alındığında belirtilen etnik gruplardan sayıca çok olmasına rağmen aynı değerlendirilmiştir (Duman, 2007: ss. 84-85).

Irak Anayasası'nda diğer bir etnik grup olan Kürtler açısından bakıldığında; 1. Madde'de "Irak Cumhuriyeti bağımsız ve egemen bir devlettir. Yönetim şekli cumhuriyetçi, federal ve parlamenter demokrasidir." ifade ile Kürtlerin Saddam döneminden beri mücadelesini verdikleri federatif özerklik haklarını kazanarak resmîyete büründürmüştür. 4.1 Madde ile ise resmî dilin Arapça ve Kürtçe olarak belirtilmesiyle ana etnik unsur olduklarını yasalattırmıştır. Madde 112.2 "Federal Hükümet ile Bölge ve Vilayet Hükümetleri bir araya gelerek, Irak milletine en fazla menfaati sağlayacak şekilde ve mevcut en ileri teknolojiyi kullanarak petrol ve doğal gaz yataklarını geliştirmek için gerekli strateji ve siyaseti tayin ederler." ifadesi ile uygulanacak olan geliştirme faaliyetlerinin kimin tarafından yapılacağı açık bırakılmı ve ilgili kurumları yetkilendirilmemiştir. Bu belirsizlik ileride merkezi hükümet ile yerel yönetim arasında problemlerin kaynağı olabilecek bir yasa olarak değerlendirilmektedir. Madde 117.1 ile de "bu anayasa yürürlüğe girdikten sonra Kürdistan Bölgesinin mevcut makamlarını federal bir bölge olarak kabul eder." olarak kesin bir ifade ile bölgesel Kürt yönetimi Federal Irak Cumhuriyeti'nin Federale Kürt Bölgesi adıyla anılarak uzun süre siyasi ve askeri olarak mücadele ettiği federe kimliğini resmî anlamda kazanım olarak elde etmiştir. Madde 121.5 ile yerel güvenlik boyutu ele alınmıştır "Bölgesel Hükümet, başta polis, güvenlik güçleri ve bölgesel muhafızları da içeren bölgesel güvenlik birimlerinin kurulması ve örgütlenmesi olmak

üzere bölgenin bütün idari ihtiyaçlarının kar ılanmasından sorumludur.” Denilerek tartı ma konusu olan yıllarca “pe merge” diye tabir edilen bölgesel güvenlik görevlilerinin akıbeti konusunda ki üphe i aretleri giderilmi tir (Güzel, 2009: ss. 71-75). Irak Anayasası’nın bahsedilen Kürtleri ilgilendiren maddelerde de görüldü ü gibi Saddam yönetiminden sonra en büyük kazanımları ettikleri görülmektedir.

Irak Federal Cumhuriyeti içerisinde çok kapsayıcı ve hareket alanı geni yetkilerle donatılmı Kürt gruplar neredeyse ba ımsız devlet olma yoluna çok yakla mı lardır. Irak’ın petrol rezervi için en önemli bölgesi olan Kerkük, Kürdistan bölgesi tarafından sınırlarına dahil edilmek istenmesi suretiyle bölgenin kuzeyindeki petrol kaynaklarını sınırlarına dahil ederek ba ımsızlık yolunda güçlenerek ilerlemenin stratejik planlarını yaptı ı söylenebilir. Önemli bir Türkmen nüfusunun ya adı ı Musul ve Kerkük’te 10 Nisan 2003 günü gerçekte en olaylarda pe mergelerin tapu ve nüfus kayıtlarını lehlerine oranla de i tirmeleri bu bölgedeki demografik yapısını de i tirmeye yönelik oldu u gözlemlenmi tir (Bila, 2007: s. 233).

Son olarak, Irak Anayasası’nda Kerkük’ün gelece i noktasında bir Geçici Yönetim dari Yasasının 58. Maddesi çerçevesinde bahsi geçen Kerkük’ten göç edenlerin geri dönü ene ve kentin gelece inin tayin edilmesine kural ve idari yapının korundu u belirtilmi tir. Di er taraftan ise geçici yasanın Kürt Bölgesel Yönetimine resmiyet kazandıran 53.A maddesi dı ındaki maddelerin tamamını iptal ederek, Kerkük’ün ba ka vilayet veya bölgelerle de birle mesinin önünü açmayı sa lamaktadır (Kepsutlu, 2016: s. 71). Kerkük’ün durumu yasanın ilgili maddeleri ile de belirsizlikte bırakılmı , olası güç dengelerinin de i mesi sonucu bölge etken yapısından dolayı kolaylıkla tartı maya açık bölge haline gelmektedir.

7.2.2 ABD Beklentilerinin Kar ılanmadı ı 15 Aralık 2005 Genel Seçimleri ve Koalisyon Hükümeti Kurulması

Irak Federal Cumhuriyeti kalıcı anayasa için referandum çalı malarının tamamlanmasının ardından, Irak’ın kalıcı parlamentosunu seçimi ile ilgili çalı maları ba latılmı tır. 15 Aralık seçimlerinin genel olarak öne çıkan iki özelli i oldu unu ifade edilmi tir. Birincisi, kalıcı anayasa için referandum seçimlerine Sünni grupların büyük bir kısmı tepki olarak seçimlere katılmayarak katılım oranının çok dü ük seviyelerde tutmu lardır. kinci olarak ise, Irak’ın i galinden sonraki süreçte ilk defa kalıcı bir

hükümet seçimine gidilmi olmasıdır. Sünnilerin seçime katılımı ile genel seçimlerin sonucunda ortaya daha do ru bir demografik yapı çıkmı ve ülkedeki siyasi çeki menin yüksek olmasından dolayı katılımın yüksek oldu u bir seçim süreci ya anmı tır. Irak Ba ımsız Yüksek Seçim Komisyonu tarafından yapılan açıklamada sandık ba ına giden kayıtlı seçmen oranının yüzde 70'ler dolayanda oldu u kamuoyuna bildirilmi tir (Mazin, 2005).

Dı i leri Bakanı Abdullah Gül'ün uzun süreden beri üzerinde çalı tı ı Sünnilerin genel seçimlere katılması konusu, Gül önderli inde bir araya gelen, ABD'nin görevlendirilmi Irak Temsilcisi Zalmay Halilzad ile Sünnilerin sözcüsü Irak slam Partisi Genel Sekreteri Tarık Ha imi 15 Kasım 2005'te yapılacak olan genel seçimlere katılmaları yönünde görü me gerçekleştirilerek mutabakata ula ılmı tır. Türkiye Dı i leri Bakanlı ı'nın uzun süreden beri üzerinde çalı tı ı Iraklı Sünnilerin 15 Aralık seçimlerine uygun artlarda girmesini sa lama giri imi görü meleri, taraflar arasında olumlu sonuçlanmı tır. Zalmay Halilzad ve Tarık Ha imi, seçim ko ullarının yanı sıra Türkiye'nin süreçteki aktif gözlemcili ini de kabul ettiler. Her iki taraf, Sünnilerle yapılacak sandalye sayısından seçim güvenli i, uluslararası gözlemci artı ve mevcut anayasanın revize edilmesine kadar her konuda anla ma sa lamı tır (Selvi, 2005).

Görü menin sonunda basına açıklama yapan Bakan Gül ise görü meyi bu ifadelerle kamuoyuna duyurdu (Selvi, 2005).

15 Aralık'ta ba ımsız ve demokratik seçimler yapılacaktır. Bundan önce bir referandum yapılı mı , bazı gruplar referandumda seçimlere katılmamı tı. Özellikle Sünni gruplar katılmamı tı. Kürt, Sünni, ii ayrımı yapmadan onlarla temaslarımızı sürdürüyoruz. Ancak özellikle bu seçimlere Sünnilerin katılması için stanbul'da özel çalı malar ve görü meler yapıyoruz. Bu konuda Türkiye olarak elimizden gelen katkıları sa lamaya devam edece iz.

Bakan Gül'den sonrasında söz alan ABD'nin yetkilendirilmi Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad ise u sözleriyle ifade etmi tir (Selvi, 2005).

Sayın Gül'ün bundan sonra da ülkemize destek sözü vermesi bizi son derece mutlu etti. Irak'ta kalıcı bir barı nın sa lanması için bütün halkların demokratik seçimlere katılması arttır. Irak'ta kalıcı Amerikan üsleri kurmayı dü ünüyoruz. Ayrıca özgürlükçü bir yakla ımla bugün 300 Iraklıyı serbest bıraktık" diye konu tu. Iraklı Sünnilerin temsilcisi Tarık Ha imi de seçimler öncesinde en önemli konunun güvenlik oldu unu söyledi. Ha imi, "Irak halkının çok zor dönemden geçti i bu günlerde Türkiye'nin gösterdi i yakınlı a ve ilgiye te ekkür ediyoruz" dedi. Görü melerin en önemli konusunun güvenlik oldu unu kaydeden Ha imi, unları söyledi: "Biz artık kapsamlı askeri harekatlara son verilmesini istiyoruz. Askeri birliklerin mutlaka kontrol altına alınması gerekiyor. Bütün bölgeleri kapsayacak

sayıda vekilliklerin da ıtılmasını istiyoruz. En önemli konulardan biri de Amerikan askeri güçlerinin Irak'tan çekilmesinin bir takvime ba lanmasıdır.

15 Aralık Irak genel seçimleri Amerikan basını tarafında da yakın olarak takip edilmi , Washington Post, seçimin sonuçları neticesinde iktidarın ve ekonomik kaynakların da ıtılması noktasında bir çeki menin ba layaca ını belirtiyor ve istikrarın kısa sürede sa lanabilece i öngörüsünün çok fazla gerçekçi olmadı ını dile getirmi tir. Bölünme ve iç sava tehdidinin hala devam etti ini ifade eden gazete, ran ba lantılı ii partilerin etkisinin azaltılması için geni tabanlı bir koalisyon hükümetinin en iyi seçenek oldu u görüşünü dile getirmi tir (Washington Post, 2005).

Irak Ba ımsız Yüksek Seçim Kurulu tarafından 5 Kasım'da açıklanan seçim listelerine göre, 228 parti ve 19 koalisyonun ve ba ımsız adaylarında seçimlere katılması uygun görülmü tür. Sünniler dört ittifak grubu ile seçime katılmı ; fakat bunlardan önemli olan ikisi Adnan El-Duleymi ba kanlı ındaki Irak Uzla ma Cephesi ve Salih El-Mutlak ba kanlı ındaki Irak Ulusal Diyolog Cephesi olmu tur. iiler partilerin bir ço u ise daha önceki anayasa referandumu seçimlerinde ya andı ı gibi Abdulaziz El-Hekim ba kalı ındaki Birle ik Irak ttifakıyla seçimlere girmi tir. Ba bakan yad Allavi ise seçimlere Sünni seçmenin de olmasından dolayı Irak Ulusal Listesiyle seçimlere katılmı tır. Etnik ve dini grupların siyasal anlamda kurdu u ittifak gruplarının en güçlüsü Kürtler tarafından kurulmu , bu ittifak Celal Talabani'nin ba kanı oldu u IKBY ve Mesut Barzani'nin ba kanlı ındaki IKDP öncülü ünde olu turulmu tur (Duman, 2007: ss. 88-90).

Büyük bir güvenlik tehdidi altında ba layan seçimler, Irak'ın 18 vilayetinde 31,348 ve 15 ülkede kurulan 560 sandı a oy atılması sa lanmı tır. Yurt dı ında ba layan seçimler 15 Aralık ak amı son oyların kullanılması ile son bulmu tur. Irak Yüksek Seçim Kurulu tarafından sandı a gitme oranları yüzde 70 olarak açıklanırken, güvenlik açısından büyük olaylar ya anmamı tır. Genel seçimleri izleyen tarafsız gözlemciler tarafından, seçimlerin yakla ık olarak uluslararası standartlara göre gerçekle ti i ifade edilirken, Irak Ba ımsız Yüksek Seçim Komisyonu 1985 ikayet geldi ini ve 16 Ocak 2005'te 39 sayılı kararla yapılan usulsüzlükleri açıklamı tır (Duman, 2007: ss. 90-91).

Irak Ba ımsız Yüksek Seçim Kurulu 10 ubat 2006'da kesin sonuçları kamuoyuna bilgisine duyurmu tur. Irak Ba ımsız Yüksek Seçim Kurulu tarafından ifade edilen

seçim sonuçlarına göre, 15.568.702 kayıtlı seçmenin 11.895.756'sı geçerli oy, 139.656'sı geçersiz oy ve 62,836'sı da boş oy kullanmıştır. Yurt dışında kullanılan seçim sandıklarından ise çıkan oy sayısı ise 295.377 geçerli oy, 1.912 geçersiz oy, 1.094 boş oy olarak çıkmıştır. Irak Parlamentosunda yer alan 275 sandalyenin 230'u partilerin aldıkları oy oranına, 44'ü "ulusal kontenjan" usulüne göre dağıtılmış ve yüzde 1'i ise alınan oy oranı yetmemesine rağmen, Irak'ta yaşayan tüm kesimlerin temsil edilmesi doğrultusunda karar alınarak, mecliste yer verilmiştir (BBC, 2008).

Tablo 7.4: 15 Aralık Irak Genel Seçim Sonuçları

Siyasi Kimlikler	Oy Pusulası No	Toplam Oy	Seçimle Elde Edilen Sandalye	Değerlendirmek Amacıyla Verilen Sandalye	Ulusal Kontenjan Sandalyesi	Toplam Sandalye
Birleşik Irak İttifakı	555	5021137	109	0	19	128
Kürt İttifakı	730	2642172	43	0	10	53
Irak Uzlaşma Cephesi	618	1840216	37	0	7	44
Irak Ulusal Listesi	731	977325	21	0	4	25
Irak Ulusal Diyalog Cephesi	667	499963	9	0	2	11
Kürdistan İslami Birliği	561	157688	4	0	1	5
Kurtuluş ve Barış İttifakı	516	129847	3	0	0	3
Irak Ulusu İçin Mithal El Alusi Listesi	620	32245	1	0	0	1
Irak Türkmen Cephesi	630	87993	1	0	0	1
İlericiler	631	145028	1	0	1	2
Kalkınma ve Reform Hareketi	668	21908	1	0	0	1
El-Rafideyn Listesi	740	47263	0	1	0	1
			230	1	44	275
Irak İçerisinde Kullanılan Geçerli Oy Sayısı				:	11895756	
Irak Dışında Kullanılan Geçerli Oy Sayısı				:	295377	
Toplam Oy Sayısı				:	12191133	

Kaynak: (Duman, 2007: s. 92)

Birle ik Arap ttifakı mecliste en fazla milletvekiline sahip olmasına ra men tek ba ına iktidar olabilecek sayıya ula amadı ndan, Kürt ttifakı ile koalisyon kurmayı seçme yoluna gitmi tir. 22 Nisan 2006 tarihinde Celal Talabani Cumhurba kanı seçilmi tir.

ii lider Caferi'nin çekilmesi üzerine, hareketin ikinci ismi olan Nuri al-Maliki Ba bakan, Meclis Ba kanı Sunni Arap asıllı Mahmud El-Me hedani, Kürt asıllı Arif Tayfur Meclis Ba kan Yardımcılı ına, Kürt asıllı KDP üyesi Ho yer Zebari Dı leri Bakanlı ına, ii asıllı ba ımsız aday Cevad Bulani ç leri Bakanlı ına, Sünni asıllı ba ımsız aday General Abdülkadir Muhammed Casim Savunma Bakanlı ına ve ii asıllı Hüseyin ehristani Petrol Bakanlı ına ataması yapılmı tir. 20 Mayıs 2006'da kurulan yeni hükümet 17 ii blo u, 8 Kürt ittifakı ve tevafuk cephesi ise kabinede be ki i ile temsil edilmi tir (BBC, 2008).

15 Aralık tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerin bir ba ka boyutu da ülkenin etnik ve dini gruplar arasında kampla mı olmasıdır. Irakta seçmenlerin bölgesel da ılımda ii, Sünni ve Kürt oyları bölgelerine göre da ılımlı ve bu bölgelerde seçmeni yüksek seviyede olan partiler di er seçmen kitlesinden oy alamamı ve bu da kampla malara do ru gidildi inin bir göstergesi olmu tur (Erkmen, 2006: s. 22).

galci güçler ABD ve ngiltere'nin destek verdi i laik taraf adaylar seçmenden yeterli deste i görememi ve bu durumu sandı a yansıtmı lardır. ii ttifakı, Ba dat genelenindeki seçmenin yüzde 56,6 oyunu alırken, ngiltere'nin güçlü bir ekilde destekledi i laik kesimi temsil eden yad Allavi aldı ı oy oranı yüzde 13,4'ü geçememi tir. Yine Basra'da da aynı durum ya anmı yüzde 77,5 oy oranı Sistani alırken, yüzde 11'ini ise Allavi alarak aldı ı deste e oranla geride kalmı tir. Irak'ın i galinden sonra ilerleyen siyasi süreç incelendi inde, halkın oy verme alı kanlıkları, dini temsil eden siyasi partilerden yana oldu u gözlemlenmi tir. Mevcut seçimlere katılan partiler incelendi inde, slami tandanslı gerek ii gerekse Sünni Arap partilerinin sürekli olarak güç kazanmasına neden olurken anti-amerikanizmin de git gide arttı ı gözlemlenmi tir (Türk, 2007: s. 115).

Son olarak seçimler de erlendirildi inde, ABD'nin yönetiminin BOP çerçevesinde gerçekleştirilmek istedi i Irak'ın ve Ortado u'nun laik ve demokratik hükümetler tarafından yönetilmesi istedi i projesi, yapılan seçimler ile gerek ii gerekse Sünni din adamlarının yönetti i hükümetler ekli olmadı ı gerçe i ile kar ıla mı tir. 15 Aralık

seçim sonuçlarının da gerçek siyasi beklentiyi ortaya koymasıyla ABD açısından laik ve demokratik bir devlet kurma ümidi zayıflamıştır. Asıl hesaplanmayan gerçek ise direnişlerde şlami referansın ortaya çıkarak, anti-amerikanizmin körüklenerek artması gerçeği ile yüzleşmeleri olmuştur (Dilek, 2006: ss. 2-4).

7.3 SÜNNİ ARAP DİRENİŞİ : ABD'NİN DİRENİŞİ BASTIRMA PLANI

ABD, Irak'ı işgal süresince çok büyük bir askeri direnişle karşılaşmadan yirmi gün gibi kısa bir sürede ele geçirmiştir. Bu kısa süren düşük mukavemetli savaş, ABD'li askeri uzmanların bile tahmin edemediği düşük savunma yetenekli bir savaş olarak gerçekleşti. Irak'lı Sünniler bu savaş sonrası, Baas yönetiminin tamamen ordudan ve idari kadrolardan uzaklaştırılmasıyla izole edilmiş oldular. ABD yeni bir düzen arayışına giderken Şii'lere ve Kürtlere öncelik vermiştir. Bu yaşanan sürecin içerisinde Sünnilerin direniş göstermeyeceğini öngörmek ihtimallerin dışında olması gereken bir olguydu.

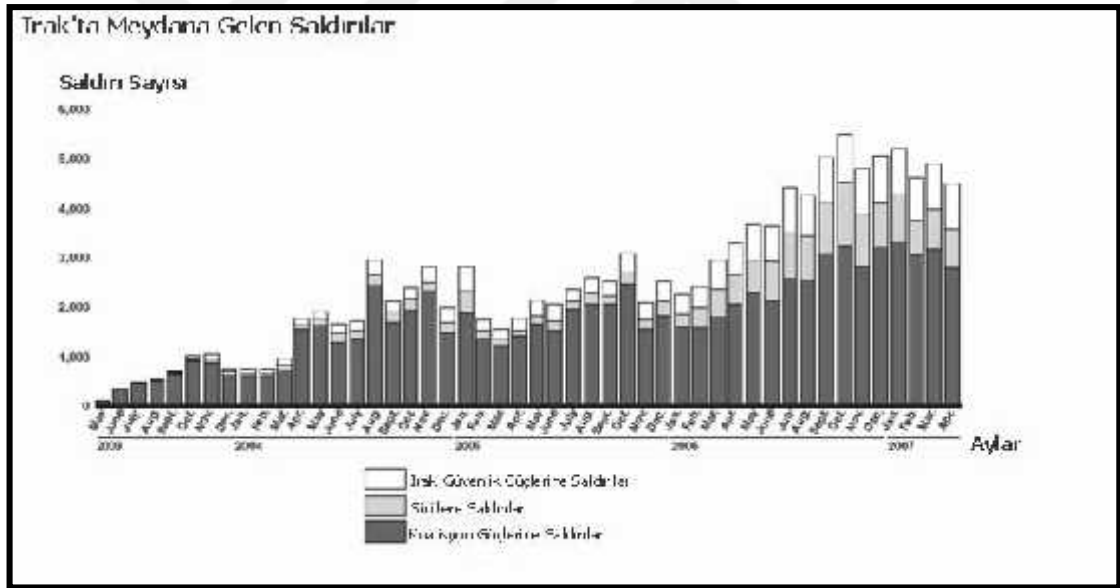
Direnin başlangıcı olarak belirtilebilecek olay, 29 Ağustos'ta İmam Ali Camii'ne bombalı bir araçla yapılan saldırıyla Muhammed El-Hakim ve çok sayıda Şii öldürülmüştür, yapılan saldırının ise Muktededa El-Sadr başantılı olduğu örnektir. Hoi Vakfı kurucusu Abdülmecid El-Hoi, ABD kontrolünde Necef'e dönmekte iken öldürülmüştür. Yine bu suikastın sorumlusu olarak Muktededa El-Sadr gösterilmiştir.

Şii'lerin Saddam döneminde kutlayamadıkları bayram gününü kutlamak için, 2 Mart'ta Kerbela'da toplanan halka yönelik çeşitli noktalarda bombalı eylem düzenlenmiş ve 180 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu yapılan saldırının, Şii'lere yönelik bir eylem olduğu çok açık ortadadır (Cansever, 2010).

ABD Başkanı George Bush, 1 Mayıs'ta savaşın bitirildiğini ilan etmesinin ardından, kademeli olarak Eylül 2003'te ülkedeki askeri personel sayısını 30.000'e çekmeyi öngörürken, ortaya çıkan gelişmeler bunun tersi uygulamaların izlenmesi zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Irak'ta, ABD tarafından işgal güçleri oluşturulmaya çalışılırken, karşı tarafta ise başantı Sünni Arapların çektiği direniş eylemleri başantıdır. Başantılaşta eylemlerin küçük nitelikte olmasına rağmen, ilerleyen zamanda direniş daha organize hale gelerek büyük bir tehdit unsuru haline dönüşmüştür. Başkan Bush bu nedenle 11

Ocak 2007 tarihinde yaptığı açıklamada asker çekmek bir yana, 20.000 askeri daha bölgeye göndereceğini söylemiştir. Bölgedeki direnişin Sünni ağırlıklı olduğunu ve kontrolünün sağlanması ise, Amerikan askerleri tarafından öldürülen veya ele geçirilen direnişçilerin yüzde 90-95 gibi Iraklı Sünni Arapların olmasıdır. Direnişin yoğunlaştığı bölgelere bakıldığında da Sünni Arapların yoğunluklu olduğu bölgeler olan Bağdat, El-Anbar, Nineva ve Selahaddin vilayetleri olduğu görülmektedir. Sünni direnişin temel amaçları ise iğalci kuvvetlerin ülkeyi terk etmeleri üzerine kurulmuştur. Diğer bir taraftan Saddam dönemindeki ayrıcalıklı durumlarını kaybeden grup tekrar bunu ele alabilmek için direniş yolunu seçmiştir. Diğer bir husus ise, ABD tarafından desteklenen Sünniler ve Kürtlerin yeniden yapılanma durumunu engellemeyi veya tamamen sabote etmeyi planlanmıştır, direnişin genel hedefleri ve nedenleri olarak dile getirebiliriz (Pirinççi, 2006: ss. 201-203).

ekil 7.3: Irak'ta meydana gelen terör saldırıları 2003-2007

KAYNAK:(Aydın, Özcan and Kaptanoğlu, 2007)

ABD Başkanı Bush Irak'taki direniş olaylarının bastırılması istikrarın sağlanması amacıyla 10 Ocak 2007 tarihinde yeni Irak stratejisini kamuoyuna duyurmuştur. Açıklanan plan dört ana başlık üzerinde geleneksel "ayaklanma bastırma" prensipleri üzerine kurgulanmıştır. Bu başlıkları şu şekilde sıralayabiliriz, direnişçilerin yoğun bir baskıyla bastırılması, bölge komutanlarının sınırlarında tam kontrolün sağlandırılması,

ülke içerisindeki devlet otoritesinin güçlendirilmesi ve halkla ilişkileri yüksek tutarak halkın güvenini kazanılması olarak ifade edilmiştir.

Bahsi geçen planın, güvenli in sağlanması bakımından öncelik Bağdat'a verilmiştir. Bu doğrultuda Irak'a ek asker sevkiyatı yapılması, direnişçilerin temizlenmesi sonucunda bölgede kalıcı huzuru tesis etmek için alanın güvenli inin sürdürülebilir olarak sağlanması için kalıcı güvenlik tedbirleri alınması sağlanacaktır. Planın diğer bir hususu olan, Irak merkezî hükümetinin siyasi otoritesinin güçlendirilmesi noktasında siyasi kurumlardaki çok bağılı ve zayıflı bütünüyle normal seviyeye getirmeyi amaçlanmıştır. Bu durumun gereksinimin temel kaynağında ise, ABD i gal yönetimi ile Irak hükümeti arasındaki e güdümsüzlük neden olurken, ekonomide, güvenlikte ve dış politikada uyumsuzluklar yaşanmaktadır. Planın diğer bir bağılı ise, Irak halkının güvenini almak için kişisel olarak gelir seviyelerini yükseltmeyi planlaması bununla ilgili daha çok hizmet sektörüyle ilgili girişimlerde bulunması fakat başarı sağlayamamıştır. Planın son hususu ise, dışarıdan sızmaları önlemek için İran ve Suriye üzerinde diplomatik ve askeri baskı kurmayı planladıysa da gördüğü itirazlar neticesinde hayata geçirilememiştir. Bush'un sadece hayata geçirebildi i en düzenli konu Irak'a asker göndermek olmuştur, bu doğrultuda 21.500 asker gönderilmesini sağlamıştır (Aydın, Özcan ve Kaptano lu, 2007: ss. 34-35).

8. ABD'İN “DÜZEN OLU TURMA” ÇABASINDAN “İRAK'IN DA İLMAMASI” POLİTİKASINA

Amerikan Başkanı George W. Bush başkanlık yaptığı dönemde, ABD'nin yerel ve uluslararası alanda uyguladığı politikalarla prestiji bakımından değerini yitirmesi çok zor olan bir miras bırakmıştır. Irak ve Afganistan'daki başarısız politikaları ve 2008 yılında ABD'den başlayıp uluslararası düzeye ulaşan ekonomik çöküşü, ABD'nin “dünya lideri” imajına duyulan güveni ciddi manada etkilemiştir. Bush Doktrini olarak anılan uluslararası silahlanmayı ve kaosu teşvik eden yönetim ekli, sadece terörü desteklediğini iddia ettiği ülkeleri değil, aynı zamanda dost ve müttefik ülkeleri ve kendi halkını dahi ülkenin durumu hasebiyle korkutur hale getirmiştir. Bush yönetiminin uluslararası hukuku ve küresel kuruluşları tanımayarak politika olu turması, yüksek düzeyde askeri güç kullanımının ve uluslararası düzeyde siyasal baskı uygulaması Amerikan dış politikasının imajını uzunca bir zaman düzeltmeyeceğini seviyeye taşıdığıdır (Kepsutlu, 2016: s. 224).

Amerikan Başkanı Bush'un son dönemlerinde halkı tarafından iyiden iyiye imajının zedelenmesinde, halkı direkt olarak etkileyen birtakım siyasi nedenlere dayanan uygulamaları ve sonuçları halk tarafından benimsenmeyen olaylar gündemde olmuştur. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin başlıca saldırılara karşı koyma veya istihbari faaliyetler için teröristlerin engellenmesi noktasında, tüm Amerikan halkını doğrudan ilgilendiren “Vatanseverlik Yasasını” yürürlüğe sokmuştur. Bu yasa ile vatandaşlara haber vermeksizin telefonların dinlenmesi, e-postalarının incelenmesi, sınırlık ile ilgili raporların incelenmesi, tüm ticari faaliyetlerin takibe alınması ve teröre destek verdiğinden üphe edilen göçmen ve yabancı uyrukluların sınır dışı edilmelerini içermektedir. İlgili yasa Amerikan halkının çoğunluğu tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmamış, özgürlüklerin kısıtlanması noktasında demokraside geriye gidiş olarak yorumlanmıştır. Buna keza Guantanamo hapisanesinde bulunan mahkumlara yargılama yapılmadan hatta savunma hakkı dahi verilmeden, kabul edilemeyecek işkencelerin yapılması ve bunun da gizli kalmayarak medyada yer almasıyla, dünya halkları düzeyinde Bush'un diktatör olarak algılanmasına sebep olmuştur (Hook ve Spanier, 2013: s. 321).

Ya anan tüm olumsuzluklardan kurtulu olarak Amerikan halkının ümidi Obama olmu tur (Hook ve Spanier, 2013: s. 329). Ba kanlık görevini 20 Ocak 2009 tarihinde devraldıktan sonra Obama, halef Ba kan Bush'tan ba lıca dört önemli sorun miras almı bunlar; Irak, Afganistan, Amerikan kar ıtlı ı ve küresel ekonomik kriz. Irak'ta 2003-2008 dönemleri arasında 4200 Amerikan askeri direni çiler tarafından öldürülmü ve Bush'un görev süresi biti inde halen bölgede bulunan asker sayısı 142.000 dolaylarındaydı. Bu geli meler neticesinde dost ve müttefik ülkeler dahil olmak üzere dünya kamuoyun da Amerikan kar ıtlı ı giderek artmaktaydı. Obama senatörlük yaptı ı dönemde 2002 yılında Bush'un Irak politikasını ele tirmi , Saddam'ın do rudan bir tehdit unsuru olmadı nı, yapılacak bir sava ın büyük maliyetlere ve belirsiz sonuçlar getirece ini, kuvvetli bir sebep olmadan yapılacak i galin Ortado u'da Amerikan kar ıtlı ını körükleyece ini, bununda el-Kaide gibi örgütlerin yeni teröristler bulmasının önünü açaca ını savunmu tur. Amerikan ba kanlık seçimlerinde de Irak'a ayrı bir önem veren Obama, ba kan seçilmesi halinde 16 ay içerisinde Irak'taki Amerikan askerlerini çekece ini vaad etmi , bu do rultuda ba kan seçildikten sonra 2010 A ustos'una kadar Amerikan muharip güçlerini çekece ini beyan etmi tir. Bu ba lamda bakıldı ı zaman Ba kan Obama'nın gelecek yıllarda Irak'ta ya anacakları sonuçlarıyla birlikte 2002 yılında öngördü ü söylenebilir (Pirinçi, 2011: ss.104-105).

8.1 ABD'N N IRAK DI POL T KASINDA DE M: SERTL K VE D PLOMAS DENGES

Uluslararası terörizmle mücadelede ABD'nin tüm dı aktörleri, yani uluslararası ittifakların artırılması noktasında hareket etmesi gerekti i belirtilmektedir. Bu do rultuda BM temsilcilerini daha aktif de erlendirerek, iç ve dı güvenlik unsurlarına dahil etmek suretiyle, tek taraflı karar alma mekanizması yerine diyolo un temel alındı ı çift taraflı bir politika uygulaması yönünde hareket edilmesi kabullenilmi tir. Ancak ABD'ye yönelik olası bir terör saldırısında, diplomatik çözümlerinde ötesinde askeri gücü kullanmaktan kaçınmayacaklarını belirtmi lerdir. Bununla birlikte Obama'nın uluslararası düzeyde politika belirleyici ekibi; Dı leri Bakanı Hillary Clinton, Savunma Bakanı Robert Gates ve Milli Güvenlik Kurulu Danı manı Emekli Orgeneral James Jones'ten olu an kadrodur (BÜSAM, 2009: ss. 5-6).

8.1.1 Obama'nın 2010 Yılı Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Uygulamaları

ABD Başkanı Barack Obama göreve geldikten sonraki süreçte hazırlanarak, 27 Mayıs 2010 tarihinde yayımlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi 52 sayfadan oluşmaktadır (MGK, 2010: s.1). Bush dönemi belgesi 2006 yılında yayınlanmıştır, güvenli ve barış konularında da değişikliklere gidildiği gözlemlenmiştir. Belge'de yer alan ileride de bölgenin geleceğine ilişkin politikaların belirlenmesinde yol haritası görevi göreceğ olan belgenin, Irak'a yönelik olarak değerlendirilen önemli hususlar mevcuttur.

Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi önsözünde, ABD Başkanı Obama Yaklaşık 10 yıldır iddet ve nefret ebesiyle bir mücadele içinde olduklarını, tehditlerle karşı karşıya kaldıkça, ABD'nin güvenliğini sağlayan ve küresel güvenliği destekleyen askeri üstünlüklerini sürdüreceklerini, ABD'nin olası tehditlere karşı bunun ötesindeki ufku da görmesi gerektiğini, baskıların üstesinden gelmek ve daha güçlü ve güvenli bir dünyaya ulaşmak için ABD'nin, ulusal yenilenmeye ve küresel liderlik için bir strateji izlemesi gerektiğini üzerinde durmaktadır. ABD Başkanı Obama'ya göre bu strateji, ABD'nin gücünün ve etki alanlarını yeniden yapılandırmalı ve bu da ülke içinde yapılacak değişim hareketleriyle ivme sağlanmalıdır (MGK, 2010: s. 1).

Obama ile Bush'un yayınladıkları belgeler arasında benzerlikler gibi bazı farklılıklarda mevcuttur. Bunların en önemlisi ve bölgeyi ilgilendiren kısmı Bush tarafından 11 Eylül terör olayları sonrasında başlatılan "terörizmle savaş" durumuna Obama tarafından son verilmiş olmasıdır. Bush döneminde sıklıkla kullanılan ifade adı altında "terörizmle savaş" yerine "militan İslami radikalizmle" kullanılarak cephe genişletmekte ve kendine tehdit olarak algıladığı herhangi bir uluslararası unsuru kolaylıkla bu ucu açık ifadenin içine sokarak müdahalede bulunabilme hakkı elde temekteydi. Bu durumun uygulamasının din adı kullanılarak yapılmasından dolayı da ayrıca ayrı tırıcı bir olgu oluşuyordu. Obama bu spesifik terimlerde değişiklik yaparak savaşın herhangi bir dine yönelik yapılmadığını "el-Kaide'ye" yönelik yapıldığını açıkça belirterek uluslararası sistemde daha barışçı ve uzlaşmacı bir politika sergileyeceğini izlenimini vermiştir (Pirinççi, 2011: s. 92).

Irak'taki savaş hali ile ilgili olarak uluslararası toplum, Amerikalılar, Iraklılar ve bölge ülkeleri için önemli bir sınama geçirilmektedir. ABD'nin ve bölgenin güvenliğini tesis

açısından, sava sonlandırılarak bölgenin güvenli i Irak'a teslim edilerek ba arılı bir sonuç ortaya koymak istemi tir. ABD'nin bundan sonraki amacının asla Irak'ın topraklarından veya kaynaklarından herhangi bir hak iddia etmeyece ini belirtmi tir. Ayrıca Irak'ın hükümetine güvenini belirterek bundan sonraki süreçte ABD adına yükümlülüklerini yerine getirece ini belirtmi tir (MGK, 2010: s. 6).

Belgeye bütüncül bakıldı nda, Ba kan Obama tarafından 2010 yılının mayıs ayında kongreye gönderilen Ulusal Stratejik Güvenlik Belgesi, Bush döneminde sunulan belgelerle kıyaslandı nda farklılıklar içermektedir. Fakat belgeye ana hatlarıyla bakıldı ı zaman Obama'nın Ulusal Stratejik Güvenlik Belgesi ile Bush'un Ulusal Stratejik Güvenlik Belgesi arasında çok büyük bir yol ayrımına gidilmedi i de görülmektedir (Pirinççi, 2011: s. 93). Belgenin yukarıda da belirtilen birkaç noktasındaki de i ikli in en büyük nedenleri ba nda ABD'deki finansal krizin neden oldu u söylenebilir. Belge de bütüncül noktada de i imlerin olmaması ise Amerika'nın uzun vadeli stratejik planlarından kaynaklı oldu u de erlendirmektedir.

Tüm bunlar de erlendirildi inde Obama'nın hedefinin Amerika'nın ekonomik büyümesine odaklandı ı ve uluslararası politikanın yönetimimde maliyetlerin dü ürülmesini hedefledi i anla ılmaktadır. Amerika'nın güvenli i Amerika'da ba lamalı, terörle mücadelede direk olarak terör örgütlerinin liderlerine saldırılar düzenlenmesi, ekonomik büyümeye odaklanması ve uluslararası düzeni sa lama görevi çok taraflı olarak uluslararası sistem içindeki de er unsurlarla birlikte yürütülmesi stratejileri Obama'nın genel olarak Amerikan Dı Politikasındaki hedeflerini ortaya koymu tur (Yalçın, 2015: s. 66).

8.1.2 SOFA Anla ması: ABD'nin Irak'tan Askeri Varlı nı Çekme Süreci

ABD'nin 2003 yılın da gerçekle tirdi i Irak Sava ı, Vietnam sava ından sonra düzenledi i en büyük askeri hareket olma özelli i ile uzun süre bölge üzerinde etkisini gösterece i bir sürecin ba langıcı olmu tur. ABD askerlerinin Iraktan çekme sürecine kadar olan dönemde çok ciddi direni ler, ABD ordusun da büyük kayıplar, Iraklı etnik ve dini grupların kendi aralarındaki silahlı eylemleri, birçok Iraklının ve i galci askerin ölümüne neden olmu tur. Bunlar da hem ABD'de, hem de Irak'ta ciddi anlamda toplumsal sorun haline gelmi tir. Siyasi, ekonomik ve en önemlisi de insan hakları açısından büyük sorunlara gebe olmu tur. Bu ya anan süreç neticesinde Irak'ta ba layıp

uluslararası alana sıçrayan önemli bir terör sorunu haline dönüşümü tür (Uluta ve Torlak, 2011: s. 4).

ABD Ba kanlı ına Obama seçilmeden önce, Bush'un son yıllarında yapılan Irak'taki ABD Güçlerinin Statüsü Antlaşması SOFA gere i, Haziran 2009 sonuna kadar ehir merkezindeki askerlerini birliklerine, Irak genelindeki askeri gücünü ise 2011 yılı sonu itibariyle ülke dı ına çıkarılması yönünde karar alınmıştır. Obama seçim dönemindeki vaatlerinden biride Amerikan askerini göreve geldi inde Irak'tan çekmesiydi ve göreve gelmesiyle bunu teyit ederek uygulamaya almıştır. ABD 2009 Haziranında ehir merkezlerinde güvenli i sa layan unsurları kılalarına çekerek, Irak'ın güvenli ini Irak güvenlik güçlerine zamanında teslim etmiştir. ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesinden önce, maliyet ve stratejik unsurlar dikkate alınarak çekilmenin nasıl ve hangi yöntemle yapılacağı tartışılması konusu olmuştur. Bu doğrultuda ABD'li düşünce kurulu RAND Corporation inceleme yapmış ve hazırladığı çekilme süreci için 12-16 ay veya 36 ay süreli çekilme değerlendirilmeli raporunu Ağustos 2009'da sunmuştur. Başkan Obama, Ağustos 2010'dan sonra "muharebe operasyonları" sürecinden "danışmanlık ve yardım" sürecine geçmesi kararını bu rapor doğrultusunda vermiştir (Kulo lu, 2009: ss. 1-2).

Bu anlaşma çerçevesinde, Irak'ın egemenliğine vurgu yapılırken, Irak hükümetinin me ruiyetinin kalıcılığı na ve devamlılı ının esasına ayrıca önem verildi i belirtilmiştir. Bu anlaşmanın içeri inde geçen önemli bir husus ise, Irak ordusu ülke içerisinde düzeni ve güvenli i sa layan unsur olarak değerlendirilirken, bu görevin yerine getirilmesi sırasında Amerikan askerinin de destek olucu ve yol gösterici olarak belirtilmesidir. Bu doğrultuda, Ortak Askeri Operasyonlar Koordinasyon Komisyonu kurularak gerçekleştirilecek olan askeri operasyonların e güdüm içerisinde yönetilmesi, Amerikan askerlerinin faaliyetleri Irak yönetiminin kontrolünde olacaktır ve Irak yönetiminin onaylamadığı bir faaliyetin uygulanmayacağı ayrıca belirtilmiştir (Bahçe ehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Ara tırma Merkezi, 2013: s. 5).

SOFA Anlaşması metnine detaylı bakıldığında zaman, ABD'nin i galci ülke imajından kurtulmak için sıklıkla anlaşma içerisinde Irak'ın egemenliğine vurgu yapıldığı görülmektedir. Irak'ın ülke içerisinde ve dünya kamuoyunda i gal altında olan bir ülke, ba ımsız olmayan bir hükümet algısı kırılması amaçlanmıştır. Irak'ın yerel ve uluslararası kamuoyundaki itibarı düzeltilmesi hedeflenirken, bir taraftan da ABD kendi

İngiliz imajını ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. ABD ve Irak tarafından ortak kurulan komisyona yetki devredilirken, ehirden Amerikan askerinin çekilmesiyle, ABD açısından da daha fazla Amerikan askerinin saldırıya uğramasının önüne geçilmesi istenmiştir. Güvenli bölgeler yaratılarak askeri üslere çekilmesi planlanan Amerikan askeri, Irak yönetimi tarafından talep gelmesi halinde destek verilerek devamlılığını sağlamış olacaktır. Bununla birlikte görevinin büyük yükünü Irak ordusuna devrederek sorumluluğunu azaltmış olacaktır ve bir anlamda da bu anlamıyla ABD kendini mevrula tırmış oluyordu. Böylelikle anlamın asker çekilme boyutundan ziyade ABD'nin birçok kazanımları olduğu görülmektedir (Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırma Merkezi, 2013: ss. 5-6).

Başkan Obama seçim süresince kampanyalarında dış politikaları ile ilgili verdiği her mesajında ele seçimi kazanırsa ABD Ordusunu Irak'tan çekeceği mesajını vermiştir. Fakat Obama'nın başkan seçilmesinden önce aslında Bush 2008 Aralık ayında ABD ile Irak arasındaki Amerikan askerlerinin ülkeden çekilmesi ve mevcut askerlerin ülkedeki statüsüyle ilgili olarak SOFA'yı imzalamıştır (Kepsutlu, 2016: s. 239).

Başkan Obama bu anlamda başkanlığında Bush'un daha önce Irak hükümetiyle imzaladığı anlamın takvimini uygulamıştır. Obama daha öncede bahsettiğimiz gibi seçim kampanyaları boyunca, Irak savaşının yanlış bir tercih olduğunu, ekonomik krizin nedeninin Irak savaşını olduğunu ve bu savaşın ABD bütçesine maliyetinin 800 milyar dolar yakın olduğunu ifade etmiştir. Obama daha sonraki yıllarda ekonominin kötüye gitmesiyle, ilk aldığı kararlarından biri savunma bütçesini revize ederek ağırlıklı olarak çekmek olmuştur. Ekonomik nedenler çekilme gerekçesi için önemlisi olmuştur. Diğer bir önemli hususta, ABD'nin uluslararası sistem içerisindeki prestij kaybıydı. Obama çekilme kararını vererek bir anlamda bölge ülkelerine pozitif mesaj verirken diğer taraftan da Irak'taki kaotik durumun ABD olmadan bir Irak'ın düzenlenemeyeceği algısını oturmasını sağlamıştır (Kepsutlu, 2016: ss. 237-238).

Başkan Barack Obama, 27 Şubat 2009 tarihinde yaptığı konuşmada Irak için bir dönüm noktası olmuştur. Obama bundan sonra Irak'taki sorumlulukları tek başlarına üstelenmeyeceklerini, yerel unsurların destekleneceğini ve bölgesel aktörlerle işbirliği yapılarak yeni bir stratejiyi uygulamaya koyacaklarını belirtmiştir. Obama'nın duyurduğu stratejinin temel üç ana başlığı vardır. Birincisi, muharip birliklerin Irak'tan

çekilmeye başlaması, ikincisi Irak içerisindeki siyasi faaliyetlerin artırılarak desteklenmesi ve son olarak Ortadoğu'da faaliyetlerle Irak politikasının desteklenmesidir (Erkmen, 2010: s. 15).

Planın ilk aşaması muharip birliklerin Irak'tan 2009 yılı başında başlayıp 31 Aralık 2010 tarihi itibarıyla çekilmenin son bulması takvimi, Amerikan ordusundaki itirazlara rağmen takvime uyarak uygulanmıştır. Muharip birliklerin ülkeden çekilmesinin ardından geriye kalan birliklerin 31 Aralık 2011 tarihine kadar, silahlandırma, eğitim verme ve danışmanlık gibi üç temel noktada faaliyete devam edeceği ayrıca planda da yer almıştır. Planın diğer ilginç bir bölümü ise, eğer Irak yönetimi tarafından talep gelmesi halinde kalan bu birliklerin terör konusunda operasyonlara katılabileceğidir. Böylelikle, ABD askerinin ülkeyi terk etmesinin asıl tarihi 31 Aralık 2011 olduğu görülmüştür (Erkmen, 2010: s. 15).

Planın ikinci aşaması ise, Irak siyasetine müdahil olunarak, seçimlerin bir an önce yapılması, ülkenin istikrarlı bir yönetime sahip olması öngörülmüştü. ABD'nin askerlerini Irak'tan çekmesiyle, siyasilerin daha fazla sorumluluk alarak istikrarı getireceklerini umuyordu. Ancak yapılması düşünülen seçimler ertelenmiş, daha sonrasında yapılan seçim sonuçlarında ise daha iyi bir tablo çıkmayarak istikrarsızlık giderek artmıştır. Irak'ta istikrarın sağlanamamasıyla planın bu aşamasının başarısız olduğu söylenebilir (Erkmen, 2010: s. 15).

Planın son aşamasında ise Irak'ta istikrarın sağlanabilmesi için bölge ülkeleriyle koordineli çalışılmasıdır. Ancak, bu zamana kadar bunun stratejinin gerçekleştirilmesinin sonucuna ulaşıldığı ile ilgili somut bir gelişme olmamıştır. Keza Suudi Arabistan ile İran'ın arasındaki Irak temelli çekişmenin, ABD açısından nasıl sonlandırılacağı ile ilgili somut bir gelişme yaşanmamıştır. ABD'nin yeni hükümetin kurulması sırasında takındığı izlenimden, İran'a yakın bir yönetimin iktidara geçmesinde negatif bir süreç izlenimi, bölge ülkeleriyle koordineli çalışılması demek İran'ın istemediği bir hükümetin iktidara gelmemesi anlamına gelmektedir (Erkmen, 2010: ss. 15-16).

Amerikan askerlerinin 9 yıl süreli iktidarı sonucunda çekilmeleri süreci, Irak'ın geçiş sürecinde bugüne nazaran daha sancısız bir dönemi göstermektedir. ABD'nin bölgedeki varlığını sağlayan asıl etken 150.000'i geçen askeri unsurları bölgede bulunmasıdır.

ABD bu askeri unsurlarını ülkeden geri çektikten sonra ba layan siyasi istikrarsızlık ve kampla ma bu noktada de erlendirilebilir. Ayrıca, ülkeden Amerikan askerinin çekilmesiyle, bölge ülkeleri arasındaki güç mücadelelerinde artı ya anmı ve ABD'nin Iraktan askerini geri çekmesi en az i gal kadar etkili olmu tur (Erkman, 2012: s. 1).

8.2 IRAK'TA S YAS ST KRARSIZLIK: KUTUPLA MANIN TIRMANI I

Irak'ın kaderi, 2005 yılında Sünni Arapların seçime katılmama tavrı almasıyla, seçimlerin sonunda ba bakanlık görevinin ABD'nin deste i ile Nuri El-Malikiye verilmesiyle, Irak'ın gelecek on yılı üzerinde büyük etkisi olmu tur. Maliki siyaseti ve askeri kanadını zaman içinde kendine daha ba lı hale getirmi , bir yandan da mezhebini siyasete karı tırmakta uzak durmamı tır. Irak'ta gerçekte tirilen 2010 yılı genel seçimlerinde, en çok oyu alan Irakiye ttifaki olmasına ra men uzun pazarlıklar sonucunda Maliki ba bakanlı nı korumayı ba arabilmi tir (Acun, 2014: ss.1-2). ABD, Irak'ta i gali gerçekte tirdi i süreçten itibaren Irak, iki i galci güç yönetimi, iki tane ABD denetiminde Irak Yönetimi ve iki tanede bölge ülkeleri ve ABD yönlendirmesindeki Irak hükümeti tarafından yönetim sa lanmı tır. Tüm bu yönetim desteklerine ra men, ne ABD tarafından ne de Irak yönetimi veya bölge ülkelerinin Irak'ın istikrarı için bir fayda sa layamadı ı, hatta daha çok unsurun politika yapımına müdahil olmasından kaynaklı istikrarsızlık gerçekte mi tir (Uluta ve Torlak, 2011: ss. 9-10).

Irak'ta i galden bu güne gelen süreçte, siyasi istikrarsızlı ın en önemli nedenlerinden biri, siyasi i leyi in etnik-sekter kimlik üzerine yapılandırılmasının ve bu do rultuda siyasi faaliyetler içerisinde bulunurken söylemlerin birle tiricilikten ziyade kutupla maya dönük olmasıdır. Irak demokrasisinin kazanılması noktasında, siyasi partilerin bu politikaları yaparken etnik-sekter kimli i kullanması bir nevi hedeflerinden uzakla ıp kolaycılı ı seçerek kolay seçmen elde edip demokratik bütünle menin yolundan uzakla mayı sa lamı tır. Kutupla an unsurlar, hükümet çerçevesinde koalisyonlarla yönetildikleri için, yapılacak her yeni projeye veya demokratik getiri olan adıma üphe ile bakarak muhalif olma yolunda gitmi lerdir. Bu olgu da Irak'ın tekrardan hem yapısal, hem de örgütsel ayrı manın yönünü hızlandırmı tır. Bu

do rultuda, Siyasi sürecin içerisinde bulunan Kürt, Sünni ve Şii grupların güce sahip olabilecek yürütme organını dengelemek için, sürekli olarak muhalif tutum sergileyerek önlerini kesmişlerdir. Bu yasanın gösterdiği tablo ise tüm tarafların birbirine olan güvensizliğidir (Uluta ve Torlak, 2011: s. 10).

Stikrarsızlığın diğer sebeplerinden biri ise, ortak bir bakış açısına sahip olmayan siyasi gruplar iktidar olmaktan uzak kalmamak için hükümetin içinde yer almakta, bu da zayıf koalisyon hükümetlerini doğurmaktadır. Hükümet içerisinde bulunan bakanlıklar ortak devlet politikası ile yönetilmeyip, her bakanlık bağımsız olarak siyasi partinin kararlarını uygulamaktadır. Bununla birlikte diğer bir husus ise “muhalifet boğulmuş” olgusudur. Irak'ta siyasi partiler içerisinde muhalifet ya hükümetin içerisinde yer almaktadır ya da tamamen siyasi oluşumun dışında kalmaktadır. İktidara kaygısından dolayı mevcut partilerin hiçbiri muhalifette kalıp, iktidarın yanlış politikalarını halka anlatmaya çalışmamaktadır. Bu yapısal döngüde, yenilenen seçimlerde halk yine aynı siyasi partiler arasında tercihini yaparak yeni bir iktidar oluşumu ortaya çıkaramamaktadır (Uluta ve Torlak, 2011: s. 10)

Irak'ın devlet yönetim yapısı incelendiğinde başbakanlık makamının çok geniş yetkilerle donatıldığını, bu yetkinin demokrasiyi hangi hedefe götürebileceği ise meçhuldür. Cumhurbaşkanlığı makamı ise daha çok bir protokol makamına dönüşmüştür. Parlamento da ise muhalifet yer almadığı için, herhangi bir demokratik ilerleme anlamamakta, hükümetin aldığı karar mecliste bulunan tüm siyasi partilerin uzlaşmasıyla çıkmaktadır. Tüm siyasi partilerin içinde olduğu bir hükümet yapısı, yasama ve yürütme erklerinin ayrışmasını da sağlayamadığından, denetim sistemine sahip olmayan bir siyasi yönetim ekli ortaya çıkmaktadır (Uluta ve Torlak, 2011: s. 10)

8.2.1 2010 Genel Seçimleriyle Oluşan Hükümet ve Parlamento ile Kutuplaşma

2005 Genel seçimleri ve ardından gerçekleşen yerel seçimlerden sonra partiler bir önceki genel seçimden farklı siyasi birliktelikler oluşturmuştur. Şii seçmeni açısından, iki farklı öncelikli siyasi yapı ortaya çıkmıştır. Eski başbakan Caferi ile Sadr ve Hekim grubu yeni bir oluşuma giderek seçimlere katılmış, Maliki ise kendi oluşumu ile seçimlere gitmiştir. Sünniler ise Şeyh Allavi önderliğindeki Türkmenleri ve aşiretleri de çatısı altında bulunduran geniş bir yapı olan İrakîye Partisi ile bu sefer seçimleri boykot etme

yoluna gitmeden siyasi alana dahi olmu lardır. Kürtler ise Talabani ve Barzani önderli indeki yapıya ek olarak yerel seçimlerde kurulan Goran Hareketi ile seçimlere girmi lerdir (Salihi, 2014: s. 126).

Irak'ta 7 Mart'ta gerçekleşen 9 Mart günü kamuoyuyla paylaşılan resmi olmayan sonuçlara göre; Sünni ve Şii ulusalcılar yükseldi, slamcılar ise etkinliğini kaybetmiş görünüyordu. Seçmenin sandıklara gittiği gün gerçekleşen terör olayları neticesinde 38 kişi hayatını kaybetmiş ve 112 kişi ise yaralı olarak kurtulmuştur. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, Irak genel seçimlerine katılım oranı yüzde 62 civarında olduğu açıklanmıştır. 2005 genel seçimlerinde seçmenin sandığa gitme oranının yüzde 72, karışıldığında ise bu oranın düşük olduğu görülmektedir. Seçime katılma oranının düşükünde merkezlerinin sandıklara uzaklığı, El-Kaide örgütünün baskıları ve tehditleri, seçim sırasında güvenlik önlemleri adı altında alınan araç kullanma yasağı neticesinde seçmenlerin sandığa ulaşamaması gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir (Albayrak, 2010).

Irak Yüksek Seçim Komisyonu ve Baassızlaştırma Komitesi seçim öncesi 511 adaylıkları Sünni siyasetçinin seçimlerde aday olamayacağını açıklaması, seçim öncesi sürecin mezhepsel söylemler düzeyinde geçmesine neden oldu. Maliki'de bu söyleme katılarak yerel seçimler sırasında uyguladığı ulusal söylemde ına tekrar çıkmış oldu. Irak Yüksek Seçim Komisyonu Baassızlaştırma politikası gereğince uyguladığı 511 adayın seçim yasağını kaldırarak seçim sonucu tekrar değerlendirilmeye üzere ertelenmiştir. Irak'ta 7 Mart 2010 tarihinde yapılan genel seçimlerde Tablo 8.8'de açıklanmış olarak belirtildiği gibi tek başına iktidar olabilecek seviyede oy alan siyasi partinin bulunmadığı bir seçim sonucu ortaya çıkmıştır (Salihi, 2014: s. 127).

Tablo 8.5: 7 Mart 2010 Irak Genel Seçim Sonuçları

Parti	Oy Sayısı	Oy Oranı	Milletvekili Sayıları	Etnik-Sektör Kimlik	Lider
Irakîye itifakı	2.851.823	% 24.48	91	Seküler Iraklılar Sünnî slam Türkmen	Iyad Allavi Salih el-Mutlak Tarık El Halimi
Hukuk Devleti itifakı Irak Milli itifakı	2.797.624 2.094.814	% 24.02 % 17.98	89 70	ii ii	Nuri el-Maliki brahim el-Ceferi Ammar el-Hekim Muktada el-Sadr
Kürdistan itifakı Listesi	1.685.344	% 14.48 % 4.18	43 8	Kürt Kürt	Celal Talabani Mesut Barzani

Goran Hareketi					Na irvan Mustafa
Irak Birli i ttifakı	314.823	% 2.7	4	Sünni slam Türkmen	
Irak Uzla ısı	303.477	% 2.61	6	ii	Cevad el-Bolani

Kaynak: (Salihi, 2014: s. 127)

Seçimin tamamlanmasıyla yeni ittifaklar gündeme gelmi , seçim sonuçlarına göre ikinci olan Hukuk Devleti Koalisyonu ile üçüncü olan Irak Ulusal ttifakı bir araya gelerek 159 vekil sayısına ula mı ve mecliste ço unlu a ula mı lardır. Kürdistan ttifakı ile Ulusal ttifak arasındaki görü melerin sonucuna Celal Talabani’yi Cumhurba kanı olarak seçilmesini sa lamı lar, Talabani’de bunun kar ılı ında Nuri el-Maliki’ye hükümet kurma görevini vermi tir. Irak Ulusal Hareketi seçimlerin galibi olmasına ra men hükümet kurma görevi verilmemi ve buna itirazda bulunmu lardır. Görü meler neticesinde hükümette bazı bakanlıklarda Irak Ulusal Hareketi’ne yer verilmesiyle çözüme kavu mu tur. Hükümet dört ittifakında katılımı sonucun da kurulmu tur (Uluta and Torlak, 2011: ss. 11-12).

2010 seçimleri sonunda, Ulusal Uzla ı Hükümeti’nin kurulmasına ra men kutupla ma ve iddet azalmayarak aksine artarak devam etmi tir. Özellikle 2011 yılından sonra, bu olayların daha da yüksek oranda arttı nı söyleyebiliriz. Kutupla manın artmasında aslında ulusal ve bölgesel etkilenmelerden kaynaklandı ı, “ ii Hilali” söyleminin bunda etkili oldu u de erlendirilmi tir. Irak’lı siyasetçiler, kendilerine yakın gördükleri bölge ülkeleriyle olan ili kilerini, bu dönemde daha da çok artırmı tır. Maliki, ran’ın dı politikasının etki alanı gere i, özellikle Suriye’de daha önceki politikalarından geri adım atarak ran güdümlü politikaları uygulamaya ba lamasıyla, Suriye’ye daha önce vermedi i deste i vermeye ba lamı tır (Salihi, 2014: s. 129).

8.2.2 ran-Irak Yakınlı ması: Irak’ta kutupla ma

Irak iileri ülke nüfusunun içerisinde yüzde 60-65’lik nüfus oranlarıyla en kalabalık mezhepsel topluluk olama özelli ini ta ımaktadır. ii toplu unun içerisinde Araplar yo un bir tarafı olu tururken bununla birlikte Kürtler ve Türkmenlerde toplumun içerisinde yer almaktadır. Irak, ABD’nin i galine kadar Sünni yönetimler tarafından yönetilmi tir. ii toplumu galden önceki dönemde nüfus olarak yo unlu u olu turmalarına ra men yönetimde yer alamamı tır. ii toplumu bu siyasi yönetim yapısını de i tirmek için Irak tarihinde 1920 ve 1921 yıllarında iki önemli ii ayaklanması ya anmı tır. Irak’ın i gali ile ba layan süreçten sonra nüfus ço unluklarını

kullanarak iktidara gelebilmişlerdir. Bu süreç içinde bahsedilen devlet yönetim politikası zaman içinde mezhepsel anlamda kutuplaşmanın artmasının kaynağı olmuştur (Sandıklı ve Salihli, 2011: s.6).

Amerikan askerlerinin Irak'tan çekilmesi ile birlikte, İran'ın jeopolitik dengeleme yönünde konumlanması Irak'ın görevini Amerikan ile birlikte artık bunun tersine çevrildiğinin ve Irak'ın nüfusu artışı ile Arap ülkelerine nüfuz anlamında derinleştiği anlamıdır. İran bazı dönemlerde Irak'ın içişlerine karışmakla ABD tarafından suçlanmıştı. İran ise bunu, iç içe geçmiş toplumların bir bütün olduğunu aralarında akrabalıklar olduğunu, bu durumun hayatın doğal akışı çerçevesinde gerçekleştirebileceğinden açıklamaya çalışmıştır. Diğer taraftan İran lideri Ayetullah Seyyid Ali Hamaney'in, Bölgesel Kürt Lideri Mesut Barzani ile yaptığı bir toplantıda ABD'nin Irak'tan çekilmesinin büyük bir zafer olduğunu dile getirerek gelecekteki bölge üzerindeki politikalarının da bu beklentisinin mesajını vermiştir (Uluta ve Torlak, 2011: s. 29).

İran'ın komşusu Irak ile savaş yıllarından ve ABD ile ilgili ile başlayan süreç ile birlikte Irak'taki etnik gruplarla iyi ilişkiler kurduğu bilinmektedir. İran ülkede nüfuz edebilecek bürokrasi ve siyasette iyi ilişkiler kurduğu gözlemlenmiştir. İran'ın Irak ordusu, istihbaratı, polisi, dış bakanlığı, petrol bakanlığı ve güney bölgesindeki yerel meclislerde etkinliği yer almaktadır. İran sadece siyasi ve bürokratik anlamda iyi ilişkiler kurmasının dışında, ülkedeki etnik halkla ve sivil toplum kuruluşlarıyla da dostane ilişkiler kurmuş, ayrıca Irak halkına ve devletine direkt olarak etki edebilecek finansal sistem aracı bankalar kurmuştur (Uluta ve Torlak, 2011: s. 29). İran'ın Irak üzerindeki bu politikası aslında gelişmiş sadece toplumların mezhepsel uyumundan kaynaklı olmadığı, uygulanan yöntemlerin sistemli ve stratejik hamleler olduğu görülmektedir.

İran'ın mezhepsel olarak İran etki etmesinde dini önderlerin görevi azımsanmayacak ölçülerdedir. Ayetullah Seyit Mahmut Hameini ahrudi aslen Iraklı etnik din adamıdır. Irak'tan etniklere karşı gösterilen baskı sonucu İran'a yerleşmiştir. Aslen İran kökenli olmamasına rağmen İran'da etkin ve üst düzeyde yargı erki bakanlığı gibi görevlerde bulunmuştur. Aslen Iraklı olması ve Nuri el-Maliki üzerinde ve Irak'lı etnik siyasetçiler ve bürokratlar nezdinde etkili olması önemini artırmaktadır. Maliki'nin partisi içerisinde

ahrudi'yi dini önder olarak görenlerin sayısı epeyce yüksek oranlardadır. Mevcut Irak yapısı içerisinde etkin i din önderi Ayetullah Ali El Sistani i galin ilk yıllarından beri seçimleri ve demokrasiyi i aret ederek ran'daki gibi bir din devleti olu umuna kar ı çıkmı tır. Bu noktadaki ran siyaset yapıcıları ahrudi'yi Sistani'nin yerine kendi çıkarları için daha etkili bir isim olarak görmekte ve Irak'taki Ayetullahlık makamına daha sertlik yanlısı ve din devleti yanlısı ahradiyi getirmeye çalı maktadır.

ahduri'nin Necef havzasının dini önderi olması durumunda, halen siyasi anlamda etkili olmasının yanında, Irak halkının genelinde de etkili olmasının sa lanaca ı de erlendirilmektedir. Sistani'nin ya lı olması ve sa lık problemleri ya aması ve bu do rultu da Maliki'nin ran ziyaretinde ahduri ile yaptı ı görü me acaba Sistani sonrası Ayetullahlık makamına ahduri'nin hazırlandı ı yorumlarını gündeme getirmektedir. Bu politikadan ABD rahatsızlı nı çe itli yollarla dile getirmi tir (Ba türk et al., 2013: ss: 132-133).

Di er bir unsur ise, ran ile iyi ili kiler içerisinde olan Dava partisi ile etkile im içerisinde olan Hizbullah, Caferi ve Maliki dönemlerinde ran kaynaklı birçok terör saldırısı gerçekte tirilmi tir. Bu terör saldırılarını gerçekte tiren örgütlerin ran ba lantılı oldu u de erlendirilmi tir. Ölüm tugayları ve özel kuvvetler diye adlandırılan terör örgütler tarafından birçok kanlı eylem yapılmı , Sünni a ırlıklı olmak üzere akademisyenler, din adamları, Saddam dönemi üst rütbeli askeri personel özellikle ran-Irak sava nına katılmı askerlere kar ı çok sayıda terör eylemleri düzenlendi i Wikileaks belgelerine de yansı mı tır (Stratejik stihbarat, 2012: s. 6). ran uyguladı ı bu politikasıyla mezhepçi kutupla manın tarafı oldu u anla ılmaktadır. ran, Irak'ta bir taraftan kutupla manın tırmanmasını terör örgütlerine verdi i destek ile sa larken, bir taraftan da Saddam döneminde kendine kar ı 1980'lerde kullanılan Halkın Mücahitleri Örgütü'nün Irak'tan tasfiyesine ba lattır mı tır. Bu örgüt yakla ık 3.400 militanı ile ABD askerinin Irak'a girmesinden sonra silahsızlandırılarak E ref kampında bekletilmekteydi. Maliki yönetimi, ABD askeri varlı ı ülke dı na çıkmadan bu örgütün tasfiyesine ABD'nin izni olmaması gerekçesiyle giri ememi tir (Sinkaya, 2013: s. 22).

ki ülkenin yakını maları iç meselelerin dı na ta arak bölge ülkeleriyle olan ili kilerinde ve savunma i birli ini alanında da ortak tavır alma iradesini geli ti i

gözlemlenmiştir. İran, öncü dış politika konusunda Irak'ın da daha aktif rol almasını gerekliliğini belirtmiştir (Sinkaya, 2013: s. 23).

Toparlamak gerekirse, İran ile Irak arasındaki yakınlaşmanın temelinde üç nedeni olduğu gözlemlenmiştir. Birincisi, İran'ın toplumlar nezdinde destek verme söyleminin aksine tamamen iktidarda olan daha önce destek verdiği Kürt ve Sünnilerin bulunmasıdır. İkincisi neden ise, Irak'ta bulunan siyasi grupların tekrar yapılanma sürecinde destek arayışları ve aradıkları desteği İran'da bulabilmeleri olmuştur. Zira Sünni ve Kürt gruplar bölge ülkelerinden destek ararken Sünni ve Kürt grupların kazanımlarından dolayı endişeleriyle bakışları ve destek göstermemişlerdir. Bu noktada İran siyasi olarak bölge ülkelerine göre ters bir siyaset izleyerek, Irak özelinde büyük kazanımlar sağlamıştır. Son neden ise, Maliki yönetimi ülke içinde ve bölgede karışlı problemler karşısında tek destekçisi İran olmuştur. Bu yaklaşım ise Irak'ın bölge siyasetinde İran'ı takip etmesine sebebiyet vermiştir. Amerikan askerlerinin çekilmesiyle başlayan süreçte, Irak'ta en büyük kazanımları sağlayabilen ülke İran olmuştur (Sinkaya, 2013: s. 40). ABD'nin askeri varlığını çekmesi ile başlayan süreçte coğrafik ve mezhepsel yakınlık önemli rol oynadığı gibi, İran dış politika belirleyicilerinin de İran-İrak yakınlaşmasında büyük payı olduğu anlaşılmaktadır. Zira diğer bölge ülkeleri süreci kaygı ile izlerken, İran sürecin içine müdahil olarak Irak'ı yönlendirmiş ve dış politikasına yön vermiştir. Bir taraftan da bunlar yapılırken, ülke içindeki Sünni ve Maliki karışlı Sünni gruplar da İran gibi kutuplaşmanın unsurları olmuştur.

8.2.3 IKBY'le Merkezi Hükümet Kutuplaşması

İrak Anayasası'nın 162/2 maddesi ilerleyen dönemde gerçekleşebilecek yeni bölgesel yönetimlerin önünü açarken, gevrek federalizm yapısının oluşumuna müsaade etmiştir. İlgili anayasa maddesi ile federal yönetim kurmanın yolu, vilayetlerin referandum yolu ile bölgesel yönetimler kurabilecek anlamına gelmektedir (Uluta ve Torlak, 2011: s. 13).

Yine Irak Anayasasının 162/2 maddesi ile zayıf olan devlet yapısının kopma noktasında tutulduğu, bu maddeye göre bölgesel yasalar ile federal yasaların uzlaşmazlık halinde kaldığı durumlarda, bölgesel yönetimin federal yasalarına uygulanması sürecini belirleyebileceğini belirtmektedir. Anayasal bu çelişkili durum, yetkilerin kullanılması

noktasında merkezi hükümet ile bölgesel hükümet arasında kutuplaşmalara veya siyasi sorunlara neden olmaktadır (Uluta ve Torlak, 2011: s. 15).

2003 Irak müdahalesiyle başlayan süreçte, ABD'nin Kürtlere verdiği destek ile anayasada bölgesel yönetim eklini almalarıyla Erbil, Süleymaniye ve Duhok vilayetlerini içine alan bir resmi bir bölgesel unsur haline dönüşmüşlerdir. Kürtler bir taraftan bu kazanımları elde ederken yakın bölgeleri olan vilayetler Kerkük, Musul, Diyala ve Selhaddin'in bazı bölgelerinde ekonomik, askeri, siyasi ve sosyal ilerlemeleri geliştirerek bu bölge üzerinde de nüfus alanlarını geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu nüfus genişletme politikası bölgenin enerji anlamında önemli olması Irak merkezi hükümeti arasında siyasi anlamda çatışmalara neden olmaktadır (Duman, 2013: s. 66).

ABD sonrası süreçte Maliki ile Kürtler arasında temelde iki problem üzerinde sorun yaşanmıştır. Bunlardan ilki, sorunlu bölge diye tabir edilen idari statüleri tartışılmalı konusunu olan Musul, Kerkük ve Diyala'dır. Bu bölgelerde Kürtlerin etkin olarak nüfus oluşturma politikası uygulamaları sonucunda gerilim git gide artmış ve çatışma noktasına gelmiştir. Maliki bu bölgeyle ilgili önlem olarak "Dicle Birlikleri" adında yeni bir askeri birlik oluşturmuştur. Çatışma çok küçük ekilde yaşansa da büyümeden durdurulmuştur. Fakat bu bölgenin idari statüsü ve IKBY'nin bölge üzerinde beklentisi nedeniyle sorun hala çözülememiştir. Diğer temel sorun ise, bölgedeki petrol rezervlerinin kullanımı ile ilgilidir. Bölgesel Kürt Yönetimi, merkezi hükümetin petrol gelirlerinin yüzde 17'sini bölgeye aktaramadığını iddia etmekteydi. Daha sonraki dönemlerde de gelirlerin daha da düştüğü bilinmektedir. Anayasanın yine muallakta bıraktığı bir konudur. Anayasada mevcut petrol gelirlerinin Irak Merkezi Hükümetine aktarılır ifadesi vardı. Ancak yeni açılacak rezervlere veya kuyulara atıfta bulunulmamıştır. Kürt Bölgesel Yönetimi, yeni açtığı kuyulardan çıkardığı petrolü Irak Merkezi Hükümeti'nin izni olmaksızın ihraç etmiştir. Bölgesel yönetim izin almasına veya gelirden pay vermesine gerek olmadığını, anayasanın ilgili maddelerinde bununla ilgili bir husus bulunmadığını eklinde kendi politikalarını meşrulaştırmıştır. Maliki ise bunu kabul etmeyerek, buna müsaade edilemeyeceğini belirtmiştir. Bu sorunlar çözüme kavuşturulmadığından günümüzde de önemini sürdürmektedir (Salihi, 2014: s.130). Sorunlu bölge diye tabir edilen alan ekil 8.9'da ki detaylı ülke haritasında belirtilmiştir.

ekil 8.4: Irak Merkezi hükümeti ile IKBY arasındaki itilafli bölgeler

Kaynak: (Uras, 2013)

Bu gelişmelerin ve kutuplaşma sürecinin devamında Kürt'lerin uzun süredir bazı dönemlerde bağımsızlıkla ilgili söylemleri olmuştur. Zira bunların en üst düzeye çıktığı süreç, 2014'ün Mayıs ayında IKBY Başkanı Mesut Barzani'nin ABD'de gerçekleştirdiği görüşmeler sonucunda yaptığı açıklama "Ne zaman olacağını söylemem, ama bağımsız Kürdistan geliyor" söylemiyle gerçekleşmiştir. Barzani bu açıklamasını Obama ile yaptığı görüşmenin ardından yapması ise manidar olmuştur, akıllarda soruları yaratmıştır. Barzani, CNN'de Temmuz 2014'te yaptığı açıklama ile tüm dünyaya Kürtlerin bağımsızlık taleplerini dile getirmiştir. Uzun süreden beri bağımsızlık talepleri olan Kürtlerin zamanlaması konjonktürün buna müsait olduğunu deklare etmeleridir. Bu zaman diliminde temelde üç önemli belirleyici gelişme yaşanmıştır. İki, ekonomik anlamda yeni açılan kuyulardan petrol gelirlerini Irak Merkezi Hükümetiyle paylaşarak Türkiye ile anlaşarak Akdeniz'e kadar ulaştırıp bağımsız olarak maddi gelir sağlayabilmesidir. Bu yolla, IKBY ekonomik anlamda devamlılık sağlayan bir gelire sahip olmuş ve merkezi yönetime ihtiyaç duymadan bağımsız şekilde kendini idame ettirebileceğine kanaatine varmıştır. İkinci önemli gelişme ise, I D'in Suriye'den sonra Irak'a girip Musul'u karşısında bir direnç göstermeyen Irak ordusundan kısa bir zaman zarfında ele geçirmesi olmuştur. Bu durum coğrafî anlamda merkezi yönetimle 1.605 kilometre olan

sınırlarının 15 kilometreye dümesini sağlamı , sürekli olarak siyasi ve ekonomik manada çatı ma halinde olan IKBY ve Irak merkezi hükümeti arasında bölge arası kopukluk yaratmı tır. Son önemli geli me ise, IKBY'nin sürekli olarak nüfuz bölgesi dahiline alıp bölgesine katmak istedi i bölgeden I D'in Musul ve daha sonra Kerkük'e yönelmesi üzerine saldırılara kar ı duramayan Irak ordusu geri çekilmi ve karargahlarını bo altmı tır. Bo alan bu karargahlara pe merge güçleri yerle mi ve kalan askeri teçhizatları da kullanmı lardır. Bu olayların geli mesi sonucunda Kerkük petroleri de IKBY petrol boru hattına ba lanarak ihraç edilmeye ba lamı tır. IKBY yönetimi tüm bu geli meleri kendi lehine olan olaylar silsilesi olarak de erlendirdi inden bu yönde taleplerini en üst noktaya ta ımı lardır (Baykal, 2014: ss. 34-35).

Zira, IKBY bu politikanın belirlenmesinden sonra I D'in engellenememesi, IKBY yönetiminin ya adı ı bütçe sıkıntıları, Ba dat yönetimindeki 2014 seçimleri sonucunda A ustos ayında Ba bakanlık görevine gelen Haydar el-Abadi'nin diyalog giri imleri ve Ba dat ile Erbil birlikteli i olmadan I D sorunun üstesinden gelinemeyece i varsayımı ile IKBY ile Irak Merkezi Hükümeti arasında 13 Kasım ve 2 Aralık tarihlerinde iki anla ma yapılmı tır. 13 Kasım anla masıyla IKBY'nin çıkardı ı günlük 400 bin varil petrolün 150 bin varilinin Ba dat üzerinden satılmasında uzla ılmı tır. Bu anla ma gere i Irak Merkezi Hükümeti 500 bin dolarlık bir ödemeyi IKBY'nin maa ödemelerini gerçekle tirmesi için vermi tir. 2 Aralık anla masıyla ise, Irak Merkezi Hükümet bütçesinden IKBY'ye yüzde 17 oranında pay ayrılmı , memurların ve pe mergelerin maa ödemeleri merkezi hükümet tarafından yapılması konusunda anla ılmı tır. Bunun kar ılı ında ise IKBY'nin himayesinde bulunan günlük 300 bin varil, Kerkük'ten ise 250 bin varil IKBY'nin petrol boru hatlarından, Irak hükümetinin kontrolünde satılması konusunda anla maya varılmı tır. yiden iyiye Maliki döneminde kutupla an ili kiler bu anla mayla bir nebze olsun normale me yolunda adım atılmı tır (Duman, 2015: ss. 56-57).

8.3 ABD'N N IRAK'TA I D POL T KASI VE MÜDAHALE

ABD'nin 2003 yılında Irak'ı i gal etmesiyle ba layan süreçte “Tevhid” ve “Cihad Hareketi” adıyla harekete geçen Iraklı Selefi yapılanmalar, bölgede eylemlere ba lamı bir süre sonra yabancı cihatçılarında katılımıyla daha profesyonel ve geni bir yapı

olarak Irak el-Kaidesi olu turmu lardır. Özellikle Sünni bölgelerden destek alan grup, örgüt ismini Irak İslam Devleti ismiyle yeni bir yapılanma ortaya koymu tur. Suriye’de iç savaşın başlamasıyla grup için alan açıldı , bu iç savaş Irak’taki orta seviyedeki savaş ile birleşince bölgesel etki alanını genişleterek ismini Irak- İslam Devleti olarak yeniledi (Davut ve Sulaiman, 2015: s. 28). I D terör örgütünün liderliğini Irakta yetkilisi Ebubekir el- Bağdadi yapmaktadır. Ebubekir el- Bağdadi, I D’in liderliğini eski BASS kökenli albayın Hacı Bekir’in desteğiyle ve Ömer el-Bağdadi’nin öldürülmesi üzerine göreve getirilmiştir eski bir profesördür (Ebrari, 2015: s. 17). Irak’ta Saddam döneminin bitmesiyle çok büyük bir tasfiye yapılmıştır, ayrıca iktidarın iktidardaki yapısı Sünnileri sürekli baskı altında tutarak toplumun bir noktada destek verebileceği unsurlara yönelmesine neden olmuştur. Bu bakımdan I D, Irak’ta kendine militan ve sempatican bulmakta zorlanmamıştır.

Irak’ta Maliki döneminde ayrımcılığın ve kutuplaşmanın artması, özellikle Sünnilere karşı yapılan baskı ve şiddetin artması ve Suriye’de kendine hareket alanı yaratan I D terör örgütü, 2014 Eylülüne kadar Obama’nın dikkate almadığı veya almak istemediği bir yapı olarak güçlenerek ilerlemiştir. ABD durumun ciddiyetini göz ardı ederek, sadece bölgedeki istikrarsızlığın sonucu olarak gördüğü mevcut terör yapılanmalarından biri olarak değerlendirilmiştir. 2014 Haziran ayında Musul’da, halifelik ilan eden I D’e karşı olarak ABD yönetimi bir cevap verme ihtiyacı hissetmemiştir. Bu süreç içerisinde sadece 10 NATO üyesi ülkenin girişiyle bir koalisyon kurulmuştur ve ne gibi önlemler ve yaptırımlara geçilebileceği tartışılmıştır. ABD bu sürece dahil olmaması hatta Obama 24 Ağustos 2014 tarihinde “I D’e karşı net bir stratejimiz yok” ifadesiyle ABD’nin bu sürece kadar olan duyarsızlığının en net söylemini gerçekleştirmiştir (Kepsutlu, 2016: s. 269).

ABD’nin I D planı, I D ile mücadele ve Irak için yeni bir sürecin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. I D’in Suriye’de güç kazanmasıyla 2014 Haziran’da Irak içerisinde başlatılan operasyonlar Irak’taki siyasi dengeleri değiştirmiştir, kısa zamanda Musul, Selehaddin, Diyala, Anbar, ve Kerkük ile Bağdat çevresinde bazı bölgeleri ele geçirmiştir. Bu yapının kontrolü kısa zamanda başlamasıyla, etnik ve mezhepsel kutuplaşma halihazırda gündemden düşmemiştir ayrılmayı daha da körüklemiştir. Merkezi hükümetin düzenli ordu ile önlem yerine, yerli milislerle mücadele etme

yöntemini tercih etmesi, mezhepsel ayrılmanın tırmanı ı olmu tur. Bu süreç içerisinde Irak'ta mücadele edebilecek yapıların yetersiz kalmasıyla, Irak'ın bölgesel ve uluslararası anlamda askeri yardım bulma yönünde harekete geçirmi tir. I D'in süreç içerisinde, IKBY'nin merkezi Erbil'e yakla ması ve IKBY'nin silahlı gücü pe mergenin yetersiz kalması sonucunda, Irak'ın yardım talebi ABD tarafından kar ılanmı ve I D'e kar ı ABD tarafından ba latılan hava operasyonlarıyla ilerleyi i durdurulmu tur. ABD, I D'e kar ı dört ayaklı bir strateji geli tirmi tir (Pirinççi, Orhan ve Duman, 2014: s. 13).

A. I D Hedeflerine hava operasyonları düzenlenmesi

ABD öncülü ünde ba latılan hava saldırıları daha sonradan di er ülkelerinde destek vermesiyle geni leyerek sürdürülmü tür. Hava saldırı politikası Obama'nın I D ile mücadelede en temel aldı ı stratejidir. Hava saldırılarının ba ladı ı dönemde sivil ölümlerin gündeme gelmesi, Irak Ba bakanı Haydar El-Abadi'nin tepki göstererek sivillerin ya adı ı yerlerde I D militanları bulunsa bile hava ve topçu saldırılarının yapılmaması gerekti ini belirtmi tir. Bu noktada hava operasyonlarının sadece sivillerin ya amadı ı yerlere yapılması durumunda I D zaten yerle im yerlerinin içinde bulunurken, dı ında tuttu u unsurlarda içeri çekerek daha da kaotik bir ortamın yaratılması, yerle im yerlerinde ya ayan sivillerinde daha da baskı altına sokulmasına neden olacaktır. I D ile mücadelede sivil unsur olan bölge halkı özellikle Sünnilerin verece i istihbarat bilgisinin mücadelenin ba arılı olma noktasında önemi çok fazla oldu u belirtilmi tir (Pirinççi, Orhan ve Duman, 2014: ss. 13-14).

B. I D'le sahada sava an gruplara destek verilmesi

ABD'nin direk olarak Irak'a I D ile mücadele için asker göndermeme politikasının yerini alan yerel güçlere; istihbarat, e itim ve donanım deste inin verilmesi planlanmı tir. Yapılacak bu yardım hem merkezi hükümete hem de IKBY verilmesi planlanmı tir. ABD dı ında di er ülkelerde silah yardımıda bulunmaktadır. Bu silahların I D ile mücadeleden sonra nasıl kullanılacağı önemli bir muammadır. IKBY ile merkezi yönetim arasındaki gerginlik geçici olarak gev eme noktasına gelse bile I D sonrası bu silahların iki tarafında birbirine kar ı kullanması ileriki dönem için olası bir tehdit barındırmaktadır. Di er bir husus ise, ABD'nin Sünni grupları da bu mücadelenin içerisine sokarak, I D'in Sünni tandandanslı olmasından kaynaklanan

ilerlemede destek ve ilerlemenin daha aktif durdurulabileceğinin düşünülmesidir. (Pirinççi, Orhan and Duman, 2014: ss. 14-15).

C. I D'in saldırılarının durdurulabilmesi için terörle mücadele kapasitesinin kullanılması

ABD tarafından I D ile mücadelede istihbarat bilgilerinin ortak ülkeler tarafından koordineli ve anlık paylaşımında başarı sağlanabilmesi için önemli olmakla birlikte, yerel güçlerden alınacak bilgiler sahada olmaları nedeniyle daha doğrudan ve daha anlık olacağından başarıya ulaşmasında daha da önem teşkil etmektedir. ABD'nin ortak ülkelere aldığı istihbarat bilgisinin yanında, bölge ülkelerinden de özellikle İran ve Rusya'dan alınacak bilgilerin operasyonun gidiatını belirlemesi açısından önemlidir. ABD'nin, Iraktan askerlerini çekmesiyle başlayan süreçte İran'ın bölgede güçlenmesi gerçeği, İran'dan alınacak bilgilerin ne kadar değer taşıdığını tartışmasız hale getirmektedir (Pirinççi, Orhan ve Duman, 2014: s. 15).

D. I D saldırılarıyla yerlerinden edilmiş kişilere insani yardım desteğinin sürdürülmesi

I D saldırılarının başlatıldığı 2014 yılı itibariyle yaklaşık 1,8 milyon kişi buldukları bölgelerden çıkmak zorunda kalmıştır. I D tarafından ele geçirilen bölgelerde özel mülkiyet ve kamu binaları talan edilmiş ve madduriyetler doğmuştur. Bu madduriyetlerin giderilebilmesi için en azından I D ile mücadele bitene kadar yerinden edilmiş sivillere insani yardımların yapılması ve sürekliliğinin sağlanması bir nebze olsun madduriyetlerin azaltılmasını sağlayacaktır (Pirinççi, Orhan and Duman, 2014: s. 15).

I D'in 2014 Haziran ayında Musul'da başlayan hakimiyeti ve kısa sürede bu hakimiyetin neredeyse Irak'ın üçte birine varan bir bölgeyi ele geçirmesiyle devam etmiştir. Irak'ta 2014 Nisan'da genel seçimler yapılmış fakat hükümetin kurulması altı ay gibi uzun bir süre alınca güvenlik boşluğu doğmuş ve I D bölgede hakimiyetini güçlendirmiştir. Bununla birlikte Irak Merkezi Hükümeti ile I KBY arasındaki anlaşmazlığın uzun sürmesi de I D'in bölgede güçlenmesine sebep olan nedenlerdendir. Irak Merkezi Hükümeti ve I KBY arasında enerji ve bütçeden pay alımı

ile ilgili anlaşmanın sağlanmasından sonra, 2014 Eylül ayında ABD liderliğinde 60'tan fazla ülkenin katılımıyla I D ile etkin mücadele başlatılmıştır. Bu mücadele ile 2015 Mart ayında başlatılan Tikrit operasyonu koalisyon güçlerinin hava desteği ve karada ise Irak ordusu ve İran destekli Şii milis gücü Ha di aabi'nin katılımıyla kısa bir sürede başarıyla tamamlanmıştır, Tikrit I D'ten temizlenmiştir. Haziran ayı itibarıyla ise Selahaddin'e bağlı I D'in merkezi olarak değerlendirilen Beyci ve I D'in Suriye'ye lojistik geçiş noktası Sincar geri alınmıştır (Duman, 2016: 32-34).

ABD ve önderliğindeki koalisyon güçleri tarafından I D'in kontrolündeki Ramadi'yi geri alabilmek için 2015 Ekim ayında başlatılmıştır, I D hedeflerine hava destekli 630 saldırı yapılarak sahada ise Irak Ordusu'nun önderliğinde yaklaşık 10.000 askeri kuvvet ile 1.000 I D militanına karşı gerçekleştirilmiştir ve I D bölgeden temizlenmiştir. Ramadi operasyonunu bundan önce I D'e karşı yapılan operasyonlardan farklı kılan ise sahada Irak terörlü mücadele kuvvetleri tarafından yönetilmiştir ve ABD öncülüğündeki hava saldırıları, federal polis, ve Sünni aşiretler tarafından desteklenmiştir. Daha önceki Tikrit operasyonuna katılan ve destek sağlayan Ha di aabi örgütünün bu operasyona katılım izni, Sünni desteğini alabilmek için ABD tarafından verilmemiştir (Othman, 2015: ss. 3-7).

Anbar vilayeti sınırları içerisinde bulunan Ramadi'den sonra vilayetin diğer büyük Şii şehri Felluce operasyonu, genel stratejisinin devamlılığında I D'ten temizlenmesi gereken en büyük şehirlerinin başında geliyordu. 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali sırasında da en büyük direniş burada gerçekleşmiştir. Bu sebeple şehir Sünni silahlı unsurların merkezi olarak bilinmektedir. 2014 Ocak ayı itibarıyla Sünni grupların desteğiyle I D'in eline geçen şehir iki buçuk yıl süresince I D tarafından yönetilmiştir. 23 Mayıs 2016 tarihinde Irak Başbakanı Haydar Abadi Felluce operasyonuna başlayacaklarını ilan etmiştir. Bu şehirdeki operasyonun tatbikinde, yine ABD öncülüğündeki hava unsurlarının desteğiyle, sahada ise Irak ordusu, özel kuvvetler ve terörlü mücadele timlerinin yanı sıra İran destekli Şii milis kuvvetlerinden oluşan Ha di aabi unsurları ve az sayıda Sünni grupla beraber sayısı 20.000 bulan toplam unsurla operasyon düzenlenmiştir. Felluce I D'ten temizlenerek kontrol altına alınmıştır. Zira operasyonun nasıl yapıldığından ziyade Şii milisleri silahsız Sünni

sivillere kar ı katliam yapıldı ı iddiaları olmu tur. Hatta sürgündeki Sünni lider Tark Ha imi operasyon ba lamadan önce Felluce'de ii milisler tarafından katliam yapılaca ı iddialarında bunmu tur. Bu iddialar dünya kamuoyunu da yeterli ilgiyi görememi tir. Ancak I D tehdidi Irak'ta atlatıldı ında mezhepsel sorunların önünü açabilecek bir olay olarak hafızalarda yer bırakmı tır. Ayrıca bu operasyonun bir önemi de ABD ile ran'ın ortak çıkraları noktasında bir araya gelebilmelerini yansıtmaları olmu tur (Güler, 2016: ss. 1-2).

Irak Ba bakanı Haydar el-Ebadi Irak ordusunun I D ile mücadelede ba arılı oldu unu bunun en son örne inin Felluce'den I D' i temizlemeleri oldu unu, imdi sıranın Musul'un I D'den temizli i oldu unu dile getirmi tir (Amerika'nın Sesi, 2016).

I D, 2014 yılında Musul'u ele geçirmeden önce bir takım hazırlıklar yaparak, 2013 yılında Musul'da bulunan yerel otoritelere kar ı birçok suikastta bulunmu tur. 2014 yılında Ramadi ve Felluce ehirlere yönelik saldırılarını artırmaya ba lamasıyla bir taraftan da bazı Sünni a iretlerin deste ini alarak Musul'a yönelerek Irak ordusuna ba lı askerlerin ehri kolayca teslim etmeleri sonucunda 10 Haziran 2014 tarihinde Musul'u rahatlıkla ele geçirmi tir. ehri ele geçirirken örgüt Irak ordusuna ABD'nin bıraktı ı silah, mühimmat, araç, askeri üs ve havalimanlarını da ele geçirmi tir. gal ile birlikte binlerce insan yerlerinden olmu tur. Musul'un i galinden sonra jeopolitik üstünlükte elde eden örgüt Erbil, Kerkük ve Ba dat'ı içine alan bölge için tehdit unsuru haline dönü mü tür. Musul'un uluslararası ekonomik boyutta petrol rezervlerinden dolayı dı dünyanın ilgisi yüksek bir ehir olmasından dolayı, örgüt istedi i bilinirlik mesajını dünya kamuoyuna da bu i gal ile vermi oldu. Dünya kamuoyunda i galin yer almasından hemen sonra I D sözcüsü "hilafet" ilanını dünya kamuoyuna duyurmu tur (Uluta , 2016: ss. 2-3).

ABD ve koalisyon güçleri tarafından Musul'un i galinden bu yana ilerleme sa lanamaması için havadan operasyonlar sürdürülmü tür. Ancak karadan desteklenmeyen bir operasyonun ba arıya ula ma ansı olmadı ı üç ay süren ilk Tikrit'i geri alma hareketinde anlaşılmı tır. Bu do rultuda Ramadi'de ve Felluce'de gerçekleştirilen hava ve kara destekli operasyonların ba arıya ulaşması sonucu büyük Musul operasyonunun gerçekleştirilmesi yönünde karar verilmi , 17 Ekim 2016

tarihinde Musul operasyonu başlatılmıştır. Bu hareketin kara birliklerinin büyük çoğunluğunu Irak Ordusu, yerel polis, federal polis ve askerî birlikleri katılmaktadır. Bunun yanında Türkmenler, Irak ordusu içerisinde operasyonlara dahil olurken, Türkiye'nin Irak'ta askerî ve donatılmış birliklerde yerel güçlerle birlikte katılım sağlamaktadır. Zira Hatırası'de Musul'un güneybatısından Telafer'e doğru içerisinde Türkmenler de bulunduğu birliklerle ilerlemektedir. Bir yandan da Musul'da ilerleme sürerken bir taraftan da 85.000 kişiden oluşan bir göç dalgası başlamıştır (Duman, 2016: ss. 28- 29).

Son olarak, Operasyonun katılımcıları ve süreci belirli iken sonuçları hala netleşmemiştir. İD sonrası bölgede yeni bir bölümlenme muhtemeldir. Bu bölgenin bölünmesinde noktasında çeşitli alternatiflerin çeşitli yeni çözümlere gelebileceği tartışılmaktadır. Bir taraftan Irak yanlısı Irak hükümeti, diğer tarafta bu bölgeler için hak talep eden ve epey zamandır nüfuzunu bölgede yayma çabasında olan IKBK yönetimi diğer tarafta bölgenin etnik yapısında değişime izin vermeyeceğini belirten Türkiye. ABD yönetimi ise Başkanlık seçimleri dolayısıyla yeni Başkan Trump'ın fikirleri neticesinde şekillenecek yeni Ortadoğu politikası dolayısıyla Irak politikasını da içinde önemli bir yer tutacak stratejisi ile bölgenin kaderini belirleyerek, ana unsur olacaktır.

9. SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte Ortadoğu'nun yer altı zenginliklerinin önemini giderek değer kazanmıştır. Sanayile en ve sürekli daha çok üretim yapma ihtiyacı duyan gelişmiş ekonomiler için yer altı zenginlikleri temel büyüme ve devamlılığı sağlayan unsuru olarak stratejik öneme sahiptir. Soğuk savaş zamanında ise yine bölgenin yer altı zenginliklerinden dolayı ABD ve SSCB için bölge siyasi, ekonomik, askeri operasyonların merkezi haline gelmiştir. ABD dış politikası devamlı olarak bu bağlamda, nedenlere ve siyaset yapıcılarının olayları yorumlamaları açısından farklı karar mekanizmalarının da yaşadığı bir süreç olmuştur. Cumhuriyetçi ve Demokrat Parti'nin temelde benzer politikalar yürüttüğü düşünülse de, önemli süreçlerde amacın aynı olduğu fakat yöntemin farklı olduğu süreçler yaşanmıştır. Nihayetinde Amerikan dış politikasını belirleyen temel iki unsur vardır. Bunlar, Amerikan halkının güvenliğini ve refahını sağlanması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal çıkarlarını koruyabilmesidir. Devletlerin dış politika olumları temelde iç siyasetlerine ve halkın genel ihtiyaçlarıyla orantılı şekilde ilerlediği söylenebilir.

Clinton'dan sonra göreve gelen George W. Bush seçimiyle tam manasında bütünleşmesini 11 Eylül saldırılarıyla gerçekleştirmiştir. Saldırının yanı sıra ekli, yöneldiği hedefler, saldırıyı gerçekleştirenlerin nitelikleri ve ABD medyasının bu saldırıyı iletici biçimi ele alındığında Amerikan halkının buna duyarsız kalması beklenemezdi. Bu saldırıdan sonra halkın temel içgüdülerinin bağında gelen güvende olma arzusunu hükümetten talep etmesi en doğal hakları olacaktır. Bakanlı siyasetçilerin en iyi kullandığı özellik ise toplumları yönlendirebilme, neticesinde ise yine toplumun yönlendirilen olgu üzerinden yaratılan ihtiyaç ile yöneticiden beklentide bulunması yöntemidir. Bush'un dış politikası söylemlerinde geçmişte kullanılan dış politika stratejilerinden ayrılan en büyük özellik ise müdahale ekleminin uluslararası toplumla işbirliği yapılmadan veya uzlaşmaya gidilmeden de müdahalede bulunabileceği kavramıdır. Bu kavramı Bakan Bush uygulamaya alırken uluslararası toplumu kolayca göz ardı edebilmesinin temel nedeni Amerikan halkının hassas bir dönemden

geçerken gerçek beklentilerinin güvende olabilmek için dümanı yok etme arzularından kaynaklanmaktadır. Amerikan halkını güçlü desteğini alan Başkan Bush dünya kamuoyuna yansıyan Bush Doktrinin temellerinin oluşmasında yatan ana stratejinin bu olguların sosyolojik boyutta barınılı bir şekilde ve sistematik içerisinde işletilebilmesi olmasından kaynaklı olduğunu düşünölmektedir.

Sovyet savaş süresince ölkelerin dış politika oluşumunu belirleyen temel unsur devletlerin içinde buldukları yapının karışındaki yapıyla olan menfaatlerin paylaşımı noktasında yaratılan politikaların hedeflenen menfaatleri elde etmesine dayalı bir sistem içerisinde ilerleme göstermesidir. Sovyet savaşın bitimiyle ölkelerin menfaatleri bitmemi fakat çift kutuplu dünyanın ürettiği “güç dengesi” son bulmuştur. Başkan Bush uluslararası sistemde güç dengesinin bitmesiyle, temelde uluslararası sistemin anarşik düzene geçmesiyle birlikte ucuz açık saldırı politikaları geliştirerek bölgede etki alanının genişleterek kalıcılığı sağlamanın konjonktür olarak doğru zamanlama olduğunu varsayımıyla hareket etmiştir. 2003 yılında “önleyici savaş” stratejisi çerçevesinde Irak’a operasyon düzenlerken Başkan Bush’a uluslararası sistem içerisinde durabileceği bir güç bulunmamaktaydı. Bu noktadan hareketle politikalarını ve halkının beklentilerini gerçekleştirmek için yedi yıl Irak’ı işgal altında tutmuştur. Süreç içerisinde yaşanan Bush aleyhine birçok gelişme ise imajını düşük profile düşürmüştür. Irak’a müdahale sebepleri içerisinde yer alan, kitle imha silahları bulunamaması ilerleyen süreçte istihbarat raporları servis edilerek bunun bir kurgu olduğunu kamuoyuna duyurulmuştur. Diğer bir önemli gerekçe ise, Saddam yönetiminin uluslararası terörizme destek verdiği iddiasıdır. Gerekçeyi temelde basitçe neden ve sonuç ilişkisiyle incelersek, Bush’un hedefi Irak’ı işgal etmek ve terörizme destek veren Saddam’ı devirmektir, ancak Irak işgal edilmiş ve terörizme destek veren Saddam idam edilmişken, günümüzde bile uluslararası terörizm güçlenerek devam etmektedir. İşgal’in son temel gerekçesi ise Irak halkına demokrasi ve özgürlük getirilmesiydi. İşgal ile Irak’ta yaşanan süreç birçok sivilin öldürülmesi, ülkenin iç savaş boyutuna taşınması ve son olarak Ebu Garip Hapishanesinde yaşanan insanlık suçu kapsamındaki işkencelerin medyaya yansısıyla uluslararası ve Amerikan halkı nezdinde Bush antipatisi giderek artmıştır. Demokrasi’nin en temel prensiplerinden biri insan haklarına dayalı olmasıdır, Bush bu gerekçesini de kötü bir sonuçla neticelendirmiş bölgede ve dünyada anti-

amerikanizmin büyük oranda artı göstermesine kendi ve ekibinin tercih etti i dı politika uygulamaları sunucunda ula ılmı tır.

Bush dönemi dı politikaları neticesinde ortaya çıkan yanlı tercihler, Amerikan halkının ekonomik anlamda da sıkıntıya girmesiyle, Bush'a halk tarafından verilen destek son bulmu tur. Bush ve ekibi aldı ı kararlar ile birçok kesime do rudan zarar verdi i gibi Cumhuriyetçilerin seçimi kaybetmesindeki önemli nedenler arasındadır.

2009 Yılında yapılan ba kanlık seçimlerine “de i im” retori i ile giren Obama, Bush dönemi politikaların halk nezdinde yarattı ı derin etkileri iyi analiz etmi ve seçim kampanyasını iki temel “Bush dönemi kötüye giden ekonomi” ve “Dı politikadaki yanlı strateji Irak” argüman ile seçmenlerini ikna etmeyi ba armı ve Cumhuriyetçilere kar ı galip gelerek ba kanlık yarı ını kazanmı tır. Seçim süresince verdi i dı politika anlamında vaatler arasında yer alan Irak'tan Amerikan askerlerini geri çekme söylemini SOFA anla ması çerçevesinde uyguladı tır. ABD Irak'tan ayrılmı fakat sayıları yakla ık 20.000 ki iyi buldu u söylenen büyükelçilik çalı anlarıyla faaliyetlerine devam etti i bilinmektedir. Obama dönemiyle do rudan askeri müdahaleler yapılmayaca ı belirtilmi ancak, Clinton döneminde altyapısı hazırlanan HA'larla noktasal operasyonlar ve örgütlerin liderlerine kar ılık saldırılar düzenlenmektedir.

ABD'nin Irak'tan askerini çekmesiyle birlikte bölgede bir güç bo lu u do mu , ülkenin içerisinde var olan etnik ve mezhepsel çatı malar körüklenmi , bölgesel güçlerin nüfuz alanı haline dönü mü tür. Obama'nın do rudan askeri müdahale ile rejimlere kar ı saldırıda bulunmayaca ı stratejisi gere i, Ortado u'da gerçekle en birçok çatı maya dolaylı müdahil olma yolunu seçmi tir. Arap Baharı'nın da etkisiyle iyice gerginle en bölge de Irak'ın kom usu Suriye'de ba layan sava ta uluslararası toplumun baskına ra men do rudan müdahalede bulunmayı tercih etmemi tir. Bu kararda da Bush'tan kalan Amerikan halkının sava istememesi ve olası bir müdahale ile petrol fiyatlarının yükselebilece i endi esi ile tercihini yapmı tır.

Irak'ta gev ek federalizm yapısıyla yürütölen siyasi süreç iktidarsızlı a neden olmu , kutupla malar ve çatı malar günden güne artmı tır. Do an istikrar bo lu undan yararlanarak I D neredeyse Irak'ın üçte birini i gal etmi tir. Obama bu duruma kar ı

uzunca süre sessizli ini korumu , ve ya ananları ta ki Musul I D tarafından ele geçirilene kadar herhangi bir giriimde bulunmamı tır. Sonrasında ise, daha çok Suriye'de oldu u gibi e it donat ve hava destekli operasyonlarla ba arılı olmaya çalı lmaktadır. Obama'nın Irak'ta yarattı ı bo luk So uk Sava döneminden beri Rusya'nın dolayısıyla da ran'ın bölgede etkinlik kazanmasını sa lamı tır. Irak'tan ABD askerlerinin çekilmesi sürecinden sonra ran nüfuzunu bölgede iyice artırarak, Irak'ın iç i lerine ve dı i lerine etki edebilme potansiyeline ula mı tır. Bu ba lamda Rusya ve ran yakınlı ı de erlendirildi inde hem Suriye hem de Irak politikalarının Rusya'nın liderli inde yürütülmedi i söylenemez. Bu do rultuda 1990'larla bölgede aktif hakimiyetini kaybeden Rusya, Obama dönemi ile birlikte tekrar bölgede belirleyici unsur olmu tur.

De i en küresel dünyada ihtiyaçlar ve öncelikler farklıla ırken, büyük güçlerin sava teknikleri de de i erek, do rudan sava yerine dolaylı müdahale ile harp teknikleri uygulanmaktadır. Irak ve Suriye'de birçok devlet etnik ve mezhepsel gruplara gizli ve açık olarak destek vermektedir. Sava içinde olan ülkenin güvenlik kuvvetlerine danı manlık adı altında istihbarat ve do rudan özel kuvvetler vasıtasıyla kar ı kuvvetlerle sava ılmaktadır.

Irak ve bölge için I D problemi büyük oranda tehdit unsuru olarak varlı mını sürdürmekte iken, bir taraftan da kar ı mücadele sürdürülmektedir. Irak özelinde I D sonrası do acak bo lu un doldurulması noktasında daha büyük çatı malara ve güç sava larına neden olabilece i dü ünülmektedir.

ABD'nin yeni ba kanlık seçimlerini Trump'ın kazanmasıyla bölgede nelerin ne yönde de i ece i ortaya çıkacaktır. ABD'nin yeni olu acak dı politikası açısından bakıldı nda e er ABD bölgeye yeterli seviyede angaje olmama politikasını uygularsa, güçlenen bölge ülkeleri Rusya, ran, Suudi Arabistan ve Türkiye bölgede do an bo lu u daha etkin bir ekilde doldurmak isteyecekleri görülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abascal, E.G., 2013. *kiz kuleler'den arap baharına ortado uda imparatorlu un sonbaharı*, 1 Baskı. Havana: Nota Bene Yayınları.
- Açıkme e, S.A., 2011. 'Algı mı, söylem mi? Kopenhag Okulu ve yeni klasik gerçekçilikte güvenlik tehditleri', *Uluslararası li kiler*.
- Arı, T., 2007. *Geçmi ten günümüze Orta Do u siyaset, sava ve diplomasi*, 1. Baskı. stanbul: Alfa Yayınları.
- Arı, T., 2007. *Irak, ran, ABD ve petrol*, 1.Baskı. stanbul: Alfa Yayınları.
- Arı, T., 2013. *Uluslar arası ili kiler teorileri*, 8.Baskı. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Bila, F., 2007. *Ankara'da Irak sava ları sivil darbe giri imi ve gizli belgelerde 1 Mart Tezkeresi*, stanbul: Güncel Yayıncılık.
- Blair, T. 2012. *Bir yolculuk*, 1.Baskı, stanbul: Pegasus Yayınları.
- Cleveland, W.L., 2004. *Modern ortado u tarihi*, 1.Baskı. Colorado: Agaro Kitaplı 1.
- Davuto lu, A., 2014. *Stratejik derinlik*, 102. Baskı. stanbul: Küre Yayınları.
- Ersoy, E., 2015. *Uluslararası ili kiler teorileri*, 2.Baskı. stanbul: leti im Yayınları.
- Gözen, R., 2006. *ABD'nin Irak'ı i gali: yeni muhafazakâr demokratik emperyalist bir proje*, Ankara: Platin Yayınları.
- Gülsoy, U., 1994. *Hicaz Demiryolu*, 1.Baskı. stanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık.
- Hook, S.W. & Spanier, J., 2013. *Amerikan dı politikası*, stanbul: nkılap Kitapevi.
- Johnson, C., 2005. *Amerikan emperyalizminin sonbaharı*, stanbul: Küre Yayınları.
- Kayar, M., 2003. *Türk Amerikan ili kilerinde Irak Sorunu*, 1.Baskı. stanbul: IQ Kültür Yayıncılık.

- Kepsutlu, B., 2016. *Amerika'nın ortado u politikası*, stanbul: nkılap Kitapevi.
- Mutlu, M., 2003. *Sava larda kamuoyu olu umu*, stanbul: Okumu Adam Yayıncılık ve E itim Hizmetleri.
- Nye, J.S. and Welch, D.A., 2013. *Küresel çatı mayı ve i birli ini anlamak*, 3.Baskı. stanbul: Türkiye Bankası Kültür Yayınları.
- Oran, B., 2001. *Türk Dı Politikası*, stanbul: leti im.
- Pirinççi, F., 2010. *Silahlanma ve sava* , Bursa: Dora Yayın Basım Ltd. ti.
- Pirinççi, F., 2011. *Amerikan dı politikasında dinamizm ba kanlar: retorik ve uygulama.Yakın dönem Amerikan dı politikası teori ve pratik*, 1.Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ripsman, N.M., Lobell, S.E. & Taliaferro, J.w. 2009. *Neoclassical realism, the state, and foreign policy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Salihi, E., 2014. *Irak Devletini 2003 Sonrası Yeniden Yapılandırma Süreci ve Çatı ma. De i en ortado uda de i meyen sorunlar*, 1.Baskı. Bursa: Dora Yayıncılık.
- ahin, M. & Ta tekin, M., 2006. *II. Körfez savası*, 1.Baskı. Ankara: Platin Yayınları.
- Tanner, S., 2005. *Bush"ların sava ları: askeri liderler olarak bir baba ve o lun portresi*, Ankara: Elips Kitap.
- Tu tan, M.A., 2014. *Küresel siyasete giri* , stanbul: leti im Yayınları.
- Tunç, H., 2004. *Amerika'nın Irak Sava ı*, stanbul: Harmoni Yayınevi.

Sürekli Yayınlar

- Akba , Z., 2011. ABD'nin Ortado u politikalarının sürdürülebilirli i ve Ortado u'da Güç Mücadelesi. *History Studies*, ss. 1-18.
- Dilek, B.S., 2006. Etnik ve dinsel kabine', *Cumhuriyet Strateji Dergisi*. **102**, Haziran, ss. 4-5.
- Duman, B., 2013. Irak merkezi hükümeti ve IKBY çeki mesi, *Ortado u Analiz*, **662.**, Mayıs-Haziran, ss. 65-67.
- Erdal, L. & Karakaya, E., Kasım 2012. Enerji arz güvenli ini etkileyen ekonomik, Siyasi ve Co rafi Faktörler, *Uluda Üniversitesi ktisadi ve dari Bilimler Fakültesi Dergisi*, **311.**, ss. 107-136.
- Erkmen, S., Ekim 2005. Irak Anayasası ve Türkiye, *Stratejik Analiz Dergisi*, s.66.
- Erkmen, S., Ocak 2006. Irak nereye, *Stratejik Analiz Dergisi*, no. 57,
- Erkmen, S., Eylül 2010. ABD'nin Irak'tan çekilme süreci Irak'ta i galin sonumu ba langıcımı?, *Ortado u Analiz*, **221.** , ss. 9-18.
- Halatçı, Ü., 2006. 11 Eylül terörist saldırıları ve Afganistan operasyonunun bir de erlendirmesi, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, **27.**.
- Örnek, S., 2012. Uluslararası hukukta kırılma noktası: önleyici me ru müdafaa hakkı ve 2003 Irak sava ı, *Kocaeli Üniversitesi Yayınları*, Kocaeli, ss. 462-495.
- Pirinççi, F., 2006. Saddam dönemi istihbarat ve güvenlik örgütlerinin Irak'taki Sünni direni e etkisi, *Avrasya Dosyası*, **3.12**, ss. 185-219.
- amil, . Ü ümezsoy, ., Nisan 2003. Asimetrik iki kutuplu dünya sistemi ve körfez sava ı, *M5 Savunma ve Strateji Dergisi* , **118**, s. 47.
- Ural, A. 2009. ABD'nin enerji hakimiyeti teorisi ve büyük ortado u projesi, *Akademik Orta Do u*, **3.2**, ss. 132-147.
- Ye ilbursa, B.K., 2011. Ba dat Paktı 1955-1959., *Uluslararası Tarih ve Sosyal Ara tırmalarDergisi*,**6.**.

Diğer Yayınlar

Acun, C., 2014. Irak'ta isyanın haritası. 23.07.2014, [Online]

http://file.setav.org/Files/Pdf/20140627155044_irkta_isyanin_haritasi_silahli_gruplar.pdf [Erişim Tarihi 16.09.2016].

A demir, A.M., Neoklasik realizm çerçevesinde srail'in Irak Politikası 2014. [Online]

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> [Erişim Tarihi 21.10.2016].

Ako lu, M., 2013. Irak'ta ii varlı ı, 2013 [Online],

<http://emakalat.com/article/viewFile/1085000150/1085000131> [Erişim Tarihi 01.09. 2016].

Albayrak, ., 2010. Irak genel seçimleri ve gelinen sınıç, 04.09.2010. [Online],

http://www.tasam.org/trTR/Icerik/1245/irkak_genel_secimleri_ve_gelinen_son_durum [Erişim Tarihi 17.11.2016].

Aliyev, V., 2007. Devrim sonrası ABD ran ili kileri1979-1991., [Online],

<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1395/2006.pdf> [Erişim Tarihi 14 Aug 2016].

Amerikaninsesi., 2016. Felluceden sonra sıra Musulda, 01.07.2015 [Online],

<http://www.amerikaninsesi.com/a/felluceden-sonra-sira-musulda/3399345.html> [Erişim Tarihi 29 Kasım 2016].

Arı,T., 2012. ABD Irak petrol, [Online],

<http://www.altinicizdiklerim.com/resimler/Irak,%20Iran,%20ABD%20ve%20petrol.pdf> [Erişim Tarihi 18 Oct 2016].

Aydın, M., Özcan, N.A. ve Kaptano lu, N., 2007. Riskler ve fırsatlar kav a ında Irak'ın gelece i ve Türkiye, 2007 [Online],

http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271230130r2734.TEPAV_Irak_Raporu.pdf [Erişim Tarihi 11 Aug 2016].

- Baykal, Z., 2014. Irak Kürtlerinin bağımsızlık arayışı, A ustos 2014 [Online],
<http://www.orsam.org.tr/files/OA/69/8zanabaykal.pdf> [Erişim Tarihi 17.11.2016].
- BBC. 2005. Sünnilerden anayasa sürecini boykot tehdidi, 09.06.2005 [Online],
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/06/050608_iraq_sunnis.shtml
[Erişim Tarihi 16.11.2016].
- BBC. 2008. Irak parlamentosunda kim kimdir?, 27.03.2008 [Online],
http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2008/03/080327_iraqparliament.shtml
[Erişim Tarihi 20 Kasım 2016].
- BBC. 2004. Irak'ı anlamak 2004., 01.01.2004. [Online],
http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/%20story/2004/01/printable/040129_iraq_1aik.shtml [Erişim Tarihi 02.09.2016].
- Bozkurt, A., 2016. Monarşiden cumhuriyete 1958 Irak darbesi Ekim 2016 [Online],
http://www.orsam.org.tr/files/OA/76/10_abdulganibozkurt.pdf
[Erişim Tarihi 08.11.2016].
- BÜSAM. 2009. Obama dönemi Amerikan dış politikasında bölgesel yaklaşımlar,ubat
2009 [Online],
<http://libris.bahcesehir.edu.tr/dosyalar/busam/BSM004.pdf> [Erişim Tarihi
08.11.2016].
- BÜSAM. 2009. ABD'nin Irak'tan çekilme süreci ve bölge dinamikleri açısından
değerlendirmesi, 01.01.2009, [Online]
[http://bahcesehir.edu.tr/icerik/6282-abdnin-iraktan-cekilme-sureci-ve-bolge-
dinamikleri-acisindan-degerlendirilmesi](http://bahcesehir.edu.tr/icerik/6282-abdnin-iraktan-cekilme-sureci-ve-bolge-dinamikleri-acisindan-degerlendirilmesi) [Erişim Tarihi 15.11.2016].

Cansever, N. 2010. Saddam sonrası Irak'ta yeniden yapılanma sürecinde iilerin rolü, stanbul: *Ulusal Tez Merkezi*, stanbul:2010, Marmara Üniversitesi Ortado u Ara tırmalar Enstitüsü Ortado u Siyasi Tarihi ve Uluslararası li kiler Anabilim Dalı.

Ceylan, A., 2004. Irak Devleti geçici dönem yönetim kanunu. 09.06.2014 [Online],

<http://www.eakademi.org/incele.asp?konu=2004%20IRAK%20GE%C7%DD%DE%20ANAYASASI&kimlik=1086772176&url=makaleler/aceylan-5.htm>
[Eri imTarihi 22.10.2016].

Ça , G. & Eker, S. 2007. Ortado u'da baas rejimleri: Suriye ve Irak, [Online],

http://cavsamdergi.karatekin.edu.tr/Makaleler/697712851_makale-4son.pdf
[Eri imTarihi 24.08.2016].

Çakmak, C., 2005. Tasam, 7 Aralık, [Online],

http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/yeni_anayasa_sonrasi_irak_parcalanir_mi_f9604713-10d5-465e-8eb6-ff130cfc469d.pdf [Eri imTarihi 20 Kasım 2016].

Çetinsaya, G., 2005. Irak seçimleri sonrası Irak yorumu 30 Ocak, [Online],

<http://setav.org/tr/30-ocak2005-irak-secimleri-sonrasi-irak/yorum/270>
[Eri imTarihi 20.11.2016].

Çiftçi, K., 2009. So uk Sava sonrasında ABD: rızaya dayalı hegemonyadan imparatorluk düzenine, 2009. [Online],

<http://www.ijmeb.org/index.php/zkesbe/article/viewFile/207/156> [Eri imTarihi 05.06.2016].

Da , A.E. & Sulaiman, A.H., 2015. Irak raporu a ustos 2015, A ustos 2015. [Online],

<http://docplayer.biz.tr/2507611-Irak-raporu-agustos-2015-irak-raporu-1.html> [Eri imTarihi 20 Kasım 2016].

Doksat, K.M., 2002. ABD'nin Irak'ta yeni dünya düzeni politikası, 11.03.2002. [Online],

<http://sufizmveinsan.com/guncel/abd.html> [Eri imTarihi 16 Ekim 2016].

Duman, B., 2007. Saddam Sonrası Dönemde Irak, Türkmenler ve Kerkük, Yayınlanmı Yüksek Lisans Tezi Kırklareli: 2007, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilimdalı Yüksek Lisans Programı

Duman, B., 2015. Ba dat-Erbil anlaşması: çeki menin sonu mu? Ba langıcı mı?, Ocak-ubat 2015. [Online],

<http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Author/25?c=orsam%7Cturkish> [Eri imTarihi 19.112016].

Duman, B., 2016. I D'e kar ı sava ve sava ın de i en dinamikleri, ubat2016. [Online]

<http://www.orsam.org.tr/files/OA/72/8bilgayduman.pdf> [Eri imTarihi 28 Kasım 2016].

Duman, B., 2016. Musul operasyonu Türkmenler için ne ifade ediyor?, Aralık 2016 [Online],

http://www.orsam.org.tr/files/OA/77/7_bilgayduman.pdf [Eri imTarihi 01.12 2016].

Ebrari, M.C., 2015. İslam devleti çerçeve metni, Siyasal ve sosyal ara tırmalar merkezi Yayını, 2015. [Online]

[http://www.ssamer.com/veriler/971219idrapor\(1\).pdf-9d7753f64fe84ffe98a683d268d8136a.pdf](http://www.ssamer.com/veriler/971219idrapor(1).pdf-9d7753f64fe84ffe98a683d268d8136a.pdf). [Eri im Tarihi 28.11.2016].

- Güler, R.T., 2016. Felluce operasyonu ve ii Sünni çatı ması, A ustos 2016. [Online], http://www.orsam.org.tr/files/OA/75/18_RecepTayyipgurur.pdf [Eri im Tarihi 28.11.2016].
- Güzel, H.T., 2009 Irak'ın kuzeyindeki Bölgesel Kürt Yönetimi (1991-2008), Yayınlanmı Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2009 Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası li kiler Anabilim Dalı.
- Hürriyet. 2014. Dünyanın en önemli 5 petrol sahası, 10.06.2014. [Online], http://www.bigpara.com/haberler/genel-haberler/dunyanin-en-onemli-5-petrol-sahasi_ID939065/ [Eri im Tarihi 15 Oct 2016].
- Hürriyet. 2005. Irak'ta Caferi'nin kabinesi güven oyu aldı 28.04.2005. [Online], <http://www.hurriyet.com.tr/irakta-caferinin-kabinesi-guvenoyu-aldi-38722618> [Eri im Tarihi 20.11.2016].
- Hürriyet. 2005. Irak'ta anayasa referandumu yarın, 14.10.2005, [Online], <http://www.hurriyet.com.tr/irakta-anayasa-referandumu-yarin-3381641> [Eri im Tarihi 16.10. 2016].
- Iraqinationality. IrakAnayasası 2005, 30.01.2005. [Online], http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqi_constitution.pdf [Eri im Tarihi 15 Kasım 2016].
- Stratejikistihbarat. 2012. Irak i gali direni aktörleri hedefleri ve iran ii siyaseti, ubat 2012. [Online], <https://stratejikistihbarat.files.wordpress.com/2015/08/irak-ısgali-direnis-aktorleri-hedefleri-ve-iran-sii-siyaseti.pdf> [Eri im Tarihi 20 Kasım 2016].
- Kona, G., 2007. ABD Müdahalelerinin Mantı ını Anlamak, 28.08.2007. [Online], <http://gamzegungormuskona.blogspot.com.tr/2007/08/gngrm-kona-gamze-ve-mer-arvasi-2006.html> [Eri im Tarihi 11 Ekim 2016].
- Kulo lu, A., 2009. ABD'nin bölgeden çekilmesinin bölgesel ve Türkiye açısından etkileri, 07.10.2009. [Online],

- <http://ees2.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/kuloglu-ekim09.pdf> [Erişim Tarihi 18.11.2016].
- Kuruba , E., 2011. Irak'ta Kürt ayrılıkçılığı ve bağımsızlığı, 2011. [Online],
<http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/124-159%20Erol.pdf> [Erişim Tarihi 27.08.2016].
- Mahammed, A., 2013. 2.Körfez savaşı ve Irak'ın istikrarı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı.
- Mazin, H., 2005. Irak seçimleri ve ABD'nin planları, Aralık 2005. [Online],
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=890&kat1=30&kat2=> [Erişim Tarihi 16.09.2016].
- MGK, 2010. ABD ulusal güvenlik stratejisi, 2010. [Online],
http://www.mgk.gov.tr/calismalar/calismalar/001_abd_ulusal_guvenlik_stratejisi.pdf [Erişim Tarihi 25.11.2016].
- Milliyet 2011. Irak'ta resmen bir dönem son buldu, 15.12.2011. [Online],
<http://www.milliyet.com.tr/irak-ta-bir-donem-resmen-son-buldu-dunya/dunyadetay/15.12.2011/1475959/default.htm> [Erişim Tarihi 02.10.2016].
- OPEC, 2014, Opec share of world crude oil reserves, 2014, [Online]
http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm [Erişim Tarihi 19.12.2015].
- Othman, A., 2015. Ramadi'nin geri alınması ve ABD'nin Irak'ta IŞİD'e karşı savaşımların geleceği, Aralık 2015. [Online],
<http://www.orsam.org.tr/files/Degerlendirmeler/37/37tr.pdf> [Erişim Tarihi 28 Kasım 2016].
- Öztürk, M., 2010. 1.Körfez savaşı (1990-91) – 11 Eylül sürecine ABD'nin Irak politikası ve bunun Türk-Amerikan ilişkilerine etkileri, Mart 2010. [Online],
<http://www.akademikbakis.org/eskisite/19/08.pdf> [Erişim Tarihi 29.03.2016].

- Pirinççi, F., 2004. 2003 Sava 1 sonrası süreçte Irak'ta siyasal yapılanma 29.04.2004. [Online], http://www.ferhatpirincci.com/eserler/siyasal_yap.pdf [Eri im Tarihi 15 Ekim 2016].
- Pirinççi, F., 2008. So uk Sava sonrasında ABD'nin Orta Asya politikası: beklentiler ve gerçeklikler,2008. [Online], <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/933/11637.pdf> [Eri im Tarihi 05.06.2016].
- Pirinççi, F., Orhan, O. & Duman, B., 2014. *Ferhat Pirinççi*, ABD'nin I D stratejisi ve Irak ile Suriye'ye olası yansımaları, Eylül 2014. [Online], http://www.ferhatpirincci.com/download/orsam_isid_rapor.pdf [Eri im Tarihi 19 Kasım 2016].
- Quoteoil. 2010.where does all the oil come from? The United States and oil imports, 2010.[Online], <http://www.quoteoil.com/oil-imports.html> [Eri im Tarihi 18.10.2016].
- Salihy, M.A., 2014. Afganistan'da iktidar mücadelesi ve dı müdahaleler, 2014. [Online], <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/27467/tez.pdf> [Eri im Tarihi 23.03.2016].
- Sandıklı, A. & Salihli, E., 2011. İi hilali, A ustos 2011. [Online], <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-175-2014040840iransiihilali.pdf> [Eri im Tarihi 20.11.2016].
- Selvi, ., 2005. Türkiye devreye girdi Sünniler seçime katılacak, 05.12.2005. [Online], "http://www.yenisafak.com/arsiv/2005/aralik/05/p01.html" [Eri im Tarihi 20.11.2016].
- SETAV. 2013, Irak siyasetini anlama klavuzu, 23.09.2013. [Online] http://file.setav.org/Files/Pdf/20130920191335_iraksiyasetinianlamaklavuzu.pdf [Eri im Tarihi 18 Kasım 2016].
- Sinkaya, B., 2013. Amerikan askerlerinin çekilmesinden sonra Irak- ran ili kileri, 01.05.2013. [Online],

http://file.setav.org/Files/Pdf/20130503102336_setav_rapor_9_iran_irak.pdf
[Erişim Tarihi 20.11.2016].

TASAM. 2006. Irak seçimlerinde yabancı Türkmen mağlubiyetinin arka yüzü, 12.12.2006. [Online],
http://www.tasam.org/trTR/Icerik/204/irak_secimlerinde_yasanan_turkmen_maglubiyetinin_arka_yuzu [Erişim Tarihi 15.11.2016].

Thayer, B.A. 2003. the pax Americana and the Middle East:U.S. grand strategic interests in the region after, Aralık 2003. [Online],
<https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/pax.pdf> [Erişim Tarihi 15.09.2016].

Theguardian. 2003. Full text: Bush speech, 17.03.2003. [Online],
<https://www.theguardian.com/world/2003/mar/18/usa.iraq> [Erişim Tarihi 13 Ekim 2016].

Turkuvazhaberler me. 2011.petrol rezervleri yakınımızda, 17.04.2011. [Online],
<http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2011/04/17/petrol-rezervleri-yakinimizda>
[Erişim Tarihi 29.09 2016].

Türk, F., 2007. Ortadoğuda yeniden yapılandırılan Irak ve Türkiye'ye etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze: 2007, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uluta , U., 2016. Musul operasyonu: Türkiye'nin öncelikleri sorunlar ve kalıcı çözüm yolları, Ekim 2016. [Online],
http://setav.org/assets/uploads/2016/11/20161017182610_musul-operasyonu-pdf.pdf [Erişim Tarihi 28.11.2016].

Uluta , U. & Torlak, F., 2011. çekilme sonrası Irak'ta düzen arayışları, Aralık 2011. [Online], <http://file.setav.org/Files/Pdf/cekilme-sonrasi-irakta-duzen-arayisi.pdf> [Erişim Tarihi 10.11.2016].

- Uras, U., 2013. Ankara Erbil ili kileri ve Kürt sorunu, 06.12.2013. [Online], <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/ankara-erbil-iliskileri-ve-kurt-sorunu> [Erişim Tarihi 28.11.2016].
- Uslu, K., Çelebi, F. & Eyüplü, K.T., 2007. Ortadoğu ülkelerinin enerji kaynakları ve bu kaynaklardan elde edilen gelirin kamu harcamaları içindeki yapısı. *ktisadi ve dâri Bilimler Dergisi*, [Online] 2007, XXII (1) <http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruiibfd/article/view/5000011205/5000011486> [Erişim Tarihi 21.06.2016].
- Usta, Y., 2009. Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak politikası bağlamında Türkiye ile ili kileri (1990-2006), *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Edirne: 2009, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı 2009. [Online], <http://bys.trakya.edu.tr/file/download/26192572/> [Erişim Tarihi 08.08 2016].
- Washington. P., 2005. Bugün yapılan Irak seçimleri manâette, 15.12.2005. [Online], <http://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-2005-12-15-voa4-87967927/833102.html> [Erişim Tarihi 20 Kasım 2016].
- Wikipedia. 2015. İraçî constitutional referendum 13.08.2015. [Online], https://en.wikipedia.org/wiki/Iraqi_constitutional_referendum,_2005 [Erişim Tarihi 16.11.2016].
- Wikipedia. 2015. İraçî national congress *Wikipedia*, 18.07.2016, [Online], https://en.wikipedia.org/wiki/Iraqi_National_Congress [Erişim Tarihi 02.09.2016].
- Yalçın, H.B., 2015. Obama stratejisi ve Ortadoğu, 2015. [Online], http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu18makale/hasan_b_yalcin.pdf [Erişim Tarihi 20.11.2016].
- Yaphe, J., 2003. Saddam's Iraq and support for terrorism, 09.07.2003. [Online], https://www.9-11commission.gov/hearings/hearing3/witness_yaphe.%20htm [Erişim Tarihi 11 Ekim 2016].

Yavuz, B.S., 1999-2003. Fransız ar iv belgeleri 1 1 nda Chester demiryolu projesi 24.11.2003, [Online], <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/800/10218.pdf> [Eri im Tarihi 20.03.2016].

Yenal, S., 2012. 2003 Irak sava ı örne inde israilin ABD politikaları üzerindeki etkisinin de erlendirmesi, Yayınlanmı Doktora Tezi, Ankara:2012, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı 2012. [Online], http://www.kho.edu.tr/Dokuman/enstitu/tezler/Serkan_YENAL.pdf [Eri im Tarihi 24.08.2016].

Yi it, A., 2003. Küreselle en dünyada enerji politikası sava ları,2003. [Online], http://www.emo.org.tr/etkinlikler/enerji/etkinlik_bildiriler.php?etkinlikkod=24 [Eri im Tarihi 2.112016]